

**ВОЛИНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА:

ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ІННОВАЦІЇ

Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

ЛУЦЬК

15 листопада 2021 року

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки

**ДОШКІЛЬНА ОСВІТА:
ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ІННОВАЦІЇ**

Матеріали

III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції
(15 листопада 2021 року)

Луцьк – 2021

УДК 373.2(082)

Д 71

Рекомендовано до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 11 від 28.10.2021 року)

У Збірнику представлено Матеріали виступів учасників III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації».

Матеріали подано в авторській редакції.

Наукова рада:

Алендарь Н. І., кандидат педагогічних наук; *Бартків О. С.*, кандидат педагогічних наук, доцент; *Дурманенко О. Л.*, кандидат педагогічних наук, доцент; *Ємчик О. Г.*, кандидат педагогічних наук; *Заремба Л. В.*, кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальна за випуск); *Здіховський А. М.*; *Мельник І. М.*, кандидат педагогічних наук, доцент; *Ковальчук О. С.*, доктор педагогічних наук, професор; *Семенов О. С.*, доктор педагогічних наук, професор (голова); *Семенова Н. І.*, кандидат педагогічних наук, доцент; *Смолюк І. О.*, доктор педагогічних наук, професор; *Смолюк С. В.*, кандидат педагогічних наук, доцент; *Томашевська І. П.*, кандидат педагогічних наук, професор; *Удот В. Ф.*; *Фенко М. Я.*, кандидат філологічних наук, доцент.

Технічний редактор: *Богдан І. О.*

Рецензенти:

Гавриш Н. В., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Улюкаєва І. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної освіти Бердянського державного педагогічного університету

Танько Т. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

© Волинський національний університет імені Лесі Українки
© Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
© Кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I. ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	10
Бондарук Софія	10
КАЗКА ЯК ЗАСІБ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ДИТИНУ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	10
Гаврилюк Ірина	14
МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЕТИЧНОЇ БЕСІДИ	14
Демчук Олена	17
ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ЖИВОЮ ПРИРОДОЮ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ЕКСКУРСІЇ У ПРИРОДУ ...	17
Демчук Олена	21
ПРИРОДА ЯК ЗАСІБ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	21
Демчук Олена	24
ПРОБЛЕМА СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	24
Дурманенко Оксана.....	28
ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ ЯК ВИД НАОЧНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	28
Заремба Людмила.....	35
Мельник Ірина.....	35
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	35
Ковальчук Неля	39
УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНО- ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	39
Кондратюк Надія.....	42
Заремба Людмила Василівна	42
ВПЛИВ ІГРОВОГО МАТЕРІАЛУ НА ПЕРЦЕПТИВНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА.....	42
Корнійчук Софія.....	46
ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	46

Кузмяк Софія	50
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ В ДОШКІЛЬНИХ ОСВІТНІХ УСТАНОВАХ....	50
Михальчук Ірина	54
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКОЛОГІЧНОГО І ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	54
Мороз Марія	58
ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	58
Нікітюк Оксана.....	61
ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	61
Пилипчук Іванна.....	67
ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ГРИ В РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	67
Полюхович Світлана	71
Мельник Ірина Миколаївна	71
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	71
Семенюк Ольга.....	75
ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ГРАФІКИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	75
Удот Вікторія.....	80
ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРИРОДОЮ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ СОФІЇ РУСОВОЇ.....	80
Шкабура Ольга	84
Давидчук Ольга	84
ВИКОРИСТАННЯ «ДАРІВ ФРЕБЕЛЯ» В РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	84
СЕКЦІЯ II. ЗМІСТ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	89
Алексійчук Вікторія	89
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР	89

Бедикайло Марія	92
Кондратюк Надія	92
КОМП'ЮТЕР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	92
Бухарова Дарина.....	95
ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ЧИСЛО ТА ЦИФРУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ...	95
Герасимчук Яна.....	99
РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ЛОГІКО- МАТЕМАТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	99
Горайчук Ольга	103
ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧИХ ТРАДИЦІЙ	103
Демчук Олена	107
РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	107
Зінов'єва Інна	110
ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю ТА РОДИННІ СТОСУНКИ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР.....	110
Калитяк Анна.....	114
СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	114
Ковалок Валентина.....	119
УПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ	119
Лудченко Ольга	123
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УЯВЛЕНЬ ПРО ОБ'ЄКТИ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ.....	123
Новак Марія.....	128
ФОРМУВАННЯ ДОПИТЛИВОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРОСТИХ ДОСЛІДІВ.....	128
Роман Юлія.....	132
ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ	

КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	132
Свиридюк Ангеліна.....	137
РОЗВИВАЛЬНІ ПРОГУЛЯНКИ ЯК ЗАСІБ ПОПОВНЕННЯ АКТИВНОГО СЛОВНИКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	137
Тимощук Оксана	142
Алендарь Надія Іванівна	142
ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ПРОБЛЕМНО- ПРАКТИЧНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРАВИЛАМИ ВУЛИЧНОГО РУХУ	142
Фарина Оксана	146
РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РІЗНОВІКОВОЇ ГРУПИ В РІЗНИХ ВИДАХ ДІЯЛЬНОСТІ.....	146
СЕКЦІЯ ІІІ. ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ І	
ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	152
Бедикайло Марія	152
Шкабура Ольга	152
АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	152
Будь Марія	156
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	156
Граудс Ірина	160
ОСНОВНІ НАПРЯМИ КОРЕКЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	160
Денисюк Галина	165
ПЕДАГОГІЧНЕ КЕРІВНИЦТВО АДАПТАЦІЄЮ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	165
Кондратюк Надія.....	168
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СІМ'Ї В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	168

Кшановська Тетяна	171
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	171
Петрук Софія	175
СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ М. МОНТЕССОРІ	175
Сабов Ольга	177
ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ДУХОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	178
Серединська Оксана	182
ПАРТНЕРСТВО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СІМ'Ї У ПІДГОТОВЦІ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ	182
Терещук Тетяна	185
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ 6- ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ ЖИВОПИСУ	185
Тимощук Ольга	190
Алендарь Надія Іванівна	190
ВИХОВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ДОРУЧЕНЬ	190
Шелуха Юлія	195
РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІГРАХ ЗА СЮЖЕТАМИ НАРОДНИХ КАЗОК	195
Шило Руслана	198
ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ	198
СЕКЦІЯ IV. ПІДГОТОВКА І ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК	
ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	202
Семенова Наталія	202
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ	

ТЕХНОЛОГІЙ У МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	202
--	-----

СЕКЦІЯ І. ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Бондарук Софія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент Дурманенко О.Л.*

КАЗКА ЯК ЗАСІБ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ДИТИНУ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасний світ – це світ креативних особистостей, адже вершин у ньому досягають лише ті, хто мислить неординарно, творчо, хто нестандартно підходить до розв’язання будь-яких проблем.

Заслуговує уваги думка Р. Немова [3], що чим раніше пробуджується пізнавальна активність, тим вищого рівня розвитку вона досягатиме. Позитивні результати у вирішенні цієї проблеми можуть бути досягнуті лише тоді, коли будуть створені умови й використані відповідні засоби розвитку творчого потенціалу кожної дитини, виходячи з того, що поняття «засіб» в академічному тлумачному словнику української мови трактується як прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось [2].

Аналіз досліджень (Р. Кондратенко, В. Моляко, В. Сухомлинський [5; 6], та ін.) засвідчив, що засоби розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку, їх пізнавальної активності інтенсивно вивчаються науковцями, зокрема, акцентується увага на дитячій творчості, яка визначається як уміння дитини передавати власні думки, почуття, стан, настрої, фантазії.

Зауважимо, у вітчизняній літературі дитяча творчість – це явище художньої культури, а вивчення особливостей її проявів та умов формування – важлива проблема психолого-педагогічної науки. Розвиток дитячої творчості, а відтак, формування пізнавальної активності, потребує значної трансформації освітнього процесу, стимулювання різноманітних творчих проявів дитини в дошкільному віці, навчання її самостійно творити.

Аналіз наукових позицій (Н. Кузьміна, Т.Танько та ін.) про дитячу творчість дозволяє стверджувати, що під творчістю дітей дошкільного віку

розуміється створення дитиною суб'єктивно нового (значущого, передусім, для неї) продукту (малюнка, ліплення, казки, розповіді, танцю, пісеньки, гри, створених дитиною), придумування до відомого нових, раніше не використовуваних деталей, що по-новому характеризують створюваний дошкільником образ (у малюнку, казці, розповіді), свого початку, кінця, нових дій, характеристик героїв тощо, застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності в новій ситуації (для зображення предметів знайомої форми – на основі оволодіння мімікою, жестами, варіаціями голосів), прояв дитиною дошкільного віку ініціативи в усьому, придумування різних варіантів зображення, ситуацій, рухів.

Суттєвою в руслі дослідження є позиція щодо виокремлення Ф. Баррон [4] тринадцяти ознак здібностей особистості до художньої, і зокрема літературної творчості: високий рівень інтелекту, схильність до інтелектуальних і пізнавальних тем, красномовство, вміння ясно виражати думки, особиста незалежність, уміле користування прийомами естетичного впливу, продуктивність, схильність до філософських проблем, прагнення до самовираження, широке коло інтересів, оригінальність асоціювання думок, неординарний процес мислення, цікава особистість, що привертає увагу, чесність, відвертість, щирість у спілкуванні з іншими, відповідність поведінки етичним нормам.

Згідно психолого-педагогічних трактувань (А. Богуш, І. Гладиліна, Г. Зінкевич-Євстигнеєва, Л. Кадченко, О. Кононко, Н. Погосова, В. Сухомлинський та ін.) пізнавальна активність дітей дошкільного віку найвиразніше розкривається у художній творчості під час роботи з казкою, оскільки кожна казка – це «послідовний ланцюг пригод», тобто завдань, що виникають перед персонажами, а також дій щодо вирішення цих завдань. У процесі казкотворення кожен персонаж проходить через проблемні ситуації, вирішує завдання – технічні, організаційні, військові, езотеричні, моральні, і водночас, розвивається як особистість (розвиваються його відчуття, естетичне сприйняття), яка мислить, отримуючи при цьому знання й навички, вдосконалюючи свій духовний світ, збагачуючи етичні норми поведінки [6].

Дослідники (Е. Шиянов, О. Щепіна та ін.), відзначають, що казки відіграють істотну роль у формуванні такого виду внутрішньої психічної активності особистості, як уміння діяти в уявлених обставинах, без чого неможливе здійснення будь-якої діяльності. Вона дає можливість дитині ідентифікувати себе з близьким для неї персонажем, порівнювати себе з героєм. Це сприяє прояву самостійності дитини, яка є недоступною в інших обставинах, що є результатом своєрідного уявного сприяння героям.

Привабливість казки як засобу педагогічного впливу на дитину, стверджує М. Арнаутов [1], зумовлена її властивостями:

- відсутність прямих повчань, напучувань;
- події казкової історії логічні, природно витікають одна з одної, що дозволяє дитині засвоювати причинно-наслідкові зв'язки і спиратись на них;
- через образи казки дитина знайомиться з досвідом багатьох поколінь.

Свого часу В. Сухомлинський [6] цілком слушно наголошував, що без казки – живої, яскравої, яка заволоділа свідомістю й почуттям дитини, – неможливо уявити мислення і дитячого мовлення як певного ступеня людського мислення й мови. Чутливість до радощів і горя інших виховується тільки у дитинстві, бо в цьому віці серце особливо відкрите до людських страждань, горя, туги, самотності. Дитина легко уявляє себе на місці іншої людини. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. І не тільки пізнає, а й відгукується на події і явища навколишнього світу, висловлює своє ставлення до добра і зла. З казки формуються перші уявлення про справедливість і несправедливість. Казка – це друг і вчитель дівчорі, вона допомагає їм краще пізнати навколишній світ, робить їх добрими, людянішими, викликає бажання пронести чудові риси позитивних персонажів через своє життя. Без казки, без гри, уявлення дитина не може жити, без казки світ перетворюється для неї на гарну, але все-таки намальовану на полотні картину. Саме казка примушує цю картину ожити [6].

За твердженням В. Сухомлинського [6], навчити дітей глибоко, естетично повноцінно сприймати казку, осмислювати її, міркувати над її психологією, філософією, співвідносити почутий текст казки з власним уявленням –

визначальне завдання виховання казкою, оскільки «казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками. Під впливом почуттів, що породжені казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Діти знаходять велике задоволення в тому, що їхня думка живе у світі казкових образів, у них – перший крок від яскравого, живого, конкретного до абстрактного». Учений у своїй діяльності використовував різноманітні форми роботи, однією з яких є читання казок у ролях, що сприяє емоційному сприйняттю казки дитиною, вмінню уявити себе її героєм, що допоможе зрозуміти його вчинки, почуття тощо.

В. Сухомлинський [6] акцентував увагу педагогів на використанні казки як засобу формування пізнавальної активності. За його словами, створення казок, за автором, – це один з найцікавіших для дітей видів поетичної творчості. Водночас, це важливий засіб розумового розвитку. Якби не творчість, не складання казок, мовлення багатьох дітей було б плутаним, а мислення – хаотичним. Саме казка, на його думку, задовольняє жадобу дитячого пізнання, інтерес до навколишнього. Чарівний і дивовижний, веселий і життєстверджуючий світ казок входить у душу кожної людини з дитинства, засіваючи її першими зернами добра, краси і справедливості [6].

Зазначимо, що дуже рідко казка є плодом вигадки лише автора, адже знамениті казкарі (С. Воробкевич, В. Григоренко, І. Дем'янчук, М. Жук, С. Ковалів, В. Леонтович, О. Маковей, П. Мирний, І. Нечуй-Левицький, О. Островський, О. Романова, В. Сухомлинський, Л. Українка, І. Франко, Д. Чайка та ін.) черпали казкові сюжети, образи і мотиви з фольклорної скрині, потужний творчий потенціал яких дозволив значно відійти від народної першооснови.

Відзначимо, у літературної казки, як і будь-якого літературного твору, є автор, а у народних казок є безліч авторів-оповідачів, кожен із яких може додати до оповіді щось своє. Міфологічна фантазія має позаособистісний, колективний, універсальний характер, літературна ж казка часто сягає статусу індивідуального міфотворення: письменник-казкар творить свою, індивідуальну версію

світобачення: свій чудесний світ із особливою, тільки йому притаманною часовістю й топографією, населяючи його «власноруч» створеними (вигаданими) істотами, змушуючи цих істот «рухатися» за законами, що їх встановив саме він, автор-творець» [3].

Список використаних джерел

1. Арнаудов М. Психологія літературної творчості. М.: Прогрес, 2007. 654 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь : Перун, 2005. 228 с.
3. Земелюк М. Сучасний вихователь – креативна особистість. *Дошкільне виховання*. № 5. 2013. С. 13.
4. Листопад О. Творчі прояви дітей раннього віку. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія, педагогіка, психологія*. К., 2011. Вип. 2. С. 59 – 64.
5. Моляко В. О. Методологічні та теоретичні проблеми дослідження творчої діяльності. *Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко*. К. : Освіта України, 2008. 702 с.
6. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну. К. : Рад. шк., 1987. 55 с.

Гаврилюк Ірина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Семенов О.С.*

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЕТИЧНОЇ БЕСІДИ

Формування особистості – одне з найбільш складних завдань, які поставлені суспільством перед освітою, зокрема й перед дошкільною. У вихованні дітей дошкільного віку існує багато проблем, серед яких однією з найбільш важливих є питання морального виховання, що передбачає прищеплення дитині норм моралі, збереження й підсилення в ній відчуття належності до певної нації, її ціннісних основ і, водночас, в цілому до людства що в подальшому має сприяти засвоєнню сучасних інтелектуальних, технічних, технологічних і мистецьких здобутків людського суспільства. Особливої значущості сьогодні набувають такі загальнолюдські цінності, як гуманізм, патріотизм, чесність, справедливість, працелюбність тощо [1].

Проблему морального виховання висвітлено в творчій спадщині – Я. А. Коменського, М. Костомарова, Ж. Піаже, Ж.-Ж. Руссо, С. Русової,

Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського, І. Франко та ін.. У наш час моральному вихованню дошкільників присвячені праці А. Богуш, С. Богданович, Л. Божович, Л. Висотіної, Н. Гавриш, М. Губрієнко, С. Козлової, В. Кузя, Л. Лохвицької, Т. Поніманської та ін. Учені зазначають, що сформовані в дошкільному віці основи моральної спрямованості особистості дитини значною мірою визначають її подальше життя, а виправити допущені помилки у моральному вихованні дітей важко, або неможливо. Моральна освіта – важливий засіб формування моральних уявлень, почуттів та звичок поведінки. Слід особливо підкреслити комплексність завдань, які розв’язує система моральної освіти, оскільки в останні роки в наукових дослідженнях, виступах практиків усе виразніше лунає думка про те, що головним недоліком морального виховання є використання переважно словесних методів. Завдання педагога – наблизити моральні уявлення, які формуються у дітей, до їхньої поведінки, вплинути словом на почуття, мотиви діяльності [3].

Використання бесід як методу морального виховання дошкільників потребує вдосконалення. Саме в роботі з дітьми дошкільного віку етичні бесіди мають особливе значення, оскільки закладають основи моральної свідомості, допомагають дітям усвідомити моральний досвід, який у них формується.

Етична бесіда – це розмова вихователя з дітьми на моральну тему, яка проводиться як у формі занять, так і в повсякденному житті. Зміст етичних бесід – роз’яснення значення моральних норм і правил поведінки, аналіз вчинків дітей і дорослих, колективне обговорення етичних питань. Важливе завдання етичних бесід – навчити дітей бачити моральну цінність вчинків та аналізувати їх. Таким чином, у процесі етичних бесід здійснюється поєднання образу поведінки «належної» і власного досвіду, їх зіставлення і розвивається здатність до морального вибору, що є важливим показником морального розвитку дитини. Ефективність виховної роботи залежить від того, наскільки добре вихователь володіє різними видами етичних бесід. Передусім слід вказати на бесіди, які проводяться у повсякденному житті дітей, і на етичні бесіди як на окремий вид заняття. Бесіди можуть бути колективними, груповими, індивідуальними [2].

На жаль, сучасні умови дошкільних закладів обмежують можливість індивідуального спілкування вихователя з дитиною. Проте вони є незамінним засобом формування духовно-емоційного контакту. Окремий вид етичних бесід у повсякденному житті – бесіди з ініціативи дітей. Вони потребують великого такту з боку педагога. Бесіди за художніми творами — один із найпоширеніших видів етичних бесід. Етична бесіда, яка проводиться одразу після читання художнього твору, орієнтує дітей на позитивні зразки поведінки, допомагає диференціювати «хороше» і «погане», визначити, що можна наслідувати, а що треба засуджувати. Доцільно також використати ігри-бесіди з персонажами творів, виготовлення ляльок для розігрування сюжетів твору. Найпоширеніші етичні бесіди – комбіновані, в них поєднується обговорення літературних творів з аналізом вчинків дітей [1].

Ефективність етичної бесіди залежить від дотримання ряду таких умов:

– бесіда повинна носити проблемний характер. Вихователь повинен стимулювати нестандартні питання, допомагати дітям старшого дошкільного віку самим знаходити на них відповіді;

– не можна допускати, щоб бесіда перетворювалася в лекцію: вихователь говорить, вихованці слухають. Лише відверто висловлені думки і сумніви дозволяють вихователю направити бесіду так, щоб діти самі прийшли до правильного розуміння сутності обговорюваного питання.

– матеріал для розмови має бути близький емоційному досвіду вихованців. У ході бесіди важливо виявити і зіставити всі точки зору. Думки не можуть бути проігноровані, це важливо з усіх точок зору – об'єктивності, справедливості, культури спілкування. [3].

Зміст, побудова, тривалість і методика проведення етичної бесіди визначається насамперед віком дітей.

Отже, процес реалізації морального виховання є ефективнішим при використанні у роботі з дітьми дошкільного віку етичної бесіди. Етична бесіда сприяє формуванню етичних уявлень, розвитку моральних почуттів і виховання культури поведінки. Цікаво і змістовно побудовані етичні бесіди створюють основу для моральної поведінки дітей старшого дошкільного віку, формують у

них свідоме ставлення до окремих моральних вчинків. У процесі етичних бесід здійснюється узагальнення дитячих спостережень, особистих вражень і переживань, певних знань морально-етичних норм. Тобто на основі власного досвіду дитини дошкільного віку відбувається поступове сходження до нових моральних якостей.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : Либідь, 2008. С. 371.
2. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль : Мандрівець, 2014. С.19.
3. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників : навч. посіб. К. : Вища шк., 1993. С. 57–59.

Демчук Олена

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Ковальчук О.С.*

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ЖИВОЮ ПРИРОДОЮ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ЕКСКУРСІЇ У ПРИРОДУ

В системі виховання дошкільників велике місце повинно бути відведено природі. Вона краще, ніж будь-що розвиває психіку дитини, удосконалює її органи чуття і естетичний смак. Виховання любові до природи, вміння відчувати її красу і захоплюватися нею має величезне значення для естетичного розвитку дітей і для етичного виховання, зокрема, для пробудження у дошкільників патріотичних відчуттів, чуйності до оточуючого, потреби у праці, сприяє фізичному гарту, а також розширенню розумового кругозору.

Уміння бачити природу – перша умова виховання світовідчуження єдності з нею. Воно досягається лише при постійному спілкуванні з природою. Щоб відчувати себе частиною цілого, людина повинна не епізодично, а постійно знаходитися у взаємостосунках з цим цілим. От чому гармонія педагогічних дій вимагає постійного спілкування з природою.

Історія людства нерозривно пов'язана з історією природи. На сучасному етапі питання традиційної взаємодії її з людиною переросли в глобальну

екологічну проблему. Якщо люди в найближчому майбутньому не навчаться дбайливо відноситися до природи вони погублять себе. А для цього треба виховувати екологічну культуру і відповідальність. І починати екологічне виховання треба з молодшого шкільного віку, оскільки в цей час набуті знання можуть надалі перетворитися в міцні переконання.

Спілкування з природою дає можливість дітям побачити предмети і взаємозв'язки, сприяє формуванню у них науково – матеріалістичного світогляду, вихованню естетичного відчуття, стимулює до самостійного вивчення природи. Діти розуміють, яку користь приносять рослини і тварини, вчать бережно ставитися до природи.

Педагоги, психологи, методисти переконливо довели, що процес формування і розвитку особи повинен починатися з перших днів життя людини, що створює сприятливі умови для розкриття її потенційних можливостей. Виявленню і розкриттю цих можливостей сприяє проведення екскурсії.

Великого значення екскурсії надавав В. О. Сухомлинський, вважаючи кожен подорож у природу уроком розвитку розуму, почуттів і моралі.

Спілкування з природою, на думку В. О. Сухомлинського, – засіб формування високих моральних якостей. Він наголошував, що краса – це кров і плоть людяності, добрих почуттів, сердечного ставлення [5].

Питаннями виховання дітей дошкільного віку за допомогою природи займалися і займаються багато педагогів. У класичних педагогічних творах Я. А. Коменського, К. Д. Ушинського, Ж. Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, Ф. Дістервега репрезентуються погляди відомих педагогів на виховання дитини засобами природи і в гармонії з нею. Велике значення у дослідженні цієї проблеми мали роботи Д. Ф. Рульє, Д. А. Северцова, В. Г. Белінського, О. І. Герцена, М. О. Добролюбова, Д. І. Писарева, М. Г. Чернишевського, Є. І. Тихєєвої, Є. М. Водовозової, С. Ф. Русової. Сучасна література – це книги вчених-екологів Ф. Дре і В. В. Дежкина, які дають уявлення про науку екології; статті вчених-філософів А. Д. Урсула і О. М. Чумакова висвітлюють наявність екологічних проблем у нашій країні і у всьому світі, а також про шляхи їх вирішення; у статтях педагогів-практиків і вчених-практиків А. А. Плешакова, З.

А. Кирилова, В. Л. Лола, А. В. Миронова висвітлюється досвід екологічного виховання.

Проблема ознайомлення дошкільників з природою досить широко представлена у вітчизняній і зарубіжній літературі. Це дозволило нам провести ретельний аналіз літератури по цій проблемі і зробити наступні висновки: екологічне виховання дійсно займає важливе місце у всій системі учбово-виховного процесу, оскільки за ним стоїть всебічний розвиток дитини: сприймання природних об'єктів, уявлення про їх якості та властивості, практичну діяльність, природо доцільну поведінку, особистих і суспільних уявлень, світогляду. Проте дані практики показують необхідність пошуку шляхів вирішення цієї проблеми, оскільки екологічні знання дітей є недостатніми.

Дослідно-експериментальна робота показала, що ефективне ознайомлення дошкільників з природою, а саме формування екологічних знань підростаючого покоління і формування всесторонньо і гармонійно розвинутої особи в даний час неможливе без комплексного підходу, який включає наступні елементи:

- а) проведення екскурсій в природу;
- б) бесіди з елементами художнього опису;
- в) читання уривків художньої прози, поезії, опис подорожі;
- г) демонстрація експонатів, природної наочності;
- д) використання естетичних вражень, отриманих під час екскурсій;
- е) представлення елементів екологічних знань на кожному програмному занятті.

Ми вважаємо, що такі форми роботи, як постановка дослідів, спостереження за явищами неживої природи, збір гербаріїв, посадка дерев, догляд за тваринами в живому куточку, дають можливість тісно зв'язати вивчення природи з життям, а також виховувати бережливе ставлення до природи. Спілкування з природою, спостереження за її життям, уміння помічати красиве в природі, насолоджуватися свіжим повітрям – важливий засіб екологічного виховання.

Комплексний підхід не тільки найважливіша умова всебічного розвитку особистості, але і основа побудови системи виховної роботи.

Ознайомлення дошкільників з природою є організованим, активним, цілеспрямованим процесом. Складовими елементами його є розвиток інтересу до природи, уміння і навички допомагати їй, милуватися природою, використовувати її в корисних цілях. Щоб екологічні знання дітей про явища природи були сформовані з дошкільного віку, необхідне постійне керівництво вихователя. За наявності педагогічного керівництва у дітей виховується уміння зіставляти сприйняті предмети і явища, порівнювати їх між собою, проявляти бережливе ставлення до природи, охороняти її. Задачі, які вихователь ставить перед дошкільниками активізують, конкретизують, полегшують сприйняття, сприяють їх екологічному розвитку.

Благотворний вплив природи необхідно поєднувати з систематичним, глибоко продуманим педагогічним впливом.

Таким чином, важливим шляхом екологічного виховання є організоване, цілеспрямоване сприйняття природи, яке допомагає поглибити екологічні знання.

Педагоги мають розуміти необхідність та важливість створення сприятливих умов для екологічного розвитку дитини. Успішність здійснення такої роботи залежить від:

- особистої екологічної культури вихователя;
- усвідомлення ним значення екологічного розвитку в особистісному зростанні дитини;
- створення сприятливого безпечного екологічного розвивального середовища, в якому малюк має бути активним суб'єктом життєдіяльності;
- вибору ефективних програм розвитку та виховання дитини.

В дитячому садку функціонують куточки природи. Спостереження і догляд за живими мешканцями формують екологічну культуру і відношення до живих істот, уміння допомагати тваринам та рослинам, привчають до активної діяльності. Екологічне виховання дошкільників в спілкуванні з природою повинне зайняти провідне місце в загальній системі виховання.

Спілкування з природою, методично правильно організована праця, сприйняття явищ природи здатні забезпечити екологічний розвиток

дошкільників, а це багато значить для всебічного розвитку особи, яка поєднувала б в собі духовне багатство, етичну чистоту і фізичну досконалість.

Отже, можна зробити висновок, про те, що екскурсії у природу позитивно впливають на формування екологічних знань, якщо створити певні педагогічні умови, а саме:

- забезпечити зв'язок екскурсії із заняттями;
- забезпечити комплексний підхід до ознайомлення дітей з природою, а саме давати природничу тематику на різних заняттях;
- проведення екскурсій систематично у різні пори року.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко. К.: Світич, 2008. 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. К., 2021.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко та ін.; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440с.
4. Яришева Н.Ф. «Методика ознайомлення дітей з природою». К.: Вища школа. 1993.
5. Пилипчук Л. Г. Погляди В. О. Сухомлинського на природу як засіб всестороннього розвитку дитини. *Педагогічний дискурс*. 2011. Вип. 10. С. 396–399.

Демчук Олена

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мельник І.М.*

ПРИРОДА ЯК ЗАСІБ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема сенсорного розвитку дітей дошкільного віку є досить актуальною на теперішній час. В закладах дошкільної освіти та вдома потрібно приділяти більше уваги розвитку сенсорних навичок дітей у дошкільний період.

Низький рівень розумового розвитку дитини в дошкільному та шкільному періодах в більшості спричинений тим, що батьки та педагоги не приділяють сенсорному вихованню та розвитку дитини особливого значення.

За словами Миколи Щелованова, те, чого дитина не набула у ранньому дитинстві, залишається недосяжним надовго, а інколи й на все життя» [2]. Низький рівень сенсорного розвитку малят суттєво знижує можливість успішного засвоєння сенсорних еталонів у дошкільні роки та навчання їх у школі.

Загальний розвиток інтелектуальних здібностей особистості людини полягає у тісному взаємозв'язку з сенсорним розвитком та сенсорним вихованням. Саме у цьому зв'язку й полягає успішність фізичного, естетичного, розумового виховання. Більша частина здобутих знань є результатом діяльності органів чуття, тобто настільки людина здатна сприймати інформацію про все, що її оточує, як вона чує, бачить і т.д у зв'язку з цим О. Усова відзначала, що це складає 9/10 всього розумового багажу дітей дошкільного віку [3].

На думку Т. Поніманської, сенсорний (лат. *sensorium* — орган чуттів) розвиток дитини – розвиток її відчуттів і сприймання, формування уявлень про властивості предметів (форму, колір, розмір, положення у просторі тощо) [3].

Елементарні прогулянки та бесіди на свіжому повітрі збагачують знання дитини про кольори, звуки, запахи. Саме природа створює все прескране у нашому світі. Ще у дошкільному віці дитині слід прищеплювати любов до природи, вчити прислухатися до співу птахів, спостерігати за рослинами та тваринами тощо. У спілкуванні з природою, у різноманітній діяльності потрібно, на думку Є. І. Тихєєвої, здійснювати сенсорне виховання дітей [4].

Відповідно до вимог Базового компонента до кінця дошкільного періоду в дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості та позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи [1]. Дитина має усвідомлювати цінність та багатство природи, щоб у дорослому житті сприяти її збереженню.

У педагогічних творах видатного швейцарського педагога Й.Г. Песталоцці «Як Гертруда вчить своїх дітей», «Лінгард і Гертруда», «Книга для матерів», «Метод. Пам'ятна записка Песталоцці» знайшла втілення ідея розвитку здібностей людини відповідно до законів природи. Подібно до Ж. Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці наголошував на значенні ознайомлення з природою для

нагромадження чуттєвого досвіду дітей, на основі якого будується вся наступна робота над розвитком понять. Природа, вказував він, є джерелом, завдяки якому розум піднімається від неясних чуттєвих сприймань до чітких понять. Тому, на думку Й. Г. Песталоцці, дитину з ранніх етапів розвитку слід ввести у всю багатоманітність навколишньої природи. Єдиний, справжній фундамент людського пізнання – сприймання природи. Весь запас знань, яких набуває людина за допомогою відчуттів, є результатом уважного ставлення до природи. Ознайомлення з предметом буде тим глибшим, чим більша кількість відчуттів візьме участь у його обстеженні [4].

Сенсорний розвиток необхідний людині для оволодіння будь-якою практичною діяльністю. Він не втрачає значення зі вступом дитини до школи і відіграє важливу роль у житті дорослої людини, відбувається на основі функціонування системи аналізаторів, що забезпечує багатомірний зв'язок зі світом, сприяє життєвій активності людини. Із сенсорного розвитку виростає логічне пізнання, яке прискорює накопичення нових чуттєвих даних, сприяє їх включенню до раніше створеної системи знань і досвіду [3].

Багатство барв, кольорів, запахів, звуків у природі створює необмежений простір для сенсорного розвитку дітей. Навчаючи дітей визначати кольори квіток, відтінки зелені, колір неба, вихователь сприяє розвитку зорового аналізатора, формує уявлення про кольори, їхнє гармонійне поєднання. Під час ознайомлення з природою є велика можливість для розвитку дотикового аналізатора. Розрізняння і порівняння гладенької і зморшкуватої горошини, м'якого молодого листочка і цупкішого старого, гладенького листочка бегонії сприяють розвитку здатності більш точно розрізняти предмети на дотик [4].

Спостереження у природі цінні для розвитку у дітей уміння розрізняти форму, величину, напрямки. Розглядаючи кімнатні рослини, вихователь зазначає, що у пеларгонії зональної листя кругле, по краях вирізане маленькими півкругами, у клівії листя довге, вузьке, на кінці загострене. Збираючи з малюками восени листочки, вихователь пропонує знайти великі і маленькі. Виділення характерних ознак в умовах варіювання типової форми, сприяє розвиткові обстежувальних дій, кращому засвоєнню суспільно вироблених

еталонів [4]. Таким чином дитина розглядаючи різноманітні природні об'єкти визначає форму, колір, запах тощо.

Природа багата звуками, запахами. Навчаючи дітей прислухатися до шуму вітру, дзижчання бджоли, співу птахів, вдихати аромат квітів, своєрідні пахощі овочевих рослин, вихователь наповнює дітей чуттєвими образами, розвиває слухову увагу, навчає розрізняти звуки, запахи [4]. З цією метою вихователем можуть бути запропоновані різноманітні ігри на свіжому повітрі, спрямовані на розвиток слухових, зорових, тактильних аналізаторів.

У дослідженні Є. І. Корзакової влучно вказується на те, що тільки в процесі спілкування з природою можна сформулювати уявлення про деякі властивості об'єктів, виконати обстежувальні дії, наприклад визначення стану ґрунту [4].

Отже, обстеження природних об'єктів та спостереження за ними сприяють сенсорному розвитку дітей дошкільного віку. Під час розгляду рослин діти закріплюють знання про кольори, форму, запах та смак. Саме природа є багатим джерелом для сенсорного розвитку та виховання дітей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; авт. кол-в: Богуш А. М., Бельська Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. К.: Видавництво, 2021. 26 с.
2. Паренюк Л. Розвивальна програма для малюків. *Практичний психолог : дитячий садок*. 2019. № 5. 43 – 49 с.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. К.: «Академвидав», 2004. 455 с.
4. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою: навч посіб. К.: Вища шк., 1993, 255 с.

Демчук Олена

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мельник І.М.*

ПРОБЛЕМА СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Дитина на кожному з вікових етапів є найбільш чутливою до тих чи інших впливів. У зв'язку з цим кожна вікова сходинка по-своєму сприяє подальшому нервово-психічному розвитку і всебічному вихованню дошкільника. На цьому етапі дитинства ознайомлення з властивостями предметів відіграє величезну роль. І тому, саме дошкільний вік більшість дослідників вважають найбільш сприятливим для вдосконалення та розвитку багатьох органів чуття, накопичення уявлень про навколишній світ.

Основне місце в сенсорному розвитку дитини дошкільного віку займає оволодіння сенсорними еталонами: кольору, форми, величини тощо [3].

Вивченням питання розвитку сенсорних навичок у дітей раннього та дошкільного віку займалися такі вчені: Я.А. Коменський, Л. Венгер, О. Запорожець, Л. Журова, В. Зінченко, В. Аванесова, Н. Ветлугіна, Г. Кісюк, П. Пен'євська, В. Кортило, Є. Водовозова, М. Монтесорі, Є. Тихєєва, Ф. Фребель, Т. Лаврент'єва, О. Проскура, О. Рибалко, О. Усова.

Теоретики і практики (Л. Венгер, О. Запорожець, М. Монтесорі, С. Русова, Є. Тихєєва) наголошують, що сенсорне виховання є одним з головних завдань дошкільного виховання, напрямом, який впливає на успішність подальшої соціалізації й навчання дитини. Саме дошкільний вік є найбільш сприятливим для вдосконалення діяльності органів чуття, що забезпечують повноцінні й різнобічні уявлення про довкілля. Учені одним із центральних моментів розвитку сприймання визначають засвоєння і використання сенсорних еталонів (В. Аванесова, Л. Венгер, Н. Ветлугіна, Л. Журова, О. Запорожець, В. Зінченко) [2, с. 7].

У своїй основній праці «Велика дидактика» Я. А. Коменський писав: «Сутність душі складена із трьох здібностей: розуму, волі і пам'яті. Не можна відривати одну від одної ці три здібності, оскільки вони складають єдину душу». Видатний педагог зазначав, що душа пов'язана з мозком і органами чуття [1].

Процес пізнання, як говорив Я. А. Коменський, відбувається таким шляхом: «Початок пізнання необхідний, завжди витікає із відчуттів, адже немає нічого в розумі, чого раніше не було б у відчуттях». Це – перший ступінь пізнання, коли «при допомозі відчуттів у мозку кожної людини відбиваються

зображення предметів». Другий ступінь складає розумова переробка результатів, коли розум, спираючись на зв'язки, що існують між предметами, шляхом аналізу і синтезу їх подібних рис і відмінностей здійснює узагальнення і абстрагування [1].

Починати навчання, наголошував педагог, треба зі спостереження, тому що це сприяє кращому засвоєнню якогось предмета чи явища у дитини. За словами вченого: «Оскільки відчуття є найнадійнішим провідником пам'яті, то чуттєве, наочне сприйняття всього призводить до того, що якщо хто-небудь цим шляхом що-небудь засвоїв, то він буде знати це твердо. Якщо я хоча б один раз бачив верблюда, хоча б раз чув спів солов'я, хоч раз скуштував цукру, то, звичайно, все це міцно закарбувалося в пам'яті і не може бути забуте». Я. А. Коменський категорично вимагав: «Тоді нехай буде для учнів золотим правилом: все, що тільки можна уявити для сприйняття відчуттями, а саме: побачене – для сприйняття зором, почуте – слухом, запахи – на нюх, належне смаку – смаком...Якщо які-небудь предмети зразу можна сприйняти кількома відчуттями, нехай вони зразу схоплюються кількома відчуттями» [1].

Вагомим внеском в історію досліджень сенсорного розвитку дитини має праця Марії Монтесорі із створення методики, що сприяла розвитку органів почуттів у розумово відсталих дітей, тобто у дітей з певними вадами. Поступово М. Монтесорі прийшла до висновку, що створена нею методика стане у нагоді і в роботі з нормальними дітьми. Як і всі представники реформаторської педагогіки, педагог піддала суворій критиці недоліки традиційної школи: відсутність дитячої рухливості на уроках, муштру, ігнорування природних запитів дитини. Вона закликала до надання дітям свободи для «самовиховання і самонавчання», стверджуючи, що «ми так само мало здатні створювати внутрішні якості людини, як і зовнішні форми тіла» [1].

Такими, що заслуговують на увагу є дослідження Г. Кіслюк та П. Пен'євської, які розглядають наявний рівень розвитку сприймання форми в дітей дошкільного віку. Дослідників цікавили особливості сприймання предметів та розподіл цих особливостей за віком. Результати досліджень виявили, що недоліки сприймання дітьми форми обумовлені не властивостями віку, а

суттєвими недоліками педагогічної роботи з ними, відсутністю цілеспрямованого формування відповідних сенсорних здібностей [4].

Велику кількість досліджень присвячено вивченню розвитку сприймання простору та орієнтування дитини в просторі. Як зазначали Т. Лаврентьєва, О. Проскура та О. Рибалко, дитина ще в ранньому дитинстві навчається виокремлювати предмети в просторі, розрізняти їхню форму, розмір, положення й переміщення у визначеному напрямку. Уміння на зір розрізняти просторові відношення дитина набуває у зв'язку з розвитком м'язових відчуттів, що виникають при акомодациї, конвергенції, пересуванні очей під час розглядання об'єктів, спостереження при їхньому пересуванні [4].

У свій час Є. Водовозова наголошувала, що процес сенсорного виховання має відбуватися одночасно з розвитком вищих психічних функцій, пізнавальних процесів, з якими пов'язаний розвиток мислення, мовлення, пам'яті. Дитину слід вчити усвідомлено сприймати навколишній світ, розвивати спостережливість. «Якщо вихователь не зумів зробити цього в ту пору, коли у дитини лише починає пробуджуватися спостережливість до навколишнього, яка має таке величезне значення для психологічного життя людини, то розумові здібності дитини поступово притуплюються, і, ставши школярем, вона буде байдуже дивитися на світ» [2].

Л. Венгер поділив процес сенсорного виховання у дошкільному віці на підготовчий етап (перші три роки життя) та систематичне засвоєння дитиною сенсорної культури. Цю ідею продовжила розвивати психолог і дитячий дефектолог О. Венгер, яка в 1977 році захистила дисертацію на тему «Сенсорний розвиток і сенсорне виховання аномальних дітей дошкільного віку (глухих, слабчущих і розумово відсталих)» [2].

Засновник дитячого садка Ф. Фребель виходив з необхідності використовувати різноманітні ігри для розвитку органів чуття дітей, ознайомлення їх із природою, життям людей, підготовки до школи. Цій меті він підпорядковував дидактичний матеріал, призначений для формування уявлень про форму, величину, просторові відношення, числа, – так звані дари, а також систему занять та ігор, спрямовану на розвиток сенсорики. Дитина, на його

думку, наділена, крім основних інстинктів, інстинктом пізнавальним, дослідницьким, який є основою навчальної діяльності. У дошкільному віці розвиток прагнення до пізнання повинен реалізовуватися через безпосереднє споглядання предметів навколишнього світу) [2].

О. Запорожець, О. Усова вказували на те, що основним у формуванні сенсорних здібностей дітей є навчання їх узагальненим способом обстеження предметів, перенесення засвоєних способів дій в нові умови, на нові предмети. Це дає можливість дітям самостійно орієнтуватися в різноманітних властивостях нових предметів [2].

Отже, дані дослідження науковців вказують на важливість сенсорного розвитку та сенсорного виховання дітей дошкільного віку та формування у них сенсорних навичок, що сприяє розвитку дитини раннього віку, і звертають увагу на вагомість сенсорних навичок дитини в подальшому її житті.

Список використаних джерел

1. Історія педагогіки /за ред. проф. М.В. Левківського, докт.пед.наук О.А. Дубасенюк. Житомир: Житомирський державний педагогічний університет, 1999. 336 с.
2. Кошель В.М. Сенсорне виховання дітей раннього віку: навч.-метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку, студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та батьків. Чернігів: ФОП Баликіна О.В., 2019. 160 с.
3. Перші спроби пошуку в науковому просторі: зб. матеріалів XV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Особливості організації життєдіяльності дитини у сучасному дошкільлі» (27 квітня 2017 року). Умань: АЛІМІ, 2017. 184 с.
4. Фомічова, Л. І. Педагогічні технології корекції порушень у сприйманні дошкільників з вадами слуху. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : *Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 31. С. 193 – 199.

Дурманенко Оксана

кандидат педагогічних наук, доцент

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ ЯК ВИД НАОЧНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ілюстративний матеріал належить до позатекстових компонентів — це «комплекс зображень і елементів, безпосередньо пов'язаних із зображенням, які вміщені в підручнику для реалізації змісту освіти» [10, с.113]. Даний

структурний компонент виділений з урахуванням домінантної функції, яка полягає в тому, що ілюстрація виступає наочною опорою мислення й покликана посилювати пізнавальний, естетичний, емоційний та інші аспекти навчального матеріалу підручника.

Варто додати, що зазначене поняття включає не лише власне ілюстрацію, а й словесний супровід, тобто слова, які «вмонтовані» у зображення для того, щоб назвати окремі його частини, а також підписи до ілюстрацій. Крім цього, цілісність ілюстрацій, а також їх органічний зв'язок з іншими структурними компонентами забезпечує система посилань в тексті та завданнях підручника. Вкажемо ще на таку суттєву характеристику наочних зображень: оскільки вони більшою мірою, ніж інші структурні компоненти, пов'язані зі змістом підручника, несуть конкретну навчальну інформацію, Д.Д. Зуєв назвав їх не просто «ілюстраціями», а «ілюстративним матеріалом», вкладаючи в це поняття «функцію носія певної суми знань».

З метою розвитку абстрактного мислення психологи радять використовувати схематичну наочність. Використання схем та інших умовних позначень дає змогу виділяти окремі зв'язки та відношення, тобто моделювати зміст виучуваного явища. Поняття «ілюстрація — дефініція» засвідчує здатність ілюстративного матеріалу виконувати функцію остенсивного означення (термін В.І. Свинцова), тобто розкривати значення слова за допомогою зображення предмета, який воно позначає. Ілюстрація є для дітей важливим джерелом знань, а вдало виконаний малюнок може бути інформативнішим, ніж словесний опис об'єкта [9, с. 158].

Враховуючи характер взаємозв'язку в системі «текст — ілюстративний матеріал», ілюстрації поділяють на: а) ті, які пов'язані з текстом безпосередньо, і такі, що пов'язані тематично (перші, у свою чергу, включають ілюстрації, зміст яких повністю розкривається в тексті, й ті, що розкривається неповністю); б) які наочно зображують те, про що йдеться у тексті, конкретизують його, доповнюють відсутній у тексті матеріал.

Найбільш повно класифікація ілюстрацій за вказаною ознакою представлена Д.Д. Зуєвим. Відомий дидакт поділяє їх на три групи: провідні, рівнозначні з текстом і такі, що обслуговують його.

Провідні ілюстрації є носіями ідеї, самостійно розкривають зміст навчального матеріалу, замінюють основний текст. Вони особливо доречні тоді, коли у дітей ще не сформовані навички читання, тобто виникає необхідність «добувати знання з самого наочного об'єкта» (Л.В. Занков). Ілюстрації допомагають дітям уявити ту чи іншу навчальну ситуацію. Однак інколи вони заважають навчанню (наприклад, ілюстрації до задач у підручниках з математики, коли вибір дії розв'язання стає надто очевидним). Завдання полягає в тому, щоб більш точно визначити, коли варто відмовитися від ілюстрації на користь розвитку дитячої уяви, мислення.

Рівноправна з текстом ілюстрація використовується у тих ситуаціях, коли текст без неї буде незрозумілий, так само як й ілюстрація сама по собі незрозуміла без тексту. Такий ілюстративний матеріал має високу пізнавальну продуктивність і може використовуватися в підручниках для дітей будь-якого віку [8, с. 26-27].

Ілюстрації що обслуговують текст, «покликані доповнювати, конкретизувати, розкривати, емоційно посилювати зміст тексту та інших позатекстових компонентів, сприяючи тим самим їх найбільш ефективному сприйманню й засвоєнню в процесі учіння». Помітно, що саме такий ілюстративний матеріал найчастіше використовується у підручниках, однак у навчальних книжках розвивального спрямування спостерігається тенденція до зменшення його кількості.

Серед останнього виду ілюстрацій чільне місце посідають зображення, близькі до тексту. Саме вони допомагають учням сформулювати чітке уявлення про предмет чи явище, що виникли під час читання матеріалу підручника. Чимало тут ілюстрацій, які відображають події, що в тексті не розкриваються, але якими можна доповнити навчальний матеріал, а також ті, що відбуваються вже «за текстом», тобто після його закінчення.

Аналізуючи проблему взаємозв'язку ілюстрацій з текстом, вважаємо за доцільне навести слова В.І. Ривчіна: «Ідеальним для підручників буде однотипність зв'язку текстів та ілюстрацій в однотипній навчальній ситуації» [2, с. 190].

Щоб виділити наступне теоретичне положення ілюстрування навчальної книжки, звернімося до вимог, які висуваються до даного структурного компонента. Зауважимо, що дидактичні вимоги до ілюстративного матеріалу поділяються на загальні й спеціальні. До загальних належать такі: науковість, інформативність, повнота відображення змісту, тематична взаємопов'язаність, естетична цінність. Спеціальні визначають характер зображень у підручнику з урахуванням типу навчального предмета, концепції конкретного підручника, вікових особливостей учнів, вимог навчальної програми тощо.

Отже, заслуговує на увагу дослідження югославських учених, в якому ілюстрація розглядається як з педагогічних позицій, так і з книгознавчих, що дало змогу визначити її місце у структурі підручника та сформулювати вимоги до даного компонента з урахуванням художнього смаку дітей різного віку. Наочність, на думку дослідників, має бути «...сучасною, художньою і педагогічно доцільною. Вона повинна впливати на учня як в естетичному, так і в інтелектуально-освітньому плані, бути виразною, розумною та цікавою» [1, с. 178].

На актуальність проблеми унаочнення навчального процесу особливу увагу звертав ще К.Д. Ушинський. Оскільки дитина «мислить формами, фарбами, звуками, відчуттями», відомий педагог радив будувати процес навчання на наочній основі, залучаючи до сприймання якомога більше відчуттів. Свої погляди на роль наочності у навчанні К.Д. Ушинський реалізував у славетних книжках «Дитячий світ» та «Рідне слово». Аналіз зазначених праць дозволяє стверджувати, що ілюстративний матеріал в них глибоко продуманий, спрямований насамперед на розвиток розумової діяльності дітей; зображення мають реалістичний характер; помітний обґрунтований зв'язок ілюстрацій з текстом; спостерігається їх видова різноманітність.

Заслуга К.Д. Ушинського полягає і в тому, що він розробив систему методичних вказівок щодо використання ілюстрацій підручника на уроці. Вчений вказував на недоцільність включення у підручники наочних зображень, якщо над ними не ведеться систематична цілеспрямована робота. З іншого боку, методичний апарат книжки, на нашу думку, має сприяти ефективній організації такої діяльності. Виходячи з того, що поняття «ілюстративний матеріал» включає не лише, власне, зображення, а й підписи до ілюстрацій (стверджують, що одна ілюстрація може замінити сторінку тексту, якщо її супроводжують хоча б два речення), вважаємо доречним запропонувати авторам продумати систему посилань на ілюстрації в тексті та апараті організації засвоєння, які б спонукали дітей не лише аналізувати малюнок, а й скеровували б їхню розумову діяльність таким чином: від малюнка до тексту; від тексту до малюнку; від малюнка до малюнка (з метою порівняння); у межах малюнка.

Зіставляючи ілюстративний матеріал з текстом, заглиблюючись у його зміст і виконання, учні осмислюють і емоційно переживають прочитане; у них розвивається увага, спостережливість; формується вміння порівнювати, тобто виховується так звана візуальна культура. Окрім цього, вміння співвідносити ілюстрацію і текст рекомендують використовувати з метою перевірки глибини і точності засвоєння текстової інформації.

Початок навчання п'ятирічних дітей і підготовка до нього пов'язані з необхідністю враховувати важливі психологічні закономірності їхнього розвитку. Як і будь-який перехідний вік, шестирічний багатий на приховані можливості розвитку, які важливо своєчасно виявити і підтримати. Реалізація потенційних можливостей інтелектуального та морально-вольового розвитку молодших школярів потребує особливих умов навчання. Саме тому специфіка змісту програм, вікові та індивідуальні особливості шестирічних першокласників вимагають правильного добору форм, методів і прийомів опрацювання матеріалу.

Діти цього віку мають наочно-образне мислення, тобто сприймають навколишній світ здебільшого зоровими аналізаторами. Саме тому засвоєння матеріалу, а отже, і виховання особистості здійснюється засобами унаочнення —

предметними малюнками та сюжетними ілюстраціями. Малюнок — основний засіб пізнання, через який діти сприймають і аналізують навколишній світ, адже на кожній сторінці підручника розміщено малюнки. Багато з них передбачають декілька виховних моментів.

Розумове виховання нероздільно пов'язане з усіма. У цілому кожний малюнок спонукає дитину мислити, оволодівати основними мислительними операціями, формувати науковий світогляд, мовну культуру.

За малюнками у поєднанні з текстовим матеріалом автори залучають дітей до активного розвитку, до виконання фізичних вправ, формують свідоме розуміння важливості фізичного вдосконалення, виховують у школярів високі моральні якості, формують поняття про те, що турбота про своє здоров'я є громадянським обов'язком.

Малюнки, які мають естетичний напрям виховання, — багаті за своєю суттю, оскільки до них належать ілюстрації про побут, архітектуру, ремесла, пам'ятки історії, красу і багатство природи, традиції. Відчувається в них і естетика поведінки — акуратність в одязі, красива постава. Усі вони естетизують життя людини, вчать бачити, відчувати, розуміти і творити прекрасне.

Доцільно було б окремі малюнки підпорядкувати економічному вихованню. Адже ті вимоги, які диктує нинішнє суспільство, вимагають його реалізації. Дитина крокує у доросле життя, тому вона має знати, як економно витратити час, матеріали і гроші.

Головна специфіка впливу ілюстрації порівняно з текстовим матеріалом підручника полягає в тому, що вона діє на зорові аналізатори читача і той сприймає її всіма органами чуття, тож ілюстрація має бути зорієнтованою на його індивідуальний життєвий досвід. Таким чином, цілком можливо, що для одної дитини вона буде яскравою, наочною, а для іншого ніякою, бо не вплине на жоден орган чуття.

Важливою вимогою до композиційної і просторової характеристики сюжетних малюнків є стимулювання прогресивних змін траєкторії, її перебудова на вищій щабель сприйняття зображення.

Ілюструючи книги, важливо враховувати особливості емоційного ставлення дітей до кольору. Давно відомо, що дітям зазвичай подобаються світлі, яскраві кольори-жовтий, світло-зелений, червоний тощо. Відомо також, що дітям не до вподоби темні, складні відтінки — сірий, чорний, коричневий, фіолетовий. Такі кольори в їхній уяві асоціюються зі злими, темними силами.

Створюючи зображення, художник може використати особливості дитячого сприймання для посилення емоційного, і як наслідок, виховного впливу зображення на дитину, звичайно ж, враховуючи при цьому зміст і тип ілюстрацій.

Особливості дитячого сприйняття кольору слід враховувати й вибираючи манеру, техніку виконання ілюстрації. Досвід у цій галузі показує, що дошкільники та першокласники ліпше сприймають однакові за насиченістю й контурно визначені локальні кольори ніби розфарбовані в площині. Складні кольорові ефекти, напівтони, моделювання форми предмета кольором (рефлекс зображення, світлотінь) ще не доступні дітям цього віку і можуть ускладнити сприйняття зображеного предмета.

Зупинімося ще на такій стороні дитячого сприйняття ілюстрацій, як відчуття тла зображення. В дітей 5-6 років ще не достатньо розвинута просторова уява, і тому важливо відокремити предмет, фігуру від тла зображення, особливо якщо воно складне, загромаджене деталями, яскраве. Тому предметні малюнки в підручниках ліпше подавати без тла або на однорідному, рівному тлі, що не заважає сприйняттю контура й форми предмета.

Неабияке значення має і колір фону: занадто активний, яскравий, насичений відволікає увагу дітей від зображення предмета на себе, відтак діти сприймають його як щось більш матеріальне, ніж сам зображуваний предмет.

У багатьох книгах розрізняються предметні, сюжетні й знакові малюнки. Але трапляється й так, що всі ілюстрації — і основні (сюжетні), призначені для поглибленої роботи дітей з зображенням, і допоміжні (предметні), на яких достатньо лише назвати знайомий дітям предмет, — виконано одними й тими самими прийомами, в однакових розмірах, однаковою гамою кольорів, що інформативно перенасичує підручник.

Отже, виховні можливості текстового матеріалу відповідають рівню розвитку дітей, їхнім віковим, індивідуальним, психологічним особливостям.

Список використаних джерел:

1. Алямовская Г. В. Проблемы использования цвета в учебниках. Проблемы школьного учебника. Вып. 10. М., 1982. 240 с.
2. Бейлисон В. Г. Арсенал образования. М. 1986. 288 с.
3. Білан О. Вчимо розповідати за ілюстраціями. Дошкільне виховання. 2005. № 1. С. 12-13.
4. Білан О. Допомагають ілюстрації. Дошкільне виховання. 2001. № 4. С. 14
5. Вашуленко М.С. Буквар. 4-те вид., зі змінами. К. 2004. 143 с.
6. Ворона І. Українська дитяча ілюстрація повинна бути оригінальна. Книжковий клуб. 1999. № 21-22. С. 18-20
7. Карлаварис Б. Художественный вкус детей и иллюстрации в учебниках. Проблемы школьного учебника. Вып. 3. М., 1975. 230 с.
8. Кодлюк Я. Ілюстративний матеріал як структурний компонент шкільного підручника. Рідна школа. 2003. № 12. С. 26-29.
9. Козак І. Особливості графічної мови ілюстративного матеріалу букваря. Педагогіка і психологія. 2001. № 3-4. С. 158-166
10. Коломинский Я.Л., Панько Е.А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста. М. Просвещение. 1988. 190 с.
11. Костюк Г. С, Балл Г. А. Учебный материал и учебные ситуации: Психологические аспекты. К. 1986. 143 с.
12. Онищенко О. Робота за ілюстрацією як засіб розвитку зв'язного мовлення першокласників. Урок української. 2001. № 8. С. 34-35
13. Цимбалюк О. Виховні можливості текстового й ілюстративного матеріалу букваря. Початкова школа. 2008. № 11. С. 3-5.

Заремба Людмила

кандидат педагогічних наук, доцент

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Мельник Ірина

кандидат педагогічних наук, доцент

Волинського національного університету імені Лесі Українки

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Проблема безпеки людини в сучасному світі розглядається як її базисна потреба, оскільки все більш загрозливим для існування людства стають небезпеки техногенного та особливо екологічного характеру. За результатами аналізу причин катастрофічної деградації оточуючого природного середовища в масштабах біосфери та пошуку шляхів подолання загроз довкіллю та здоров'ю

людини на початку ХХІ століття була розроблена нова парадигма розвитку суспільства, що отримала назву Концепція сталого розвитку. Кінцевою метою цієї Концепції є створення умов для збалансованого безпечного існування кожної окремої людини як найвищої цінності суспільства.

Україна офіційно підтримала ряд міжнародних рішень щодо сталого розвитку. Основні принципи такої позиції знаходять своє відображення в головному законі держави – Конституції України, де проголошені питання безпеки життя і діяльності людини. Зокрема, у статті 3 проголошено – «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою цінністю...» [2].

Проблему безпеки найчастіше розглядають у двох площинах: безпека держави, тобто безпека суспільства в цілому й тієї інфраструктури, яку це суспільство створило для своєї життєдіяльності, і безпека громадянина цієї держави, тобто особиста безпека окремої людини.

Діти – це особлива категорія громадян, і сьогодні в системі дошкільної освіти питання безпеки життєдіяльності, збереження і зміцнення здоров'я дітей, формування у них вмінь і навичок безпечної поведінки у предметному, природному, соціальному докільлі є одним із пріоритетних, тому що від фундаменту, закладеному в дитинстві, залежить майбутнє повноцінне і щасливе життя дорослих громадян нашої країни [6].

Дбати про безпеку дітей, формувати навички здорового способу життя, навчати правильно поводитися в екстремальних ситуаціях – актуальна вимога для всіх дорослих, тому навчання дитини правил особистої безпеки слід розглядати, враховуючи вплив двох сфер: виховання дитини в сім'ї і формування дитини як окремої одиниці держави – громадянина в існуючих державних соціальних інститутах (заклади дошкільної освіти, школи тощо).

В цьому напрямку виділяють два принципово різних шляхи організації роботи. Перший напрямок – це організація різноманітних профілактичних дій і пов'язані з цим витрати на превентивні заходи, такі як: навчання дітей, залучення їх до різних секцій та клубів, робота з батьками, вдосконалення правової бази, розроблення безпечних побутових пристроїв тощо. Відповідно,

другий шлях передбачає накопичення в державних структурах коштів на витрати з ліквідації можливих наслідків надзвичайних ситуацій та нещасних випадків.

Оптимальним вибором має бути система превентивного виховання як система заходів, що носить попереджувальний, випереджальний характер і має призводити, насамперед, до вдосконалення звичок і навичок безпечної поведінки у дітей, обрання ними правильної соціальної орієнтації.

Такі превентивні заходи мають бути спрямовані:

- на захист та збереження життя і здоров'я дітей, попередження несприятливого впливу на їх здоров'я з боку факторів техногенного, природного та соціального характеру;

- на подолання відхилень у поведінці дітей, запобігання появі поганих звичок;

- на запобігання розвитку в дітей різних форм асоціальної, аморальної поведінки, а саме: правопорушень (схильності до агресій, крадіжок, брехні та інших вад), екологічної брутальності та егоцентризму (ставлення до всього, що оточує дитину, як до засобів для задоволення власних примітивних потреб);

- на подолання тяжких психологічних і психічних станів дітей [1].

Сьогодні заклад дошкільної освіти виступає домінуючим інститутом, який забезпечує право дитини дошкільного віку на безпеку життєдіяльності. Тому, першочерговим завданням кожного ЗДО є досягнення комфортних умов життєдіяльності дітей, тобто дотримання безпеки їхнього перебування у цьому закладі. При цьому потрібно керуватися такими документами щодо безпеки життєдіяльності:

1. Санітарним регламентом для дошкільних навчальних закладів, затвердженим наказом МОЗ від 24.03.2016 № 234.

2. Технічним регламентом безпечності іграшок, затвердженим постановою КМУ від 28.02.2018 № 151.

3. Примірним переліком ігрового та навчально-дидактичного обладнання для закладів дошкільної освіти, затв. наказом МОН від 19.12.2017 № 1633.

4. Правилами пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України, затвердженим наказом МОН від 15.08.2016 № 974.

Вимоги щодо безпеки життєдіяльності дітей чітко прописані у Базовому компоненті дошкільної освіти, Базових програмах розвитку дитини дошкільного віку («Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років», «Я у Світі» тощо). У свою чергу, для виконання цих вимог у кожному закладі дошкільної освіти має бути створена система роботи з ОБЖД, до якої залучаються педагоги, батьки, діти та громадськість.

На сьогоднішній день з метою реалізації завдань Базових програм розроблені програми з безпеки життєдіяльності дітей у дошкільних закладах: «Дитина в довкіллі» Л. Калуської; «Абетка безпеки дитини» Л. Якименко, «Про себе треба знати, про себе треба дбати» Л. Лохвицької та ще близько десяти.

Сучасне життя доводить необхідність забезпечення безпеки життєдіяльності в умовах дошкільних установ. Для цього на виконання Закону України «Про дошкільну освіту» з метою охорони життя і здоров'я дітей у закладах дошкільної освіти провідними фахівцями МОН України запропоновані до обов'язкового виконання такі вимоги: 1) догляд за ділянкою та приміщенням; 2) догляд за дітьми; 3) попередження інфекційних та вірусних захворювань [3].

Пандемія COVID-19 у світі зумовила пошук нових і трансформацію вже існуючих методів, форм та засобів навчання здобувачів освіти. Не винятком стала й дошкільна освіта, зосередивши увагу на дотриманні санітарно-гігієнічних норм та протиепідемічних заходів, що регулюються постановою № 55 від 22.09.2020 р. Головного державного санітарного лікаря України «Протиепідемічні заходи у закладах дошкільної освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» та іншими чинними документами [5].

На період карантину МОЗ України рекомендує закладам дошкільної освіти: розробити адаптивний графік прогулянок та занять із метою недопущення об'єднання/змішування груп; обмежити кількість дітей у групах; проводити додаткові ігри та вправи, які б інформували дітей про важливість індивідуальних заходів профілактики та фізичного дистанціювання; надавати

пріоритет видам діяльності, що проводяться на відкритому повітрі; обмежити заняття та ігри, що передбачають безпосередній фізичний контакт між дітьми, персоналом й потребують використання значної кількості додаткового інвентарю та ін.

Сьогодні, коли існує необхідність пошуку шляхів уникнення небезпек та зниження кількості нещасних випадків із дітьми, постає питання вибору такого варіанта проведення всього комплексу заходів, який забезпечить досягнення бажаного результату в найкоротші строки і з найменшими витратами.

Список використаних джерел

1. Желібо Є.П., Заверуха Н.М. Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / за ред. Є.П. Желібо, 6-е вид. К.:Каравела, 2008. 344 с.
2. Конституція України. URL: https://kodeksy.com.ua/konstitutsiya_ukraini/statja-3.htm
3. Кошель В.М. Організація охорони життя і здоров'я дітей у дошкільних навчальних закладах. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua>
4. Кучинська Л.Ф. Інноваційні підходи до організації роботи з питань безпеки життєдіяльності з усіма учасниками освітньо-виховного процесу в ЖДНЗ. URL: <http://www.slideshare.net>
5. Постанова головного санітарного лікаря «Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах дошкільної освіти на період карантину у зв'язку із поширенням корона вірусної хвороби (Covid-19)». URL: <https://moz.gov.ua>.
6. Тимовський О.А. «Дитина у світі дорожнього руху»: програма з формування основ безпечної поведінки дітей дошкільного віку під час дорожнього руху. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 32 с.

Ковальчук Неля

вихователь ЗДО №24м. Луцька

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Морально-етичне виховання дошкільників є досить складним і довготривалим процесом, який охоплює весь період дитинства і продовжується в дорослому житті та розглядається в його кінцевому результаті як сформованість морально-етичної вихованості.

Одним із провідних засобів морально-етичного виховання дітей дошкільного віку як класики вітчизняної педагогіки (С. Ф. Русова, М.Г. Стельмахович, В. О. Сухомлинський та інші), так і сучасні вчені

(А.М. Богуш, В. Г. Бойко, О. Т. Губко, Л. М. Кіліченко, В. І. Кононенко, Г.Д. Кошелева, В. Г. Кузь, П. Я. Лещенко, І. М. Проценко) вважають український фольклор. Усну народну творчість здавна широко використовували в народній педагогіці як засіб формування в дітей моральних норм і оцінок з позицій добра, справедливості, розуміння ними вчинків та поведінки дорослих, а також усвідомлення понять «зло», «жадібність», «ненависть»; збагачення лексичного запасу дітей і розвитку їхніх творчих здібностей.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що проблема використання фольклору в морально-етичному вихованні досліджувалася в різних аспектах: формування соціально-етичних норм поведінки учнів засобами етноетикету (Н.А. Григор'єва), виховання моральних почуттів молодших школярів засобами казок народів світу (С. Ю. Бакуліна), використання прислів'їв і приказок у вихованні гостинності дітей старшого дошкільного віку в сім'ї (Х. І. Касимова), гуманістичне виховання першокласників засобами української народної казки (С.А. Литвиненко). Проте відсутні дослідження, у яких різні жанри українського фольклору (пісні, ігри, казки, малі форми) використовувалися б у комплексному розв'язанні завдань з морально-етичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

З огляду на сказане ми обрали визначений напрям нашого дослідження, яке здійснюється в контексті парціальної програми з морально-етичного виховання «Жива Етика» (розробник: вихователь-методист ЗДО №26 «Ялинка» м. Луцька Курносова Наталія Борисівна).

Аналіз наукових джерел дав можливість дійти висновку, що під морально-етичною вихованістю дітей старшого дошкільного віку варто розуміти сформовану у процесі морально-етичного виховання здатність свідомо відтворювати власну поведінку на засадах загальноприйнятих моральних якостей, норм і правил, адекватно оцінювати власну поведінку та поведінку однолітків, розуміти, доречно й адекватно використовувати в мовленні слова, що позначають морально-етичні категорії.

Учені (А. М. Богуш, О. Т. Губко, В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, С. Ф. Русова, В. О. Сухомлинський, М. Г. Стельмахович, Є. І. Тихеєва, О.С. Трифонова,

К.Д. Ушинський та інші) наголошують на тому, що фольклор є засобом виховання духовності й моральності дитини, впродовж дошкільного віку доречно використовувати у спілкуванні з дітьми прислів'я, приказки, примовки, афоризми .

На думку С. Ф. Русової, народний фольклор (казки, приказки, загадки, легенди) – все це багатий матеріал для ілюстрації початкового навчання, вони низкою яскравих перлинок обгорнуть перші кроки виховання дітей у дошкільному навчальному закладі, викличуть до роботи її фантазію, утворять національно-естетичну атмосферу, природно прив'язуючи дитину до рідного терену. С. Ф. Русова наголошувала на постійному використанні народної літератури (казки, пісні, старовинні оповідання, поеми, легенди, історичні пісні) в моральному вихованні дітей дошкільного віку [2].

Народна мудрість стала одним із найважливіших джерел педагогічної творчості В. О. Сухомлинського, педагогіка якого орієнтована на виховання в дітей і молоді відданості Батьківщині, любові до рідної матері, батька, рідних, поваги до старших, до людей праці, старанності в роботі тощо. У своїх працях, а також у процесі практичної навчально-виховної роботи педагога використовував перлини народної творчості – казки, прислів'я, легенди, бувальщини, прикмети, гумористичні етюди та мініатюри [3].

За словами А. М. Богуш, фольклор – один з основних засобів морально-етичного виховання, це народна творчість, у якій художнє відображення дійсності відбивається в словесно-музично-хореографічних формах колективної народної творчості, що виражають життя і побут людей. Кожний художній твір впливає на дитину з трьох боків: інформує про щось нове, дає їй нові знання: виховує розумово, морально., естетично; збагачує, уточнює і активізує словник дитини [1]. На думку вченої, «діти, виховані на фольклорі, здебільшого є чутливішими до художньо-образного слова... розвиток дитини поза фольклором тільки в межах побутового спілкування... гальмує, розвиток духовного начала, містить небезпеку закріплення підсвідомої орієнтації вже змалку переважно на задоволення утилітарних потреб» [1].

Дитячий фольклор має свою специфіку: відповідає віковим особливостям дітей у виборі тем, образів, ідей; характеризується поєднанням словесного матеріалу з елементами гри, супровідними рухами; здебільшого фольклорні твори мають виражене виховне спрямування.

Результати досліджень учених та практика роботи в закладах дошкільної освіти дозволили констатувати, що український фольклор не тільки невичерпне джерело народної духовності й моралі, а й невід’ємна складова виховання дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Дефініції «духовність» і «моральність» в аспекті національного виховання в Україні. *Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах*: зб. наук. праць. К., 2000. Кн. I. С. 18 – 23.
2. Русова С. Ф. Нова школа соціального виховання: вибрані пед. твори: у 2 кн.; / за ред. С. Коваленко. К.: Либідь. 1997. Кн. 2. С. 16–105.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1976. Т. 4. 640 с.

Кондратюк Надія

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки,

Заремба Людмила Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВПЛИВ ІГРОВОГО МАТЕРІАЛУ НА ПЕРЦЕПТИВНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА

Одним із найважливіших показників психічного розвитку дітей дошкільного віку є рівень перцептивного розвитку (лат. *perceptio* – сприймання), тобто сприйняття дитини, яке «забезпечує свідоме перетворення сенсорної інформації, побудову образу, адекватного предметному світу (вживаються також терміни «образ сприйняття», «перцептивний образ»)» [3].

Сенсорно-перцептивні процеси інтенсивно розвиваються у дитини віком від трьох до семи років, набуваючи якісно нових властивостей. Сприйняття набуває цілеспрямованого, організованого, довільного характеру, тобто в дитини формується перцептивна діяльність [2].

Сприйняття має низку характеристик: цілісність, предметність, константність (величина, форма перцептивного образу зберігаються відносно незалежними від умов сприйняття, відстані до об'єкта, кута зору).

У перцептивному розвитку першочергову роль відіграє зорове сприйняття, що визначає успішність оволодіння когнітивними вміннями, в тому числі і такими важливими у контексті формування психологічної готовності до школи базовими вміннями, як читання, письмо, малювання.

Гра визначається вітчизняними психологами як провідна діяльність, у якій розвиваються новоутворення дошкільного віку. Будучи джерелом розвитку, вона формує «зону найближчого розвитку» дитини, яка, на думку Л.С. Виготського, визначає функції, які ще не дозріли, але перебувають у процесі дозрівання; функції, які можна назвати «плодами розвитку» [1]. Тому ігровий матеріал у період раннього та дошкільного віку забезпечує розвивальне середовище, в якому може ефективно здійснюватися розвиток психічних процесів дитини.

Основними функціями ігрового матеріалу, що впливають на психічний розвиток дітей раннього та дошкільного віку, є мотиваційна, орієнтувальна і операційна. Змістовна реалізація функцій ігрового матеріалу в перцептивному розвитку визначається завданнями віку і досягається підбором ігрового матеріалу відповідно до структури перцептивної діяльності.

Для реалізації мотиваційної функції ігрового матеріалу недостатньо лише його привабливості. Значна роль у виникненні і збереженні мотивації належить дорослому. Орієнтувальна функція передбачає відкритість орієнтирів в іграшці, що дозволяє дитині самостійно виконати дію з нею до завершення. У міру засвоєння дій з іграшками повинні створюватися проблемні ситуації, що вимагають пошуку нових орієнтирів, які спонукають до нових дій для підтримки мотивації. Операційна функція ігрового матеріалу, крім засвоєння ігрових дій, призводить до розвитку перцептивної діяльності, підвищення рівня розвитку зорового сприйняття, впливаючи і на формування загальної структури діяльності.

Реалізація функцій ігрового матеріалу здійснюється в спеціально організованій ігровій діяльності, в якій вирішуються ігрові завдання, адекватні

виду ігрової діяльності, структурі перцептивної діяльності та психологічним завданням віку.

В експериментальній роботі з дітьми 2-3 років були отримані дані про те, що дії з іграшками, правильно підібраними для всіх компонентів зорового сприйняття, дійсно змінюють рівень перцептивного розвитку. Такими компонентами виступають: зорово-моторна координація, фігуро-фонові відносини, константність, положення в просторі, просторові відносини [4].

Найбільш складним компонентом зорового сприйняття для засвоєння дітьми є розвиток просторових відносин.

Цікавими видаються дані щодо змін в типах орієнтування (перцептивних діях) дітей при виконанні ігрових завдань формувального експерименту: зменшилася кількість дітей, які виконували завдання шляхом спроб і помилок, зросла кількість дітей, які виконували дії за рахунок використання зорового співвіднесення, перцептивного примірювання.

Метою експериментальної роботи з дітьми 5 років було виявлення впливу на перцептивний розвиток вміння збирати картинки. В якості ігрового матеріалу були взяті пазли, розрізні картинки, геометричні головоломки. З їх допомогою було організовано формування вміння збирати ціле з частин, яке є одним із психологічних завдань віку. Вихідним у дослідженні було положення про те, що формування вміння збирати будь-які складові картинки вимагає оволодіння узагальненим способом дії, який включає:

- Оволодіння загальним алгоритмом збирання – аналіз матеріалу за ознаками, групування елементів за системою ознак, побудова гіпотез про зміст зображення на основі аналізу елементів, вибір способу збирання, вибудовування послідовності складання елементів, внесення корекції до процесу складання.
- Розуміння принципу створення зображення із складових картинок, елементи якого, об'єднуючись до єдиної табличної форми, відображають взаємозв'язки структури всього зображення.
- Здатність дитини до вибору стратегій збирання зображення і готовність до подальшої їх зміни.

Для успішного перцептивного розвитку дитини відповідно до завдань в ранньому та дошкільному віці необхідно створювати систему умов, що забезпечують досягнення бажаних результатів:

1. Використання різних видів ігрового матеріалу, оскільки кожен вид має різні системи ознак об'єкта (колір, форма, розріз, просторове розташування та ін.), свою специфіку в орієнтуванні дитини при виконанні дії. Так, дії дітей з геометричними головоломками і розрізними картинками сприяють інтенсивному розвитку просторових і фігуро-фонових відносин, вмінню визначати положення фігури в просторі. Збирання пазлів сприяє розвитку зорово-моторної координації, а також регуляції дії.

2. Наявність певної послідовності введення ігрового матеріалу. Найефективнішою для дітей із середньою перцептивною здатністю є наступна послідовність: головоломки – пазли – розрізні картинки. Це можна пояснити тим, що дії з геометричними головоломками вимагають застосування перцептивного моделювання, в якому форма об'єктів є найважливішим орієнтиром. Однак з дітьми низького рівня розвитку зорового сприйняття слід починати з розрізних картинок, оскільки вони є найбільш доступним ігровим матеріалом. Використання пазлів в якості початкового етапу призводить до формування неправильних стереотипів збирання, оскільки в якості орієнтирів виступають несуттєві ознаки (кути, краї тощо).

3. Наявність або відсутність зразка. Збирання складових картинок за зразком розвиває лише окремі компоненти зорового сприйняття (константність), регуляцію дій (вибудовування послідовності при копіюванні).

Побудова об'єкту без використання заданого зразка в ситуації невизначеності сприяє розвитку не тільки всіх компонентів зорового сприйняття (зорово-моторної координації, фігуро-фону, просторових відносин, вміння визначати положення в просторі, константності), але й уваги.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6-ти томах. / под ред. Д.Б. Ельконина. М.: Педагогика, 1984. Т. 4. 432 с.
2. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія : навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. С.186 – 200.

3. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. М.: Изд-во МГУ, 1981. 584 с.
4. Эльконин Д.Б. Психология игры. М.: Гуманит.изд.центр ВЛАДОС, 1999. 360 с.

Корнійчук Софія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Фенко М.Я.*

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема розвитку комунікативної сфери особистості є однією з найбільш актуальних в сучасній психології. У періоди інтенсивної зміни економічного і політичного життя суспільства завжди загострюється інтерес до проблеми головних рушійних сил людського життя, можливостям пристосування особистості до навколишнього її соціального середовища. У зв'язку з цим, питання становлення, розвитку і функціонування комунікативної сфери людини безпосередньо пов'язані з проблемами спілкування, міжособистісної взаємодії і професійних відносин.

Проблему формування комунікативної сфери дітей старшого дошкільного віку детально вивчали педагоги і психологи (А. Н. Виноградова, Л. С. Виготський, Т. Гурлева, І. С. Дьоміна, В. Б. Кальченко, Г. Д. Кошелєва, Л.А. Пеньєвська, Л. П. Стрелкова, Т. В. Черник, В. М. Шавровская, Д. Б. Ельконін та інші).

Комунікативна сфера є специфічним утворенням, так як аналіз літератури з даної проблеми дозволяє констатувати надзвичайно широкий діапазон позначень і термінів, які окреслюють досліджуване нами явище. У сфері вивчення комунікативної сфери знаходяться мотиви, особистісні риси, риси характеру, установки, стилі міжособистісної поведінки, комунікативні стану, специфіка комунікативної компетентності, комунікативні стратегії, цінності і смисли. Між дослідниками даної проблематики, такими як Б. Г. Ананьєв, Л.А. Петровська, О. У. Хараш, Х. Хекхаузен, В. А. Отрут і багатьма іншими існують суперечності, пов'язані з тим, наскільки стійкими, стабільними або ж,

навпаки, залежними від конкретних ситуацій взаємодії є детермінанти прояву комунікативної сфери особистості.

Особливості психолого-педагогічного розвитку старших дошкільників знайшли своє відображення у працях відомих психологів Б. Г. Ананьєва, Л.І. Божович, Л. С. Виготського, В. К. Котирло, О. М. Леонтєва, Я.З. Неверович, А. П. Усовой, Д. Б. Ельконіна.

В даний час багато дослідників (М. А. Джерелиевской, В. І. Кабрин, В.П. Конецкая, М. С. Ямніцкій та ін) підкреслюють важливість вивчення особистісних комунікативних характеристик, що визначають організацію міжособистісного простору людини і її адаптацію в соціальному середовищі. Значними труднощами у вирішенні цього завдання є складність побудови універсальних пояснювальних та корекційних моделей, спрямованих на розвиток комунікативних особливостей особистості. Тому дослідження комунікативної сфери особистості стають предметом пильної уваги в психологічній науці. Недостатня вивченість психолого-педагогічних умов формування комунікативних особливостей у процесі навчання, неузгодженість теоретичних підходів і класифікацій комунікативних якостей, а також довільність у виборі методів і технік комунікативного розвитку особистості, їх недостатня досконалість спонукають до створення нових методик навчання.

Старший дошкільний вік є важливим і відповідальним відрізком онтогенезу з точки зору розвитку самосвідомості і рефлексії. Саме до цього віку діти набувають досить значний досвід життя в установі, а дефіцитарний характер їх спілкування з близьким дорослим кристалізується у своєрідності їх психічного розвитку. Як показує аналіз психолого-педагогічної літератури, експериментальна опрацьованість проблеми формування самооцінки стосовно до старшого дошкільного віку вкрай мала, незважаючи на те, що самооцінка, будучи ядерною утворенням самосвідомості й особистості людини, має великий вплив на всі сфери його життєдіяльності і взаємин.

Рівень сформованості комунікативної сфери дітей старшого дошкільного віку визначали за такими критеріями:

– комунікабельність;

– рівень морального ставлення до інших людей.

Показниками комунікабельності виступили:

- вміння безконфліктно спілкуватися з однолітками;
- орієнтування на партнера;
- встановлення мовного контакту, обміну інформацією (сприйняття і передача).

До показниками морального ставлення до однолітків в ході спілкування, гри ми віднесли:

- вміння ввічливо спілкуватися один з одним;
- надавати своєчасну допомогу відстаючим;
- підтримувати слабких;
- виявляти почуття товариства і взаємодопомоги.

На основі зазначених вище критеріїв та показників було визначено три рівні сформованості комунікативної сфери старших дошкільників: високий, середній, низький.

Діти з високим рівнем сформованості комунікативної сфери здатні визначати і правильно оцінювати вчинки героїв у запропонованих ситуаціях, чітко і вірно мотивувати те чи інше поведінку героїв. У процесі ігрової діяльності ці діти дотримуються правил, реагують на сигнал. У відносинах з однолітками поступливі, ввічливі, справедливі, чесні, не перекладають своєї провини на інших, не звинувачують товаришів. Ці дошкільники не конфліктують з однолітками, легко встановлюють контакт, можуть обмінюватися інформацією.

До середнього рівня сформованості комунікативної сфери віднесли дітей, які визначили і правильно оцінили вчинки героїв усіх запропонованих ситуацій, однак мотивування при цьому була відсутня. Ці діти в іграх дотримуються правил, але бувають іноді не уважні, і тому не завжди правильно діють по сигналу. У спілкуванні з однолітками не завжди доброзичливі, поступливі лише з тими дітьми, яким симпатизують. Вони іноді конфліктують і не завжди знаходять спільну мову з товаришами по грі.

Низький рівень сформованості комунікативної сфери був зафіксований у дітей, які не могли вирішити більшості запропонованих ситуацій. У їхніх

відповідях мотивування була відсутня. Відповіді на питання були невиразними або неадекватними. Ці діти неухважні в іграх з правилами, малоактивні, нервують при розподілі ролей. У спілкуванні з товаришами не завжди доброзичливі, у своїх помилках звинувачують інших, конфліктні.

Ефективність роботи з формування комунікативної сфери старших дошкільників забезпечується сукупністю таких педагогічних умов:

- співвідношення в структурі комунікативної сфери мотиваційно-ціннісного, змістового та процесуального компонентів;
- мотивація спілкування старших дошкільників з однолітками;
- цілеспрямована організована робота по формуванню комунікативної сфери старших дошкільників.

Методика формування комунікативної сфери старших дошкільників нами будувалася поетапно. Метою першого етапу – підготовчого – було розвивати товариськість дітей; вміння дітей вступати у взаємодію з однолітками. Серед форм роботи даного етапу були виділені наступні: гра «Настрій», рольові, психогімнастичні, комунікативні ігри, ігри та завдання, спрямовані на розвиток довільності уваги; ігри, спрямовані на розвиток уваги.

Метою другого етапу – формувального – було розвивати комунікабельність дітей, вміння робити свідомий вибір, мотивувати свою поведінку. На другому етапі були обрані такі форми роботи: серія факультативних занять, ігрова терапія з батьками.

Про ефективність методики роботи з формування комунікативної сфери старших дошкільників свідчить позитивна динаміка результатів дослідження. Результати контрольного експерименту довели, що у дітей експериментальної групи значно підвищився рівень сформованості комунікативної сфери.

Так, високий рівень сформованості комунікативної сфери під час контролю виявлено у 49% старших дошкільників, тоді як при констатації зазначений рівень був зафіксований у 14,5% дітей. У 42,3% дітей під час контрольного обстеження було виявлено середній рівень сформованості комунікативної сфери, тоді як при констатації цей рівень було з'ясовано у 34% дітей. Низький рівень сформованості комунікативної сфери під час контролю

було виявлено у 8,7% дітей, тоді як при констатації - у 51,5% старших дошкільників.

Щодо контрольної групи, то в ній також відбулися деякі зміни. Так, високий рівень сформованості комунікативної сфери під час контролю виявлено у 16,5% дітей, а при констатації - у 14,5% старших дошкільників. У 37% дітей під час контролю визначено середній рівень сформованості комунікативної сфери, при констатації зазначений рівень був зафіксований у 34% старших дошкільників. Низький рівень розвитку комунікабельності під час контролю виявлено у 46,5% старших дошкільників, при констатації на цьому рівні знаходилося 51,5% дітей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л. та ін. К., 2021.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2-х книгах. К.: Либідь, 2013. Кн. 2. 342 с.
3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і практика. Запоріжжя: Просвіта, 2017. 216 с.

Кузмяк Софія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор
Томашевська І.П.*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ В ДОШКІЛЬНИХ ОСВІТНІХ УСТАНОВАХ

В умовах модернізації системи дошкільної освіти, орієнтирами якої є доступність, якість, ефективність, відбувається зміна вимог і до процесу управління закладами дошкільної освіти.

Відмінною рисою сучасного закладу дошкільної освіти є впровадження інновацій в педагогічний процес, зростання різноманіття педагогічної діяльності, робота всього колективу ЗДО в пошуковому режимі.

Відтак, управління в закладі дошкільної освіти носить інноваційний характер, тут переважають процеси прийняття управлінських рішень відповідно до ситуації, тобто за конкретними результатами.

Система управління ЗДО успішно може функціонувати тільки тоді, коли всі її складові ланки відповідають вимогам сьогодення. Управління стане ефективніше, якщо керівник буде цілеспрямовано удосконалювати себе і паралельно своїх колег-педагогів.

Назвемо основні принципи, що лежать в основі оновлення управлінської діяльності у закладі дошкільної освіти: демократизація, гуманізація, диференціація, мобільність, розвиток, стандартизація.

Всі ці принципи є базовими для управлінської діяльності в закладі дошкільної освіти. При цьому основна функція сучасного ЗДО будь-якого виду і типу – цілеспрямована соціалізація особистості: введення її в світ природних і людських зв'язків і відносин, «занурення» в людську матеріальну та духовну культуру за допомогою передачі кращих зразків, способів і норм поведінки в усіх сферах життєдіяльності.

Оцінити просування ЗДО у своєму розвитку можливо за наступними показниками діяльності.

Інноваційна діяльність – оновлення змісту виховання і навчання відповідно до державних стандартів (основних і додаткових освітніх послуг); оновлення педагогічних технологій, методів і форм роботи; поєднання самоаналізу, самоконтролю з самооцінкою і експертною оцінкою.

Організація навчально-виховного процесу – самоврядування, співпраця педагогів, дітей та їх батьків у досягненні цілей навчання, виховання та розвитку; планування та організація різноманітної дитячої діяльності з урахуванням інтересів і потреб дітей; рівноправність педагогів і дітей як партнерів цієї діяльності; високий рівень мотивації всіх учасників педагогічного процесу; комфортне предметно-розвивальне та психолого-педагогічне середовище для всіх учасників цілісного педагогічного процесу.

Ефективність навчально-виховного процесу – порівняння відповідності кінцевих результатів запланованим (оцінка стану фізичного і психічного

здоров'я дітей, їх розвитку: фізичного, пізнавального, художньо-естетичного, інтелектуального, соціального).

Перехід закладу дошкільної освіти із режиму функціонування в режим розвитку вимагає нових підходів до здійсненні управлінської діяльності.

Аналіз різних видів діяльності закладу дошкільної освіти включає дослідження кінцевих результатів навчально-виховного процесу (діагностика та моніторинг), встановлення зв'язків між факторами і умовами (матеріально-технічна і нормативно-правова база і предметно-розвивальне середовище), що перешкоджають або сприяють оптимальному досягненню запланованих результатів.

Цілепокладання займає центральне місце у визначенні усієї діяльності дитини, вихователя та керівника ЗДО. Цілі діяльності закладу дошкільної освіти повинні вважатися особистими цілями усіх учасників педагогічного процесу, в тому числі завдяки стимулюючим факторам.

Планування та організація стають провідною справою усіх учасників педагогічного процесу. Педагогам, батькам пропонується внести свої пропозиції в план-проект (бачу проблему ..., пропоную рішення ..., можу вирішити сам ..., можу надати допомогу ...). Планування та організація діяльності знизу дозволяють долучити кожного до спільної справи, включити його в освітній процес.

Змінюється також і характер контролю. Жорсткий контроль зверху переходить в режим самоконтролю. Передбачається професійний контроль фахівців за кінцевими результатами (психологи – за розвитком дітей; методисти – за здоров'ям і фізичним розвитком; дефектологи – за результатами корекційної роботи тощо).

Відповідно змінюється і ставлення вихователя до контролю. Він частіше просить надати консультативну допомогу як професійну послугу. Контроль набуває регулятивно-корекційного характеру.

Таким чином, можна зробити висновок, що переведення ЗДО в режим розвитку та інновації сприяють: концепція і програма його розвитку; моделювання управління як системи, що допомагає саморозвитку особистості

педагога; проведення у ЗДО інноваційної експериментальної та дослідницької роботи; згуртований спільною метою колектив – діти, педагоги, батьки; організація оптимальної системи самоврядування; система ефективної науково-методичної діяльності; матеріально-технічна база, достатня для формування оптимального предметно-розвивального середовища; набір альтернативних освітніх послуг відповідно до інтересів дітей і запитів їх батьків.

При цьому необхідні й особливі управлінські дії керівника з підготовки закладу дошкільної освіти до роботи в режимі розвитку. Це можуть бути, наприклад, вивчення запитів батьків, можливостей педагогічного колективу працювати в інноваційному режимі; визначення зони найближчого розвитку кожного учасника педагогічного процесу; визначення перспективи розвитку ЗДО, довгострокової стратегічної мети його діяльності; вибір системи (технології) навчання, виховання і розвитку для кожної вікової групи; вибір і структурування режиму роботи ЗДО; визначення пріоритетних напрямків і створення умов для їх реалізації тощо.

Таким чином, можна визначити основні вимоги, до закладу дошкільної освіти, що розвивається. Це освітній заклад, якому дитина реалізує своє право на індивідуальний розвиток відповідно до своїх потреб, здібностей та можливостей; педагог розвиває свої професійні та особистісні якості; керівник забезпечує успіх діяльності дітей та педагогів; колектив працює в творчому пошуковому режимі, в умовах гуманного партнерського співробітництва; повага та довіра стають нормою життя членів педагогічного колективу; вихователь забезпечує умови для переведення дитини із об'єкта в суб'єкт виховання; організовує різноманітну навчально-виховну діяльність; створює умови для збереження здоров'я дитини.

Список використаних джерел

1. Антипін В. Управління інноваційним розвитком дошкільного навчального закладу як педагогічна проблема. *Вісник психології і педагогіки* 2010. Вип 4. URL: <https://goo.g/1iUQKM8>
2. Білецька Л. Атестація дошкільних навчальних закладів. *Практика управління закладом освіти*. 2007. № 9. С. 19–24.
3. Керівник дошкільного навчального закладу: особистість і професіонал. *Практика управління дошкільним закладом*. 2012. № 5. С. 8–15.
4. Партнерство: громада – батьки – вчителі – діти / Європейський центр імені Вергеланда. URL: <http://ukr.theewc.org/Content/Rezultati-proektiv/Partnerstvo-gromada-bat-ki-vchiteli-diti>

5. Пісоцька Л. Актуальні проблеми управління розвитком дошкільної освіти в Україні: монографія. Хмельницький: ХГПА, 2009. 174 с.
6. Степанова Т., Курчатова А. Організація і керівництво дошкільною освітою в Україні: навч.-метод. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2018. 236 с.
7. Фроленкова Н. О. Якість дошкільної освіти в Україні: феномен поняття. Педагогіка: зб. наук. пр. Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2010. С. 23–26.

Михальчук Ірина

*Студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н. І.*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКОЛОГІЧНОГО І ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Екологічне виховання є першочерговою складовою вихованості людини. Життєдіяльність суспільства значною мірою залежить від природного середовища та соціальних умов. Заклади дошкільної освіти – це перша сходинка освіти, де починається суспільне виховання дітей. У той час сім'я – це виховне середовище дитини від народження. Саме тому у період дошкільного дитинства важливими чинниками є налагодження співпраці педагогів і батьків з проблем виховання дітей. А екологічне виховання дитини, починаючи з народження є важливим показником майбутнього не лише для неї, а для всього суспільства загалом.

Проблема екологічного виховання підростаючого покоління не є новою. Вона цікавила дослідників у різні періоди. Про це писали В. Сухомлинський, С. Русова, К. Ушинський. Сучасні вчені значно інтенсифікували дослідження з проблем екологічного виховання. Серед них: Н. Горопаха, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, Г. Тарасенко, З. Плохій, Г. Пустовіт, П. Самойленко, В. Скребець, Н. Кондратьєва, Т. Чурилова, Н. Яришева та ін.

У Концепції екологічної освіти в Україні наголошується на важливості екологічного виховання, адже одним із завдань дошкільного виховання зазначено формування основ екологічної культури, морально-ціннісних орієнтацій особистості, що є необхідною передумовою розуміння сутності природи, переосмислення власної поведінки в межах гуманістичних ціннісних

орієнтирів щодо природи . Тому основним предметом екологічного виховання дошкільників має стати формування суб'єктивного відображення універсальної цінності природи.

Екологічне виховання передбачає формування екологічно-компетентної особистості, яка має здатність застосовувати отримані знання, уміння та навички в процесі життєдіяльності, приймати виважені екологічно-доцільні рішення. Це має стати своєрідним стилем життя – від побутових питань до життя у соціумі. Зміст ознайомлення дошкільників із природою включає інформацію про природні матеріали, пори року та сезонні зміни у природі, різноманітність флори та фауни.

Ряд дослідників минулого (Т. Введенська, Є. Контребінська, А. Макаренко, Т. Цвелих та ін.) та сучасні вчені (Г. Беленька, Р. Буре, З. Борисова, В. Ждан, Р. Заїченко, Л. Калуська, В. Колеснікова, О. Кононко, В. Котирло, Н. Кот, М. Машовець, В. Павленчик, Т. Поніманська, Н. Рогальська, В. Тютюнник та ін.) вивчали різні аспекти трудового виховання дошкільників.

Поряд з іншими видами праці, приваблює дошкільників і трудова діяльність в природі, спрямована на перетворення природного довкілля (вирощування рослин, догляд за тваринами тощо). Праця в природі є тією діяльністю, в процесі якої оптимально вирішуються всі завдання екологічного виховання: формування знань про найважливіші залежності в природі, доступні дошкільникам, ціннісні орієнтації, бажання спілкуватися з природою, засвоєння правил природокористування і формування перших навичок, що сприяють поліпшенню навколишнього середовища.

Своєрідність праці в природі полягає в тому, що це єдиний вид продуктивної праці, доступний дітям дошкільного віку. Кінцева мета – виростити овочі, ягоди, квіти – і результат праці конкретні і зрозумілі дітям.

Однак, як свідчить педагогічна практика, до кінця дошкільного віку інтерес до праці в природі набуває певної своєрідності: залишаючись загалом високим, він досить швидко зникає, якщо дитині доводиться виконувати чимало одноманітних завдань. Крім того, на інтерес до праці в природі впливає й те, що у ній отримання кінцевого результату часто відстрочене, а проміжні результати

або здаються дитині не суттєвими, або швидко зникають, вимагаючи повторного виконання трудової дії; деякі трудові дії слід повторювати щоденно, аби довести трудовий процес до кінцевого результату: щоб виростити рослину, її щодня слід поливати, прополювати від бур'янів; доглядаючи тварину, теж щодня потрібно виконувати ряд обов'язкових трудових дій. Якщо врахувати й те, що сучасні дошкільнята, які живуть у містах, в родині практично не мають можливості долучитися до праці в природі, зрозуміло, чому у 6-7 річних дітей інтерес до праці та бажання працювати практично відсутні.

Проаналізувавши стан досліджуваної проблеми у педагогічній теорії і практиці роботи закладів дошкільної освіти ми виявили, що екологічне виховання є пріоритетним завданням дошкільної освіти. Екологічна освіта розпочинається у дошкільному віці і є невід'ємною складовою загальної компетенції людини. Найбільш дієво відбувається формування знань про природу і природоохоронну діяльність на заняттях з трудового виховання. Вирішального значення набуває проблема забезпечення сприятливих умов здійснення екологізації трудового виховання дітей, озброєння педагогів способами екологічної діяльності та налагодження співпраці з батьками.

Аналіз практики роботи закладу дошкільної освіти із забезпечення взаємозв'язку екологічного і трудового виховання дошкільників показав те, що в освітньому процесі наявні механізми налагодження взаємодії, однак педагоги не використовують всі потенційні можливості.

Для забезпечення взаємозв'язку екологічного і трудового виховання дошкільників нами було визначено когнітивний, емоційно-мотиваційний та дієвий критерії. Когнітивний критерій характеризується наявністю знань про природу та природоохоронну діяльність, які використовуються на заняттях з трудового виховання. Емоційно-мотиваційний критерій передбачає гуманістичне ставлення до природи та переживання позитивних емоцій та інтересу до виконання екологічних завдань на заняттях з трудового виховання. Дієвий критерій характеризується сформованою природоохоронною діяльністю, екологізацією трудового виховання під час виконання практичних завдань. Основним показником ефективності роботи з формування екологічної

компетенції шляхом залучення до праці є єдність їх екологічної свідомості і поведінки в трудовій діяльності. Показники за кожним з критеріїв: якість екологічних знань, ставлення до природи, характер діяльності та поведінки в природі. Виокремлено три рівні: високий, середній, низький.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту ми вирішили наступні завдання: визначити рівень екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку; визначити рівень сформованості інтересу до праці в природі та навичок догляду за рослинами і тваринами; вивчити типові особливості залучення дітей старшого дошкільного віку до праці та прийоми здійснення педагогами керівництва працею. Визначення рівня екологічної вихованості ми проводили із застосуванням завдань: визначити рівень знань характерних особливостей представників світу тварин; визначити рівень знань характерних особливостей рослинного світу; визначити рівень екологічно свідомого ставлення до навколишнього світу. Визначення рівня сформованості інтересу до праці в природі та навичок догляду за рослинами і тваринами ми проводили за допомогою методу спостереження та індивідуальної бесіди. За результатами двох методик ми вивели загальний рівень: до високого рівня віднести по 5 дітей ЕГ і КГ (по 17,2% відповідно), до середнього рівня у ЕГ – 13 дітей (44,8%), в КГ – 14 дошкільників (48,3%), до низького – 11 дітей старшого дошкільного віку ЕГ (38,0%), 10 дошкільників КГ (34,5%). Для вивчення типових особливостей залучення дітей старшого дошкільного віку до праці та прийомів здійснення педагогами керівництва працею нами було здійснено аналіз планів роботи вихователів та спостереження за їх роботою. Аналіз практики роботи закладу дошкільної освіти із забезпечення взаємозв'язку екологічного і трудового виховання дошкільників показав те, що в освітньому процесі наявні механізми налагодження взаємодії, однак педагоги не використовують всі потенційні можливості.

На формуальному етапі нами було розроблено та апробовано систему роботи з екологічного виховання дошкільників шляхом залучення до трудової діяльності, яка передбачала роботу з педагогами, дітьми та їхніми батьками.

На контрольному етапі проведено повторну діагностику рівня знань дітей. Рівень екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку у КГ майже не змінився: у діапазоні високого рівня динаміка відсутня; у середньому динаміка склала +3,5%. У ЕК у діапазоні високого рівня динаміка +6,9%, середнього +10,4; низького -17,3%. Рівень сформованості інтересу до праці в природі та навичок догляду за рослинами і тваринами у КГ теж не зазнав особливих змін (динаміка середнього рівня +3,5%). Тоді як у ЕГ динаміка змін значно краща. Динаміка високого рівня +6,9%, середнього +7,4%; низького -17,3. Показники когнітивного критерію у КГ залишилися практично без змін, тоді як у ЕГ відбувся їх значний ріст. Показники емоційно-мотиваційного критерію зрости в обох групах, однак позитивна динаміка чітко прослідковується лише в ЕГ. Показники дієвого критерію зросли лише в ЕГ.

Отже, система роботи з екологічного виховання дошкільників шляхом залучення до трудової діяльності є ефективною, що засвідчують результати експериментального дослідження.

Список використаних джерел

1. Бабюк Т. Й. Організація дослідницько-експериментальної діяльності дітей у природі. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2011. 64 с.
2. Горопаха Н.М. сучасні підходи до розробки програм екологічної освіти дітей дошкільного віку. *Нова педагогічна думка*. Спецвипуск. 2011 (грудень). С. 35.
3. Каплуновська О., Самсонова О. Організація екологічної освіти в сучасному навчальному закладі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. №8. С. 9–13.

Мороз Марія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший викладач Ємчик
О. Г.*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Поняття «логічне мислення» почало формуватися з давніх часів, коли і було закладено структуру міркувань, понять, умовиводів, яка використовується на сучасному етапі розвитку науки і суспільства в цілому. Загальні положення

представлених теорій є своєрідним сплавом філософських, психологічних, педагогічних, логічних, соціологічних, історичних, кібернетичних аргументів, який практично неможливо розділити.

На думку І. Любченко, формувати логічне мислення у дітей необхідно починаючи з дошкільного віку. Авторка вважає, що це можливо зробити за умови використання особистісно-орієнтованого підходу (коли враховуються індивідуальні особливості кожного вихованця) та демократичного стилю виховання, який передбачає проведення занять у формі діалогу. Педагог обов'язково повинен мотивувати вихованців до пізнавальної діяльності через стимуляцію дитячої ініціативності та самостійності. Слід пам'ятати, що ігнорування або негативна реакція на запитання дошкільника гальмує його розумовий розвиток, призводить до замкнутості негативізму та неслухняності [4].

Багато дослідників вважають, що саме використання диференційованого підходу в навчально-виховному процесі максимально сприяє розвитку логічного мислення у дошкільників (Н. Омельченко, І. Казаков, Н. Шинкарьова). Його сутність полягає в тому, що завдання, які отримують вихованці, повинні відповідати їхнім можливостям. Цей підхід дозволяє проводити заняття в груповій формі, коли дітей об'єднують за принципом їхніх інтересів та особистісних якостей. Це значно полегшує роботу педагога. Експериментально доведено, що деякі дошкільники, які мають певні відхилення в психічному розвитку, можуть демонструвати виконання логічних завдань на досить високому рівні. Вихователь обов'язково повинен звернути увагу на цей факт, якщо він працює в інклюзивній групі [3].

Таким чином, в процесі навчально-виховної діяльності необхідно враховувати специфіку кожної дитини. Лише за таких умов можна максимально розкрити творчий потенціал вихованців, викликати в них пізнавальний інтерес. Т. Богдан і О. Литвиненко відстоюють доцільність застосування компетентнісного підходу в освітньому процесі ЗДО. Цей підхід орієнтований не на звичайну передачу суспільного досвіду від старшого до молодшого покоління, а формування у дітей необхідних компетентностей – сукупність

системних і функціональних знань, умінь та особистісних якостей, які дозволяють людині пристосуватися до реалій та потреб життя [5].

Сучасні тенденції розвитку науки дають підстави розглядати мислення як вищу форму відображення дійсності в психіці, ідеальну діяльність, результатом якої є об'єктивна істина. Мислення виникає і розвивається разом із практичною діяльністю людини на основі чуттєвого пізнання. Воно дає можливість не лише дізнатися про певні факти і явища, а й зрозуміти причини їх існування, передбачити майбутні події. Мислення тісно пов'язане з мовленням і має суспільно-історичний характер. Узагальнюючи різні підходи щодо розуміння сутності та змісту логічного мислення, у своєму дослідженні ми розглядаємо його як мислення за законами логіки (законом тотожності, законом суперечності, законом виключення третього, законом достатньої підстави), завдяки чому відбувається опосередковане пізнання предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках і відношеннях. Це мислення, що характеризується перевагою понятійного змісту, воно включає такі операції, як порівняння, аналіз, синтез, абстрагування та узагальнення.

З огляду на розвиток поняття «логічне мислення» та на основі досвіду практичної діяльності кваліфікуємо загальні критерії розвитку логічного мислення: рівень володіння логічними операціями (порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення); рівень володіння логічними умінями (визначення і використання понять, здійснення умовиводів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між фактами, процесами, явищами відповідно до законів логіки, рівень уміння організувати вихідні та обґрунтовуючі дані, оцінювати їх та результати розв'язування задачі) [2].

Логічне мислення передбачає наявність таких складників: уміння орієнтуватися на суттєві ознаки об'єктів і явищ, уміння підкорятися законам логіки, організувати свої дії відповідно до цих законів, уміння робити логічні операції, свідомо їх аргументувати, уміння будувати гіпотези і робити наслідки із даних посилань [1].

Навчання математики має сприяти розвитку інтелектуальної особистості дитини. Здійснення такого розвитку можливе за умови використання вчителем

на заняттях математики завдань із логічним навантаженням та проведенням систематичних позакласних занять із математики.

Таким чином, сучасні тенденції розвитку науки дають підстави розглядати мислення як вищу форму відображення дійсності в психіці, ідеальну діяльність, результатом якої є об'єктивна істина. На думку Е. Телегіної педагогічний аспект вивчення логічного мислення, як правило, полягає в розробці та експериментальній перевірці необхідних методів, засобів, умов, факторів організації процесу навчання, розвиваючих та формуючих логічне мислення в дітей. Багатьма дослідниками наголошується, що одним з найважливіших завдань занять є формування в дітей навичок здійснення логічних операцій, навчання їх різним прийомам логічного мислення, озброєння знаннями логіки і вироблення у дітей умінь і навичок використання цих знань у навчальній та практичній діяльності [1].

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Зброй В. Розвиток логіко-математичного мислення дошкільників в грі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2017. Вип. 36. С. 181–185.
3. Камангар М. Теоретичні засади інноваційних тенденцій розвитку сучасної освіти. *Дитячий садок*. 2009. № 2. С. 22 – 26.
4. Любченко І. Педагогічні умови розвитку логічного мислення у старших дошкільників: зб. наук. праць. Умань. 2011. Ч. 3. С. 146 – 152.
5. Татарінова С. О. Формування логіко-математичних понять у старших дошкільників у процесі пізнавальної діяльності : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2015. 22 с.

Нікітюк Оксана

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н.І.*

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність даної теми обумовлена як зростанням уваги суспільства до екологічних питань, так і тим, що саме дошкільний вік є найважливішим етапом у становленні екологічного світогляду людини, який передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям.

Для дітей старшого дошкільного віку характерна допитливість в різних сферах, але особливий інтерес діти проявляють до природи. Тому формування екологічної культури дошкільників займає важливе місце в розвитку пізнання навколишнього світу, виробленні гуманного ставлення до всього живого і формуванні усвідомленої поведінки у природному довкіллі.

Вивченням даної проблеми займались видатні педагоги минулого Я.А. Коменський, К.Ушинський, В.Сухомлинський та ін. Становлення екологічного світогляду людини відбувається протягом усього життя, а початок цього процесу, на думку Н. Глухової, Н. Горопахи, Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, З. Плохій припадає на період дошкільного дитинства. Дослідженням сучасних підходів до формування екологічної свідомості дітей займаються Н. Пустовіт, В. Кремень, В. Борейко, О. Локшина та ін. Основне програмно-методичне забезпечення екологічного виховання дошкільників відображене в програмах «Українське дошкілля» (А. Богущ, Г. Беленька, О. Богініч, Н. Гавриш та ін.), «Дитина» (Г. Беленька, О. Богініч, Н. Богданець-Білокаленко, В. Вертугіна та ін.), «Я у Світі» (О. Аксьонова, А. Аніщук, Л. Артемова, Н. Гавриш) та інших. Сьогодні заслуговують на увагу праці педагогів минулого: О. Водовозової, Л. Шлегер, Є. Тихеєвої, Н. Яришевої, де значна увага приділяється глибокому ознайомленню дошкільників із рослинним і тваринним світом рідного краю.

Формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку вимагає чіткого розуміння як самого поняття, так і його складових.

Діти старшого дошкільного віку – це діти від 5 до 6(7) років. Найбільш суттєві зміни, які охоплюють різні психічні сфери дітей старшого дошкільного віку: пізнавальну, вольову, емоційну – свідчать про те, що цей вік є переломним, багатим на такі новоутворення, які забезпечують перехід дитини до систематичного шкільного навчання [4].

Екологічна культура – складова частина світової культури, якій властиве глибоке і загальне усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем у житті і майбутньому розвитку людства. Змістом екологічної культури є системи наукових знань, поглядів, переконань, які закладають основи відповідального ставлення до навколишнього природного середовища [3]. Знання екологічних

норм, закономірностей розвитку природи, знайомство з загадковим світом тварин, рослин, з особливостями їх поведінки, проблемами, які виникають в їх житті, дуже часто з вини людини, дадуть можливість кожному відчувати особисту відповідальність за майбутнє природи [5].

Екологічна освіта є сукупністю екологічних знань, екологічного мислення, екологічного світогляду, екологічної етики, екологічної культури. Головною метою екологічної освіти є: оволодіння науковими знаннями про довкілля, складні взаємозв'язки в природі, що утворилися протягом тривалого історичного розвитку; формування вмінь дослідницького характеру, спрямованих на розвиток інтелекту, творчої і ділової активності; розуміння сучасних проблем навколишнього природного середовища і усвідомлення їх актуальності для себе; формування екологічної свідомості та культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, а також вміння користуватися благами цивілізації [3].

Відповідно до тлумачення, яке наведене в словнику сучасної української мови, термін «засади» означає основу чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки, спосіб, метод здійснення чого-небудь [7].

Проблемою формування і класифікації дидактичних принципів займалися відомі педагоги Я.А. Коменський, Й. Песталоцці, Й. Гербарт, Ж. Ж. Руссо К. Ушинський та послідовник останнього Г. Ващенко. Дидактичні принципи, як вважає Г. Ващенко – це основоположні ідеї, що пронизують усі рівні й компоненти освіти та засвідчують їх системну цілісність [2]. Як результат, формування екологічної культури теж підпорядковується загальнодидактичним закономірностям. Вчені-педагоги Я. А. Коменський, К.Ушинський, Г. Ващенко виділяють кілька принципів:

1. Принцип зв'язку знань і вмінь із життям. Передбачає поєднання ознайомлення дітей з навколишнім середовищем із знаннями та їх можливим використанням. Відповідно до нього дітям слід не лише давати знання, а й формувати пізнавальні вміння, необхідні для самостійного освоєння навколишньої дійсності.

2. Принцип науковості знань зобов'язує пропонувати дітям для засвоєння точно визначені наукою положення, відкривати їм дійсність такою, якою вона є. Достовірність введених у програму навчання фактів і явищ повинна поєднуватися з розкриттям їх взаємозв'язку і розвитку. При цьому слід враховувати теоретичні знання, на яких формується здатність до первинних форм абстракції, узагальнень і висновків.

3. Принцип системності і послідовності визначає структуру знань, які повинні опанувати діти. Суть його полягає у раціональному плануванні пізнавального матеріалу, дотриманні логічної послідовності під час подання його дітям, у повтореннях того, що вивчається, з метою глибшого його засвоєння. Системність надає знанням дієвості, придатності для ефективного використання у пізнавальній діяльності й у вирішенні практичних завдань. Система знань повинна передбачати розвиток логічного мислення – операцій порівняння, синтезу, аналізу, узагальнення, абстрагування, дедуктивних (від загального до часткового) та індуктивних (від часткового до загального) його форм.

4. Принцип виховувальної й розвивальної спрямованості знань передбачає включення у програму знань, які формували б свідоме ставлення до навколишньої дійсності, оскільки саме предметні знання забезпечують виховний і розвивальний вплив. Свідоме ставлення до навколишньої дійсності формується лише на основі розуміння сутності її фактів і явищ. Тому при вивченні будь-якого матеріалу слід знаходити можливості для виховання осмисленого ставлення дітей до предметів і явищ, виокремлюючи у змісті знань те, що становить для дітей інтерес і може спричинити виховний ефект. Наприклад, розповідаючи про природу, важливо наголосити на значущості для людей її збереження. Діти найкраще засвоюють цікаві, важливі знання, які поглиблюють процес пізнання.

5. Принцип доступності знань вимагає включення у програму таких знань і вмінь, які враховували б пізнавальні можливості дітей. Доступність знань не означає легкості засвоєння, а характеризує міру посиленої важкості – ступінь розриву між підготовленістю дитини до засвоєння знань і вимогами нових знань,

можливостями їх засвоєння. Новий зміст має пов'язуватися з набутими дитиною знаннями, особистим досвідом. Тому знання повинні ускладнюватися відповідно до зростання пізнавальних можливостей дітей. Необхідною умовою цього є формування і розвиток пізнавальних інтересів дошкільників.

6. Принцип наочності навчання. Суть його полягає в необхідності демонстрації дітям конкретних предметів, явищ, процесів, моделей, щоб вони не тільки чули, а й бачили і завдяки цьому включали різноманітні психологічні механізми освоєння дійсності. Наочність може бути предметною і словесною. Головним наочним матеріалом є навколишня дійсність. Засоби наочності, які використовують у навчанні (картинки, таблиці, схеми, діаграми, альбоми, атласи, макети, моделі, гербарії та ін.), називають навчальними посібниками. Їх поділяють на натуральні, зображувальні, схематичні, об'ємні, площинні та ін.

Наочний посібник є моделлю реального процесу або явища, засобом пізнання, основою формування чуттєвих образів, уявлень, на підставі яких роблять висновок. Використовують його для формування у дітей конкретних уявлень про явища, предмети навколишньої дійсності.

7. Принцип свідомості й активності. Він орієнтує на використання таких методів навчання, які відкривають дитині можливості бути реальними суб'єктами процесу пізнання. Активність дітей виявляється в їхньому ставленні до пізнавальної діяльності, в готовності до сприймання і засвоєння нових знань, прагненні до самостійного пошуку, в ініціативі щодо вибору об'єкта і способів діяльності. Задоволення цих потреб породжує нові, значно вищі.

Майстерність вихователя полягає в тому, щоб підвести дітей до самостійних «відкриттів», стимулювати їхню пізнавальну діяльність. Використання ним прийомів зіставлення, порівняння сприяє глибокому усвідомленню причинно-наслідкових взаємозв'язків предметів і явищ, налаштовує дітей на пошукову діяльність, елементарні досліди із живою і неживою природою, на застосування знань у власній пізнавальній і практичній діяльності. Ігнорування цього принципу породжує явище «навченої безпорадності» – нездатності використати знання і вміння, коли навіть незначна

зміна навчального завдання створює для дитини нездоланні труднощі, зумовлює необхідність нового його пояснення.

8. Принцип індивідуального підходу до дітей є однією з провідних вимог до навчання дітей. Дотримання цього принципу в навчанні зобов'язує до вивчення і врахування індивідуальних, вікових особливостей кожної дитини з метою її всебічного розвитку. Головним засобом вивчення індивідуальних особливостей дітей є систематичні спостереження, індивідуальні й групові бесіди, тестові завдання. З'ясувавши їх, педагог організовує процес навчання, спираючись на позитивні якості індивідуальності. Як зауважував В. Сухомлинський, немає абстрактної дитини, на яку поширювалися б усі закономірності навчання і виховання. Тому немає і єдиних для всіх дітей передумов успіху в навчанні [6].

Отже, враховуючи вищенаведене, приходимо до висновку, що в основі формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку повинні лежати основні принципи педагогіки – науковість, системність, послідовність, доступність, наочність, природовідповідність, а також обов'язково враховуватись особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку. Завдяки цьому можна буде досягти природничо-екологічної компетентності дітей, передбаченої Базовим компонентом дошкільної освіти України, а саме: кожна дитина має бути обізнана з природним середовищем планети Земля та Всесвітом як цілісним організмом, у якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, Сонце, Місяць тощо; усвідомлювати їх значення для діяльності людини.

Разом із цим, дитина має сприймати природу як цінність, виокремлювати позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи та регулювати власну поведінку в природі. Отже, кожний дошкільник повинен усвідомлювати себе частиною великого світу природи; знати про залежність власного здоров'я, настрою, активності від стану природи, її розмаїття і краси; виявляти інтерес, бажання та посильні уміння щодо природоохоронних дій; знати про необхідність дотримання людиною правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля, ощадливо використовувати природні багатства [1].

Список використаних джерел

1. Екологічне виховання дитини дошкільного віку / за ред. Ю.А. Агачової. Херсон: РІПО, 2011. 70 с.
2. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Київ : Укр. Вид. Спілка, 1997. 410 с.
3. Дубовий В.І., Дубовий О.В. Екологічна культура: навч. посіб. Херсон: Грінь Д. С. 2016. 256 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 N 2628-III, ВР України.
5. Науменко Г. Г. Освітнянська компонента екологічної культури. Грані. 2006. №3. С. 37 – 39.
6. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. К.: Академвидав, 2006. 456 с.
7. Словник української мови: в 11 томах. К., 1972. Том 3. 744 с.

Пилипчук Іванна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший викладач
Ємчик О. Г.*

ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ГРИ В РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Наукові роботи А.С. Виготського, Ф.Н. Леонтьєва, С.Л. Рубенштейна свідчать про те, що жодне з специфічних якостей – логічного мислення, творчу уяву, осмислена пам'ять – не можуть бути розвинуті у дитини незалежно від виховання, в результаті спонтанного дозрівання вроджених задатків.

Задатки формуються протягом дитинства, в процесі виховання, яке відіграє, як наголошував Л.С. Виготський, провідну роль в психічному розвитку дитини.

Потрібно розвивати мислення дитини, навчити її порівнювати, узагальнювати, аналізувати, розвивати мовлення, навчити дитину писати. Так як механічне запам'ятовування різноманітної інформації, копіювання дорослих міркувань нічого не дає для розвитку мислення дітей.

Навчання і розвиток дитини повинні бути невимушеними, вони мають здійснюватися через властиві конкретному віком види діяльності та педагогічні засоби. Основним таким розвивальним засобом для дітей старшого дошкільного віку гра.

Незважаючи на те, що гра поступово перестає виступати в якості провідного виду діяльності в старшому дошкільному віці, але вона не втрачає розвиваючих функцій.

Гру як необхідну для дитини форму діяльності розглядав Я.А. Коменський.

А.С. Макаренко звертав увагу батьків на те, що «виховання майбутнього діяча повинно полягати не в усуненні гри, а в такій організації її, коли гра залишається грою, але в грі виховуються якості майбутнього громадянина» [2].

Розумовий розвиток дітей відбувається як в процесі творчих ігор (розвиваються вміння узагальнювати функції мислення), так і дидактичної гри. Сама назва «дидактична гра» говорить про те, що ці ігри мають на меті розумовий розвиток дітей і, отже, можуть розглядатися як прямий засіб розумового виховання.

Поєднання в дидактичній грі навчальної задачі з ігровою формою, наявність готового змісту і правил дає можливість педагогу більш планомірно використовувати дидактичні ігри для розумового виховання дітей.

Дуже важливо пам'ятати, що гра – це не тільки спосіб і засіб навчання, це ще і радість, і задоволення для дитини. Всі діти люблять грати, і від дорослого залежить, наскільки ці ігри будуть змістовними і корисними.

Граючи, дитина може не тільки закріпити раніше отримані знання, а й набувати нових навичок, вміннь, розвивати розумові здібності. З цією метою використовуються спеціальні ігри на розумовий розвиток дитини, які насичені логічним змістом.

У сучасній педагогіці дидактична гра розглядається, як ефективний засіб розвитку дитини, розвиток таких інтелектуальних психічних процесів як увага, пам'ять, мислення, уява.

За допомогою дидактичної гри дітей привчають самостійно мислити, використовувати отримані знання в різних умовах згідно з поставленим завданням. Багато ігор ставлять перед дітьми завдання раціонального використання наявних знань в розумових операціях:

– знаходити характерні ознаки в предметах і явищах навколишнього світу;

– порівнювати, групувати, класифікувати предмети за певними ознаками, робити правильні висновки.

Активність дитячого мислення є головною передумовою свідомого ставлення до отримання міцних, глибоких знань, встановлення відносин в колективі [9].

Дидактичні ігри розвивають сенсорні здібності дітей. Процеси відчуття і сприйняття лежать в основі пізнання дитиною навколишнього світу, що також розвиває мову дітей: наповнюється і активізується словник, формується правильна звуковимова, розвивається зв'язне мовлення, вміння правильно висловлювати свої думки.

Деякі ігри вимагають від дітей активного використання видових, родових понять, тренують в знаходженні синонімів, слів, подібних за значенням і т.д.

В процесі гри, розвиток мислення й мови відбувається в безперервному зв'язку; при спілкуванні дітей в грі мова активізується, розвивається здатність аргументувати свої твердження.

Отже, можна говорити про те, що розвивальні можливості гри великі. За допомогою гри можна розвивати й удосконалювати всі сторони особистості дитини. Нас цікавлять ігри, що розвивають інтелектуальну сторону гри, які сприяють розвитку мислення молодших школярів.

Математичні ігри – це такі ігри, в яких змодельовані математичні відносини, закономірності. Для знаходження відповіді (рішення), як правило, необхідний попередній аналіз умов, правил, зміст гри або завдання [5, с. 31].

Різновидом математичних ігор і завдань є логічні ігри, завдання, вправи. Вони спрямовані на тренування мислення під час логічних операцій і дій. Для розвитку мислення дітей використовують різні види нескладних завдань і вправ. Це завдання на знаходження пропущеної фігури, продовження ряду фігур, на пошук чисел, яких бракує в ряді фігур (знаходження закономірностей, що лежать в основі вибору цієї фігури і т. д.)

Л.А. Столяров виділяє наступну структуру навчальної гри, яка включає основні елементи, характерні для справжньої дидактичної гри: дидактичне завдання, ігрові дії, правила, результат.

Дидактичні завдання:

- завжди розробляються дорослими;
- спрямовані на формування принципово нових знань і розвиток логічних структур мислення;
- ускладнюються на кожному новому етапі;
- тісно пов'язані з ігровими діями і правилами;
- репрезентуються через ігрову задачу і усвідомлюються дітьми;
- правила суворо фіксовані, визначають спосіб, порядок, послідовність дій за правилами;
- ігрові дії дозволяють реалізувати дидактичну задачу через ігрову;
- результати гри – завершення ігрової дії або виграш.

У логіко-математичних іграх і вправах використовуються спеціальний структурований матеріал, що дозволяє наочно уявити абстрактні поняття і відносини між ними.

Спеціально структурований матеріал:

- геометричні форми (обручі, геометричні блоки);
- схеми;
- схеми-правила (ланцюжки фігур);
- схеми функції (обчислювальні машини);
- схеми операції (шахівниця).

Отже, педагогічні можливості дидактичної гри дуже великі. Логіко-математичні ігри – це ігри, в яких змодельовані математичні відносини, закономірності, які передбачають виконання логічних операцій і дій. Гра розвиває всі сторони особистості дитини, активізує приховані інтелектуальні можливості дітей.

Список використаних джерел

1. Беженова М. Математична абетка. Формування елементарних математичних уявлень. М.: Ексмо, СКІФ, 2005.
2. Белошстая А.В. Готуємося до математики. Методичні рекомендації для організації занять з дітьми 5-6 років. М.: Ювента, 2006.
3. Носова Е.А., Непомняща Р.Л. Логіка і математика для дошкільнят. М.: Дитинство-Прес, 2007.
4. Петерсон Л.Г., Кочемасова Е.Е. Ігралочка. Практичний курс математики для дошкільнят: метод. реком. М.: Ювента, 2006.

5. Сичова Г.Є. Формування елементарних математичних уявлень у дошкільників. М .: Книголюб, 2007.
6. Шалаєва Г. Математика для маленьких геніїв вдома і в дитячому саду. М .: АСТ, Слово 2009.

Полюхович Світлана

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

Мельник Ірина Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив виявити низку педагогічних умов, що забезпечують успіх статевого виховання дошкільників. Передусім це врахування особливостей фізичного та загального розвитку дітей цього віку. Оскільки разом з фізичним і соціальним розвитком дітей змінюється їхня статева поведінка, ми вважали за доцільне опиратися на розроблену періодизацію вікових етапів психосексуального розвитку дитини, яка допоможе батькам й педагогам уважніше придивитися до статевої поведінки дітей, краще зрозуміти динаміку оволодіння ними статевими ролями.

Пренатальний етап – період внутріутробного розвитку. Розвиток людини розпочинається ще до її народження і проходить такі етапи: зародження (утворення зі статевих клітин зародка), розвиток в організмі матері, народження дитини.

В організмі матері створюється оптимальні умови для розвитку зародка, які відповідають його фізіологічним особливостям, і в яких він найкраще захищений від температурних коливань, травм та впливу хвороботворних мікробів. Зародок із самого початку існування взаємодіє з організмом матері. У його розвитку реалізується спадково закріплена і передана в генах батьків програма побудови людського організму, систем його органів та їх функцій.

Протягом претанального періоду всі життєві потреби дитячого організму забезпечує мати, її організм здійснює зв'язок плоду із зовнішнім середовищем. Вже на цьому етапі розвитку дитячого організму виявляються різні рефлекторні акти і «спонтанні» рухи плода, зачатки тактильної, температурної, больової, вестибулярної, звукової, вібраційної, смакової, нюхової чутливості. При повторенні одного й того ж подразника реакція плода згасає. Це свідчить про їх рефлекторну природу, про виникнення явищ внутрішнього гальмування у корі головного мозку плода. Експериментально доведено можливість утворення умовних рефлексів у плода та в недоношених дітей. Це означає, що в останні місяці свого утробного існування плід може не тільки реагувати на різні зміни середовища, а й переживати перші відчуття.

Парапубертатний (1-7 років) – вперше проявляється усвідомлення свого статевого «Я» як хлопчика чи дівчинки.

Препубертатний період (7-13 років – період, що передує першим ознакам статевого дозрівання) характеризується подальшим закріпленням статевих моральних орієнтацій дитини, вправлінням статевої поведінки в іграх, спілкуванні з ровесниками.

Для пубертатного періоду (12-14 років) характерне формування образу статевого «Я», платонічних еротичних орієнтацій, набуття першого досвіду міжстатевих інтимних контактів, а також онанізму.

У перехідний період сексуальності (15-18 років) відбувається інтенсивне формування моральних статевих установок і орієнтацій, мають місце і сексуальні фантазії, і петинг (еротичні пестоші), і перше романтичне кохання, і початок статевого життя [2].

Статеве виховання – процес, спрямований на вироблення якостей, властивостей, а також установок особистості, ставлення до представників іншої статі. Статеве виховання має свою специфіку, мету і суспільні призначення, завдання, шляхи і методи, принципи організації, а також зміст.

У визначенні змісту та програми експериментального дослідження ми враховували, що в процесі статевого виховання необхідно вирішити такі завдання:

- виховати почуття відповідальності у взаєминах між хлопчиками та дівчатками;
- сформувати прагнення мати міцну, здорову і дружну родину, що відповідає сучасним вимогам суспільства: рівноправність батька і матері в родині;
- виховати здатність розуміння інших людей і почуття поваги до них не тільки як до людей взагалі, але також як до представників чоловічої і жіночої статей, здатність враховувати і поважати специфічні статеві їхні особливості в процесі спільної діяльності;
- виховати здатність і прагнення оцінювати свої вчинки у ставленні інших людей з врахуванням їхньої статевої приналежності;
- виховати відповідальне ставлення до свого здоров'я і здоров'я інших людей.

У контексті цих положень кожна дівчинка на рівні свого віку повинна знати специфічні особливості хлопчиків, вважати їх природними і закономірними, правильно розуміти принцип рівноправності чоловіків і жінок.

Ми ґрунтувалися на тому, що правильне статеве виховання сприяє моральному та громадянському вихованню особистості.

У кожної дитини має бути сформований моральний ідеал родини, розуміння її цінності і необхідності для людини. Родина є основою життєвого благополуччя, тому що вона сприяє збереженню здоров'я, полегшує перенесення життєвих труднощів.

Необхідно, щоб у дівчаток, хлопчиків була природна думка, що в них обов'язково будуть діти, сім'я, родина.

Важливими умовами успіху статевого виховання ми вважаємо використання усіх традиційних методів педагогічного впливу, не зводячи його в ранг чисто особливого, спеціального, а тим більше таємничого.

Варто враховувати, що виховання базується на інформації, яку отримує дитина. Ця інформація може мати словесну чи наочно-образну форму – особистий приклад, визначена ситуація, у якій дитина бере активну участь чи є спостерігачем. Ефективною у виховному відношенні виявиться та інформація,

що залишиться не на рівні запам'ятовування, а торкається особистості. Для цього необхідно, щоб ця інформація впливала на почуття, викликала визначені емоції.

Ефективність процесу статевого виховання дошкільників залежить від низки умов: соціально-психологічних, що пов'язані з певними соціальними групами, в яких переважно, поряд із загальнолюдськими цінностями відчутний суттєвий вплив родинних традицій, сімейних та родинних стосунків; психологічних, які пов'язані з психічними особливостями особистості: мотивами поведінки, сприймання, мислення, уяви; педагогічних, куди входять принципи, методи, прийоми, форми, що сприяють засвоєнню інформації.

Значущими у забезпеченні позитивного спрямування статевого виховання дошкільників ми вважаємо опори на такі положення: розуміння статевого виховання як важливої підсистеми у цілісному процесі виховання особистості дошкільника, включення його у загальну систему виховної діяльності дошкільного закладу; забезпечення коректного педагогічного керівництва означеним процесом з боку батьків та вихователів; взаємоузгодженість у статевому вихованні між батьком та матір'ю; цілеспрямована взаємодія дошкільного закладу та сім'ї.

До умов ефективного статевого виховання відносимо також і такі:

□ правильна і своєчасна реакція дорослих на ті чи інші особливості поведінки дітей, їх взаємини з однолітками протилежної статі, емоційна оцінка цих особливостей;

□ правильна реакція на ті чи інші прояви сексуального розвитку, заснована на твердому знанні норм та відхилень від них; педагоги зобов'язані завжди пам'ятати, що їхня реакція на всі ці прояви – один з важливих шляхів статевого виховання;

□ приклади правильного ставлення дорослих до представників іншої статі. Дорослі не повинні доводити до відома дітей свої конфлікти, не повинні з'ясовувати при них свої стосунки. Педагогу варто звертати увагу дітей на позитивні приклади стосунків людей різної статі один до одного, на взаємні прояви любові, увагу і турботи дорослих, супроводжуючи їх відповідними

коментарями. Це може розглядатися як спеціальний метод статевого виховання – виховання на позитивних прикладах. Приклади можуть бути узяті з художньої літератури, кіно та ін.;

□ повідомлення дітям орієнтованої інформації – як у відповідь на їхні запитання, так і за власною ініціативою, чи індивідуально у виді спеціально організованих бесід, занять.

Інформація, що повідомляється дітям, повинна бути доступною для їхнього розуміння, бути природною за характером, з акцентом на моральну сторону, цікавою і досить вичерпною, щоб діти були задоволені і не шукали інших джерел інформації, коректною за формою.

Правильно здійснюване статево виховання є важливим чинником підготовки до самостійного життя, у тому числі і до сімейного.

Список використаних джерел

1. Говорун Г. В., Шорган О. М. Батькам про статево виховання. К., 1990. 362 с.
2. Добрович А. Б. Беседы о половом воспитании. М., 1990. 287с.
3. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості: навч. посіб. для вищ. навч. закладів. К.: Освіта, 1998. 255 с.

Семенюк Ольга

*студент Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Ковальчук О.С.*

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ ГРАФІКИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В сучасній дошкільній освіті накопичилась низка суперечностей, які знижують ефективність предметів мистецьких дисциплін щодо їхнього впливу на формування культури особистості, зокрема:

- між необхідністю формування основ естетичної культури дитини в ранньому віці і неспроможністю сучасного дитячого закладу до розв'язання означеної проблеми;

- між визнанням у Державному освітньому стандарті за мистецтвом ролі однієї з домінантних змістових ліній і відсутністю досліджень щодо нових підходів до її формування;

- між наголошенням на пріоритетності творчої діяльності в процесі формування естетичної культури дитини засобами творів мистецтва – творами графіки та недостатньою розробкою наукових і методичних матеріалів щодо використання відповідних методів і форм у виховному та навчальному процесі.

Разом з тим, сучасний стан естетичного, духовного розвитку молодого покоління дошкільного віку не може не викликати занепокоєння: дітям недостатньо надають знання про естетичні об'єкти, норми естетичних зображень та побудовою творів образотворчого мистецтва (графікою).

Багато наукових праць присвячено впливу творів графіки на формування естетичної культури, естетичних смаків дитини, також проблемі естетичного впливу творів образотворчого мистецтва на особистість (О.В. Бабченко, Л.М. Ващенко, А.Я. Зісь, І.С. Котенєвої, В.С. Лутай, О.М. Семашко та ін.).

Проте, як свідчить педагогічна практика, проблема формування естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку засобами графіки досі не знайшла всебічного вивчення тому що відсутня дидактична база їх застосування та класифікація цих творів.

Нами було з'ясовано, що естетична культура особистості відображає загальний рівень духовно-естетичної культури людини, коло її естетичних потреб, нахилів та інтересів. Це поняття включає в себе рівень розвитку і сформованість чуттєво-оцінної свідомості: почуттів, емоцій, переживань, поглядів, естетичних оцінок. Естетична культура проявляється у здатності індивіда сприймати, переживати, оцінювати навколишній світ у відповідності з набутими естетичними знаннями, з навичками, нахилами, потребами та інтересами, творити прекрасне у житті. Тому закономірно розглядати естетичну культуру особистості як складну комплексну систему, яка інтегрує в собі інформаційний, почуттєво-емоційний і діяльнісний компоненти.

В процесі дослідження ми відокремили зв'язки естетичної культури з такими поняттями як: естетичні знання, естетичне сприймання, естетичні

почуття, естетична насолода, естетичний смак, естетичні судження, естетичні ідеали, естетична діяльність.

Згідно з цим визначенням були уточнені компоненти та критерії сформованості естетичної культури особистості, до яких віднесено сформованість інформаційного компоненту, почуттєво-емоційного, діяльнісного компоненту.

Критеріями сформованості інформаційного компоненту є: наявність певної суми знань, уявлень. Критеріями почуттєво-емоційного компоненту є: почуттєво-емоційне ставлення, задоволення від характеру роботи, сформованість умінь давати оцінку художньо-естетичним творам, ставлення та інтерес до них. Критеріями діяльнісного компоненту виступають: бажання творчо інтерпретувати навколишню дійсність, сам процес творення і результати естетичної діяльності, самостійність.

Обґрунтування компонентів естетичної культури, аналіз змістового аспекту культури дозволив нам виокремити критерії й показники, що у своїй єдності дозволили б нам визначити ступінь сформованості цієї ознаки у дитини. До цих критеріїв ми віднесли сформованість знань, уявлень у галузі образотворчого мистецтва (графіки), сформованість умінь давати оцінку художньо-естетичним творам, ставлення та інтерес до них (ціннісне ставлення та пізнавальний інтерес), наявність позитивного емоційного ставлення (відношення) до творів мистецтва (графіки), наявність потреби у творчій художньо-естетичній діяльності, наявність розвиненої уяви у відтворенні художнього образу.

Нами були виявлені рівні сформованості інформаційного компоненту естетичної культури які визначалися:

- за вмінням розуміти закодовану художньо-естетичну інформацію, яка закладена у творах графіки;
- за оволодінням механізмами передачі художньо-естетичної інформації через «художній образ».

Сформованість почуттєво-емоційного компоненту – наявність інтересу до естетичних об'єктів та творів образотворчого мистецтва (графіки).

Сформованість діяльнісного компоненту – потреби у творчій художньо-естетичній діяльності визначалася: за оволодінням механізмами передачі художньо-образної інформації, наявність розвиненої уяви у відтворенні образу.

Нами було визначено поняття «графіка» – як зображення (малюнок), що виконано на папері або картоні за допомогою олівця, пера, вугілля, пензля, а також зображення (гравюра), що віддруковано за допомогою спеціальних приладів і машин.

Графіка, ставши самостійним видом образотворчого мистецтва, народжує окремі напрямки, а після цього і підвиди графічного мистецтва за такою класифікацією:

- малюнок;
- гравюра;
- ілюстрація;
- естамп; плакат;
- лубок;
- орнамент.

Проаналізувавши можливості творів графіки як засобу формування естетичної культури особистості ми дійшли висновку про те, що: твори графіки є носієм національної, художньої, естетичної культури і складової світової художньої спадщини; у творах графіки закладена інформація (знання, значення, ставлення, уміння, здібності), яка передається через символічно-образну систему; графіка має свої закони творчості, художні традиції, систему засобів виразності, естетичні критерії; графіка має художню, естетичну, виховну цінність; процес опанування художньо-образною мовою графіки відбувається в художньо-естетичній діяльності дитини.

Нами були виявлені компоненти художньо-творчого підходу до організації образотворчої діяльності:

- Варіативність у доборі творчих завдань, в якій відбувається робота з дітьми.
- Широке включення в педагогічний процес різноманітних ігор, ігрових прийомів й ігрових ситуацій, пов'язаних з мистецтвом. Це максимально

сприяє створенню особисто значущої для дитини мотивації навчання, засвоєння знань, оволодіння навичками й уміннями, розвитку творчості.

– Уникнення формалізму, сухості, зайвого дидактизму, шаблону, що суперечать специфіці мистецтва й художньої творчості.

– Вивчення індивідуальних особливостей кожної дитини, особистісний підхід у навчанні з використанням творів графіки.

– Включення у педагогічний процес різноманітних занять художньо-творчої діяльності.

– Уважне, тактовне ставлення до кожної дитини, повага до процесу творчості й результатів її творчої діяльності. Створення творчої доброзичливої атмосфери на кожному занятті, формування такого ж ставлення до дитячої творчості та її результатів із боку її батьків. Максимальна увага й повага до дитячої творчості, що створює позитивні емоції, викликає відчуття радості від оволодіння вмінням створювати прекрасне своїми руками, поєднавши усіх загальними радісними переживаннями.

– Довіра до дитини, її можливостей; надання самостійності, виключення зайвої опіки, нав'язування свого уявлення про можливий результат, активізація дітей.

Були обґрунтовані педагогічні умови, створення яких сприятиме процесу формування естетичної культури дітей, а саме,

- Художньо-творчий підхід до організації образотворчої діяльності дітей.

- Дидактичного відбору творів графіки.

Нами були визначені етапи формування естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами графіки:

- Когнітивно-інформаційний
- Аксиологічний етап
- Етап трансформації, перенесення знань, цінностей у нову площину – особистісну

- Етап діяльнісно-творчого процесу – застосування знань у художній творчій діяльності, подальше формування умінь перенесення знань на іншу площину.

Нами було виявлено, що умови художньо-творчого підходу втілювались у заняття з образотворчого мистецтва, які реалізуються через систему навчальних дій у вигляді узагальненого навчального завдання. Вирішення навчальних завдань з образотворчого мистецтва спрямовані на формування умінь переносити набуті знання на іншу площину діяльності, на відтворення художньо-естетичного образу у творчій композиції.

Ми визначили, що технологія формування естетичної культури дітей спрямована на формування всіх компонентів їх естетичної культури.

Список використаних джерел

1. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440 с.
2. Дронова О.О. Розвиток творчості дошкільників у декоративному малюванні: метод. посіб. К.: РМК, 2012. 68 с.
3. Дряпіка В.І., Савченко Н.С. Розкриваючи естетичні цінності українського народного мистецтва: Книга для вчителя. Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2019. 151 с.

Удот Вікторія

*асистент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Семенов О. С.*

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРИРОДОЮ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ СОФІЇ РУСОВОЇ

Усвідомлення важливості й відповідального ставлення до природи необхідно починати формувати уже з дошкільного віку. Природа є джерелом знань і радісних переживань малюка, які часто запам'ятовуються на все життя. Старший дошкільний вік – це період пробудження інтересу і любові до природи й пізнання її через конкретні об'єкти та явища. Саме конкретні об'єкти природи завдяки впливу на емоційно-чуттєву сферу можуть пробудити в дитині бажання

спілкуватися і взаємодіяти з довкіллям. Для дітей характерна суб'єктивізація стосунків з об'єктами природи, яка з часом трансформується у стійке позитивне та відповідальне ставлення до природи в цілому. Основою такого ціннісного ставлення є позитивні емоції від спілкування з природою, знання про роль природи в житті людини, усвідомлення взаємозв'язків між усіма елементами природи.

Дослідники підкреслюють значущість дошкільного віку для вирішення питань екологічного виховання, оскільки саме в цей період дитина набуває першого досвіду взаємодії зі світом природи, формуються основи її ціннісних орієнтацій.

Проаналізувавши нову редакцію Базового компонента дошкільної освіти, ми визначили, що саме освітня лінія «Дитина в природному довкіллі», передбачає перелік тих знань та навичок, які безпосередньо стосуються відповідального ставлення до довкілля [3].

Сформованість цих знань та умінь являють собою природничу-екологічну компетентність, яка є невід'ємною складовою результату дошкільної освіти та особистісного надбання, що відображає систему когнітивного (наявність знань про природу та взаємодію з нею), емоційного (екологічна оцінка) та поведінкового компонентів (екологічна поведінка) [5].

Варто зазначити, що саме праці Софії Русової спрямовані на розкриття ідей національного дошкільного закладу, особливо бережного ставлення до підростаючого покоління, обов'язкового врахування індивідуальних можливостей кожної дитини, її неповторності на унікальності [4]. Цінним є те, що авторка ще на межі ХХ століття наголошувала на необхідності сприяти розвитку дитини дошкільного віку засобами рідної природи з перших років життя, відповідальному ставленні дорослих до дітей та на інших ідеях, які є дуже значущими і у наш час.

Висока культура, суспільна свідомість, європейський рівень освіченості С. Русової сприяли тому, що проблеми, які вона досліджувала, теоретичні положення і методичні розробки зібрані та опрацьовані для вихователів, учителів, батьків, актуальні і сьогодні.

Психологічно-педагогічну концепцію видатного педагога покладено, зокрема, в основу програми «Дитина» [1]. Принципи, що за ними має будуватися український заклад дошкільної освіти, С. Русова визначає такі:

- заклад дошкільної освіти має бути просякнутим національним духом свого народу, закладатися на демократичному ґрунті;
- дошкільне виховання має поєднувати народну педагогіку із сучасними дослідженнями у галузі вікової психології, відродженням традицій, що дають дітям відчуття своєї причетності до національних основ і визначити орієнтири на майбутнє;
- особлива увага повинна бути привернута до проблем родинного виховання як найближчої природної основи повноцінного психічного і фізичного розвитку особистості [3].

Аналіз першоджерел дозволив теоретично і науково обґрунтувати значення впровадження педагогічної спадщини С. Русової у сучасному закладі дошкільної освіти, проблеми формування знань старших дошкільників про рідну природу та національну культуру, виділити поняття національної культури, національної свідомості та засоби формування у дітей старшого дошкільного віку знань про природне середовище. Наше дослідження базувалась на основі педагогічної спадщини С. Ф. Русової.

Експериментальне дослідження дало змогу з'ясувати вплив спостережень, пошуково-дослідної діяльності, усної народної творчості (загадок, прислів'їв, віршів, щедрівок, закличок, легенд, повір'їв), бесід, свят-розваг, праці в природі, екскурсій, художньої діяльності на формування знань про рідну природу та культуру свого народу.

Таким чином в процесі експериментального дослідження діти отримали такі знання, уміння та навички про природне середовище:

- навчилися виділяти ознаки живого й неживого, ознайомилися з новими представниками фауни та флори;
- усвідомили залежність між станом об'єктів неживої природи і життям представників рослинного і тваринного світу;

- зрозуміли та навчилися обґрунтовувати причини природних явищ та їх результати, значення;
- усвідомили не лише прямий, а й зворотній зв'язок між об'єктами природи;
- у дітей спостерігалось позитивне емоційне ставлення до об'єктів природи.

Варто зазначити, що в результаті цілеспрямованої роботи, у дітей значно підвищився інтерес до спостережень у природі, дослідів, праці, ігор, усної народної творчості, українських свят, традицій, обрядів.

Діти розширили знання про українську національну культуру:

- познайомились з українським національним одягом (жіночим і чоловічим), з яких тканин його виготовлено, як він виглядає, його призначення;
- розширили знання про українські рослини-символи, про те, які саме рослини є шанованими в Україні, що вони символізують, як використовуються нашим народом;
- розширили уявлення про те, які саме свята відзначали в Україні, які обряди та традиції вшановував український народ;
- сформували більш детальні знання про українську державну атрибутику: познайомились з прапором, символікою його кольорів; з гербом, його походженням; з гімном, його автором, текстом, значенням;
- підвищили рівень національної свідомості.

Порівнявши досягнуті результати у експериментальній та контрольній групах було виявлено, що у групі, в якій робота базувалась на ідеях С. Русової (експериментальній), вони були кращі, аніж у контрольній, де навчання проходило традиційно. Ми вважає, що результати даної роботи були б вищими, якби формування знань про природне середовище та національну культуру на основі ідей С. Русової було б тривалішим у часі, і не лише в умовах ЗДО, а й удома з батьками.

Таким чином, ми довели, що впровадження у практику сучасного закладу дошкільної освіти ідей Софії Русової забезпечить формування гармонійної особистості, яка береже природу рідного краю, відповідально ставиться до

навколишнього середовища, знає і любить свою Батьківщину, усвідомлює себе українцем чи українкою.

Список використаних джерел

1. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко та ін. Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021р. №33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
3. Пінчук І. М. Педагогічні ідеї С. Русової: метод. рек. / за ред. Є. І. Коваленко, Я. І. Бурлака.; Ніжин, 1993. 213 с.
4. Русова С. Вибрані педагогічні твори: у 2 кн. / за заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Либідь, 1997. Кн.1. 271 с.
5. Удот В. Ф. Природне довкілля як чинник формування відповідальності у дітей дошкільного віку. Acta Paedagogica Volynienses, Вип. 1. Видавничий дім «Гельветика». 2021, С. 45-50.

Шкабура Ольга

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

Давидчук Ольга

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Бартків О. С.

ВИКОРИСТАННЯ «ДАРІВ ФРЕБЕЛЯ» В РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ефективний розумовий розвиток дітей дошкільного віку – одна з актуальних проблем сучасності. Дошкільнята з розвиненим інтелектом швидше запам'ятовують матеріал, більш впевнені в своїх силах, легше адаптуються в новій обстановці, краще підготовлені до школи.

Основна форма мислення дошкільника – наочно-образне, яке дозволяє виділяти найістотніше в предметах, а також бачити співвідношення їх частин [4]. Дитина повинна навчитися користуватися різними планами, схемами, робити умовиводи відповідно до законів логіки групувати і класифікувати предмети за кількома властивостями.

Найбільш ефективним посібником для інтелектуального розвитку дошкільників є «Дари Фребеля», розроблені німецьким педагогом, теоретиком

дошкільного виховання, автором поняття «дитячий садок». Ігри легко конструюються за умови дотримання основних логічних правил, послідовності.

Німецький педагог Фрідріх Фребель усе своє життя присвятив вивченню системи дошкільної освіти. На думку педагога, мета виховання полягає не в тому, щоби змалку готувати дітей до визначення свого місця в спільноті чи вибору професії. Радше потрібно звертати увагу на розвиток особистісних якостей. А це можливо лише при формуванні нерозривного зв'язку між мисленням та діями, пізнанням та вчинками, знанням та вмінням [3].

У «Дари Фребеля» входять різні за формою, величиною і кольором предмети: кульки, куб, м'ячі, циліндр, палички для викладання, смужки для плетіння і т.п.

Таблиця 1

Дари Фребеля

<i>Назва дару Фребеля</i>	<i>Характеристика</i>
Перший дар <i>Кольори</i>	Шість кольорових вовняних кульок діаметром близько 4 см. Дитина формує свої перші враження про фізичний світ - утримуючи, катаючи, розмахуючи, кидаючи і спостерігаючи за м'ячем.
Другий дар <i>Форми</i>	Два куба (5 см), один циліндр (5см) і одна сфера (5 см). Дитина знайомиться з формами беручи їх в руки, розглядаючи та порівнюючи.
Третій дар <i>Числа</i>	Вісім кубиків (2,5 см), що утворюють куб (5см) - 5 x 5 x 5 см. Завдяки цьому дарові дитина вчиться розрізняти ціле і частини цілого; набуває поняття про розподіл, число тощо.
Четвертий дар <i>Розміри</i>	Куб 5 см розділений на 8 цеглинок кожен 5 x 2,5 x 1,25 см. Будуючи з брусків різні предмети, фігури, дитина ознайомлюється з лінійними, кутовими і площинними особливостями будівель, з довжиною, шириною, товщиною, висотою, з правилами рівноваги, стійкості, тобто з основними архітектурними поняттями.
П'ятий дар <i>Симетричність</i>	Куб зі сторонами 7.6 см. Складається з 21 кубика 2,5 см і трикутних призм- 6 напів-кубиків і 12 чверть кубиків. Побудова багатокутних предметів сприяє засвоєнню геометричних фігур.
Шостий дар <i>Пропорції</i>	Куб зі сторонами 7.6 см, що складається з 18 довгастих блоків, 12 плоских квадратних блоків (шапок) і 6 вузьких колон.

Дуже широко «Дари Фребеля» використовуються в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. У ході вивчення теми «Форми предметів в оточуючому середовищі» змістової лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» Базового компоненту дошкільної освіти з метою розвитку уявлень дітей про форми: кругла, квадратна тощо використовуємо другий дар – куб, циліндр, сфера. Дитина тримаючи в руках фігуру описує її, розповідає, з якими предметами вона асоціюється.

Під час опрацювання теми «Порівняння предметів за розміром» змістової лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» Базового компоненту дошкільної освіти з метою розвитку логічного мислення та уявлень про розмір варто використовувати четвертий дар – куб, розділений на вісім частинок. Будуючи з цеглинок різні споруди дитина порівнює їх за розміром, вчиться розрізняти поняття «велике» та «мале», розвиває дрібну моторику рук перебираючи деталі.

Можемо запропонувати такі ідеї ігор з використанням «Дарів Фребеля».

1. Гра «Чарівний мішечок». Дитина дістає з мішечка м'ячик, визначає його колір і вигадує словосполучення: зелене яблуко, червоний помідор, жовте сонечко тощо.

Можна ускладнити завдання. У мішечку знаходяться предмети різних геометричних фігур: куб, куля, циліндр. Дитина опускає у торбинку руку і тактильно намагається розпізнати фігуру. Далі називає деталь, яку хоче показати. Якщо не вдалося відгадати – повторює дії.

2. Гра «Створи нове». Покладіть частини фігур по-різному. Наприклад, циліндр на кубі і зверху сфера – людина. Створюйте з деталей нові образи!

3. Гра «Симетричність». Створіть симетричну конструкцію, розберіть її та попросіть, щоби діти зробили таку саму. Ускладнена версія завдання: намалюйте конструкцію і попросіть малюків за схемою побудувати таку ж фігуру.

4. Гра «Чарівні перетворення». Кожна дитина бере з набору один квадрат, трикутник, круг, ромб та півкруг. Далі потрібно сказати, з чим асоціюється та чи інша фігура. Наприклад, жовтий трикутник нагадує спідничку для ляльки,

червоний квадрат – скатертину червоного кольору, білий круг – білу тарілку і так далі.

5. Гра «Автобус». Запропонуйте малюкам розсадити «пасажирів» в «автобусі». Для цього потрібно взяти аркуш («автобус») і покласти його на стіл (вертикально). Потім повідомте дітям, що це незвичайний транспорт, адже в ньому пасажир сидять у 3 ряди: нижній, середній та верхній. Скажіть дітям, куди саме потрібно розсадити «пасажирів»:

Пасажир «червоний трикутник» сидить у нижньому ряді ліворуч.

Пасажир «жовте півколо» сидить у середньому ряді праворуч.

Пасажир «зелене кільце» сидить у верхньому ряді ліворуч.

Пасажир «синій квадрат» сидить у середньому ряді ліворуч.

Пасажир «фіолетове півкільце» сидить у верхньому ряді праворуч.

Пасажир «білий круг» сидить у нижньому ряді праворуч.

6. Гра «А скільки в тебе?». Діти беруть з набору по 10 паличок. Учитель одну за одною показує картини з тваринами (їх має бути до 10). Завдання малюків – порахувати кількість звірят та підняти відповідну кількість паличок.

7. Гра «Побудуй маршрут». Запропонуйте дітям уявити себе космонавтами. Для цього потрібно розкласти на парті роздруківки із зображеннями космосу, а потім поєднати їх за допомогою паличок.

8. Гра «Сусіди». Запропонуйте дітям розставити кубики з цифрами у порядку зростання. Тепер нехай малеча заплющить очі, а ви заберіть один будь-який кубик (наприклад, із трійкою). Коли діти розплющать очі, скажіть, що у цифр 2 та 4 загубився сусід. Потрібно відгадати, яка цифра зникла. Якщо діти називають правильну відповідь – учитель повертає кубик на місце [4].

Отже, інтелектуальний розвиток є одним з найважливіших аспектів в роботі з дітьми дошкільного віку. Для розвитку логічного мислення, пам'яті та уваги якнайкраще підходять «Дари Фребеля». Їх використання у спільній діяльності педагога і дошкільників має велике значення для всебічного розвитку дітей загалом та інтелектуального зокрема.

Список використаних джерел

1. Анісімова О. Термінологічне поле гребель педагогіки. *Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка»*. 2014. Вип. 3. С. 3–10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkogpth_2014_3_3
2. Беленька Г. Підготовка студентів до використання педагогічної спадщини Ф. Фребеля в практиці роботи сучасного дитячого садка. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2007. Вип. 8. С. 188 – 191.
3. Борисова З. Фрідріх Фребель – засновник ідеї дитячого садка: (220 років від дня народж. та 150 років від дня смерті). *Дошкільне виховання*. 2002. № 12. С. 5 – 7.
4. Математика до школи: посіб. для вихователів дитячих садків та батьків: у 2 ч. / авт. - упоряд. Смоленцева А.А., Пустовойт О.В., Михайлова З.О., Непомняща Р.Л. СПб: Дитинство-Прес, 2006.

СЕКЦІЯ II. ЗМІСТ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Алексійчук Вікторія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Смолюк С. В.*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Здійснення переходу сучасної загальної середньої освіти на новий зміст, структуру і термін навчання вимагає об'єктивного перегляду підходів до організації роботи з підготовки дітей дошкільного віку до систематичного навчання у школі. В Україні існує розгалужена мережа дошкільних закладів, у яких забезпечення соціальної адаптації та готовності дитини до систематичного навчання у школі є важливою ділянкою їхньої роботи. Підготовка дітей до школи має відповідати вимогам Базового компонента дошкільної освіти і здійснюватися за програмами виховання та навчання дітей дошкільного віку, затвердженими Міністерством освіти і науки України. Така підготовка передбачає фізичний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, її готовність до взаємодії з навколишнім світом, розвиток специфічних видів діяльності дошкільників, які є фундаментальними для новоутворень дошкільного дитинства. Здатність дитини до вільної, емоційно насиченої, спонтанної активності з власної ініціативи, в якій реалізується можливість застосування наявних і освоєння нових знань та особистісного розвитку через прагнення дитини до участі в житті дорослих шляхом реалізації інтересів в ігрових та рольових діях в узагальненій формі [1].

Роль гри в підготовці дитини до навчання як провідного виду діяльності школярів полягає в тому, що у практиці особистого спілкування в ігрових ситуаціях діти вперше набувають інтелектуальних умінь, необхідних для здійснення навчання. Це відбувається через самостійне сприймання й перероблення пов'язаної з ігровою ситуацією інформації – самостійно

сприймаючи і переробляючи позаситуативну інформацію, діти відбирають та кодують її для обміну з іншими учасниками гри. [3]. Таким шляхом вони оволодівають прийомами та операціями розумової діяльності загально-пізнавального значення.

В останні десятиліття не слабшає увага вчених до проблеми вікового розвитку, готовності дітей до навчання в школі. Теоретичні розробки даної проблеми відображені в роботах Л. І. Божовича, Л. А. Венгера, Л.С. Виготського, А. В. Запорожця, та багатьох інших психологів і педагогів.

Л. Виготський зазначав, що гра зумовлює зміну потреб і свідомості. На його думку, гра повинна усвідомлюватися як уявна, ілюзорна реалізація нереалізованих бажань, зміст якої пов'язаний зі світом дорослих. Із початком вступу до школи гра не зникає, а пронизує процес навчання, оскільки провідною діяльністю стає учіння, але потреба у грі зберігається. «У шкільному віці, – говорив вчений, – гра не вмирає, а проникає у ставлення до дійсності. Вона має своє внутрішнє продовження у шкільному навчанні та праці» [2].

Дидактичні ігри достатньо використовуються в закладах дошкільної освіти, сімейному вихованні. У науковій літературі більшою мірою досліджені дидактичні ігри, що спрямовані передусім на розвиток пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення, творчої уяви) – інтелектуальні ігри. Інший важливий аспект дидактичних ігор – спосіб навчання – вивчений менше. Необхідність використання дидактичних ігор як засобу навчання дітей в дошкільний період визначається такими причинами:

1. Ігрова діяльність як провідна в дошкільному дитинстві ще не втратила свого значення. Саме тому орієнтація на ігрову діяльність, ігрові форми й прийоми – важливий та максимально адекватний спосіб включення дітей в навчальну роботу.

2. Опанування дошкільниками навчальної діяльності відбувається надзвичайно повільно. Діти взагалі не розуміють, що означає «навчатися».

У дитячих іграх вільна ігрова діяльність виступає переважно як самоціль. У дидактичних іграх, створених педагогікою, ігрова діяльність спеціально планується і пристосовується для навчальних цілей. Дидактичні ігри – різновид

ігор за правилами. У світовій педагогіці відомі системи дидактичних ігор, які вперше розробили для дошкільного виховання Ф. Фребель і М. Монтесорі.

Основна особливість дидактичних ігор визначена їх назвою – це ігри навчальні. Вони створюються дорослими з метою виховання і навчання дітей, але для граючих дітей освітньо-виховне значення дидактичної гри реалізується через ігрові завдання і дії, правила.

Дидактичні ігри сприяють розвитку пізнавальної діяльності, інтелектуальних операцій, що представляють собою основу навчання.

Для дидактичних ігор характерна наявність навчальної задачі, яка оформлена в цікаву для дітей форму.

Дитину приваблює в грі не навчальна задача, яка в ній закладена, а можливість проявити активність, виконати ігрові дії, домогтися результату, виграти. Але, якщо учасник дидактичної гри не здобуває знання, він не зможе успішно виконати ігрові дії, домогтися результату. Наприклад, в дидактичній грі «Світ в кольорі» кожен гравець повинен помістити на ігровому полі іграшки і предмети певного кольору. Успішне виконання ігрових дій дозволяє виявити педагогу, навчилася дитина розрізняти кольори, знаходити за цією ознакою предмети і т.д.

Отже, правильно побудована цікава дидактична гра збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує вольові якості дитини. Цінність такого виду гри передусім у тому, що вона виконує роль емоційної розрядки, запобігає втомі дітей, знижує гіподинамію. Якщо вчитель систематично використовує цікаві дидактичні ігри, у його вихованців зароджується інтерес до розумової праці.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція), Київ, 2021. 38 с.
2. Волошкина М. І. Дидактична гра в підготовці дитини до навчання в школі. М. : Початкова школа, 2002.
3. Виготский Л. С. Психологія. Москва, 2013. С. 371.

Бедикайло Марія

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

Кондратюк Надія

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Заремба Л. В.

КОМП'ЮТЕР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасне життя характеризується стрімким зростанням кількості та значенням інформації в житті людини. Освіта є активним споживачем інформації, але вона ж сприяє її накопиченню та розповсюдженню. Інформаційна епоха диктує свої закони і висуває свої вимоги. ЗМІ супроводжують життя не тільки дорослих, а і дітей. Телевізор, комп'ютер давно і міцно ввійшли у життя дитини, починаючи з перших років їх життя і безумовно сприяють розумовому розвитку дитини.

Метою нашого дослідження є висвітлити значення використання медіапростору як засобу виховання і навчання дітей дошкільного віку.

У сучасному світі комп'ютер є своєрідним «інтелектуальним знаряддям», що дає людині змогу вийти на новий інформаційний рівень. Його можна розглядати і як сучасний засіб діяльності дошкільника. Дитина проявляє великий інтерес до комп'ютера – його будови, функцій, можливостей, різноманітних комп'ютерних ігор. Малюк здатний свідомо обирати спосіб дії, приймати особливі умови, які пропонує комп'ютерна технологія. Це стає можливим завдяки розвитку в дошкільника символічної функції наочнообразного мислення. Працюючи за комп'ютером, дитина діє з наочними екранними образами, яким надає ігрового значення, переходить від звичних практичних дій із предметами до дії з ними в образному плані (уявному, змодельованому, символічному).

Освоєння комп'ютерних засобів формує в дітей передумови теоретичного мислення, здатність свідомо обирати спосіб дії, спрямований на розв'язання завдання, а також особистісні якості, здатність працювати в індивідуальному темпі. Дитина, яка оволоділа елементарною комп'ютерною технологією, краще

за інших здатна розмірковувати, розв'язувати задачі у внутрішньому плані, почуватися компетентною [7].

Знайомлячи дитину з комп'ютерним світом, слід пам'ятати про те, що комп'ютер створений допомагати людині. Тому треба використовувати комп'ютер лише тоді, коли на те є реальна потреба.

Доцільно ознайомити дітей із можливостями використання обчислювальної техніки в науці, техніці, освіті, охороні здоров'я, побуті та повсякденному житті, набути знання, сформувати вміння та навички, потрібні для свідомого оволодіння елементами комп'ютерної грамотності.

Важливо формувати у старших дошкільників елементарне уявлення про комп'ютер як сучасний технічний засіб, що розширює інформаційні обрії, допомагає орієнтуватись у світі в умовах високої технізації життя; створювати передумови для розвитку теоретичного мислення, елементарної рефлексії (усвідомлення) способів дій; ознайомлювати з особливостями комп'ютера, зі способами керування комп'ютером за допомогою клавіатури, «миші»; виховувати здатність розмірковувати, варіювати, використовувати попередній досвід; навчити дотримуватися правил безпечної поведінки під час роботи з комп'ютером [5].

Чим стане комп'ютер для дитини, залежить від того, яким чином дорослі вибудують стосунки комп'ютера й дитини. Якщо комп'ютер для дитини – засіб-посередник для задоволення потреб, то він, безумовно, є джерелом позитивних емоцій та можливістю одержати нові знання.

Зазначимо, що можливий й інший спосіб взаємодії, коли комп'ютер витісняє і згодом замінює інші корисні види занять. У такій ситуації комп'ютер стає небезпекою для малюка, а діяльність, організована в такий спосіб, – деструктивною. Адже увага дитини зосереджується не на навколишньому світі, а на віртуальному, який не є ідентичний реальному. Це часто призводить до формування неадекватних уявлень про світ. На комп'ютерну гру витрачається час, який дитина могла б провести у грі чи в іншому виді діяльності. При цьому звужується арсенал зразків поведінки, якими дитина оволодіває під час спілкування з дорослими та іншими дітьми. Крім того, комп'ютер здійснює

негативний вплив на здоров'я – зір, м'язовий тонус, опорно-рухову систему тощо. Страждає дрібна моторика, знижується м'язова активність тощо [5].

Тому, при роботі з комп'ютером слід привчати дошкільника до дотримання санітарно-гігієнічних вимог, та виховувати не тільки ігрове, а й навчальне ставлення до комп'ютера.

Формування навичок роботи з комп'ютером – складний і тривалий процес. Тож цілком ймовірно, що можуть виникати проблеми, пов'язані з формуванням неправильних дій, форм поведінки, навичок роботи з програмами тощо, які потім майже неможливо скоригувати. Доцільніше упередити їх, аніж потім перевчати дитину. Варто використовувати позитивні оцінки, хвалити за правильно виконані дії, спонукати дітей повторювати їх, радіти своїм успіхам.

Плануючи ігри та заняття з використанням комп'ютера слід урахувати багатофункціональність комп'ютерних програм. Вони допомагають дошкільникові здійснювати режисерську гру, стимулюють креативні здібності, гнучкість мислення, навчають грамоти, конструювання, математики, іноземної мови тощо. За допомогою навчально-розвивальних програм старший дошкільник зможе збагатити свої уявлення і про навколишній світ, і про власне «Я».

Отже, вікова специфіка потребує індивідуальної форми організації роботи дошкільника за комп'ютером. Вона будується як співпраця дорослого і дитини, що дає змогу користувачеві-дошкільнику, з одного боку, почуватися самостійним, а з другого – відчувати підтримку дорослого. Важливо, щоб педагог та його вихованці ставилися до комп'ютера як до пізнавального, навчального інструмента, а не тільки як до іграшки. У ході роботи з ним варто виховувати інтелектуальні, вольові та емоційні якості особистості, культивувати звичку до свідомої та сумлінної праці, вправляти в умінні долати труднощі, переживати радість пізнання та досягнення успіху.

Список використаних джерел

1. Ємельянов В. Вплив телебачення на дитину. *Психолог дошкілля*. 2012. №6. С. 4 – 6.
2. Кепканова О. Вплив медіасередовища на формування дитини. *Психолог*. 2012. №7. С. 28 – 30.
3. Лазарева О. Вплив телебачення на емоції та поведінку дитини. *Психолог дошкілля*. 2011. №11. С. 14 – 16.

4. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія: навч.посіб. К.: МАУП, 2000. С. 144 –149.
5. Найдьонова Л. Психологічні механізми впливу екранних медіа на дошкільників. *Психолог дошкілля*. 2012. № 12 (41). С. 4 – 9.
7. Руденя О. Телебачення не підходить на роль вихователя. *Психолог дошкілля*. 2012. №5. С. 8 – 11
8. Сутчук В. Дитина у віртуальному світі: комп'ютер і телебачення – користь та небезпека. *Психолог дошкілля*. 2012. №5. С. 4 – 7.

Бухарова Дарина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший викладач
Ємчик О.Г.*

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ЧИСЛО ТА ЦИФРУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розвиток логіко-математичних здібностей дітей дошкільного віку – це одна з важливих сучасних проблем дошкільної освіти. Логіко-математичний розвиток передбачає високий рівень пізнавальної активності у власному розвитку дошкільника, який здійснює елементарні арифметичні дії, може аналізувати, порівнювати, синтезувати та узагальнювати.

Слід створити умови для оволодіння дитиною елементарними формами дослідництва, експериментування, винахідництва, щоб розвинути уміння формулювати запитання, робити спроби самостійно вивчати навколишнє середовище, радіти з власних відкриттів.

У сучасному світі проблема вивчення математики набуває більшого значення. Це пояснюється, бурхливим розвитком математичної науки та застосуванням її в різних галузях знань. Тому навчання в закладі дошкільної освіти спрямоване на розвиток логіки, мислення, уваги тощо. Розвитку логічного мислення дошкільників найбільшою мірою сприяє саме вивчення елементів математики.

Серед завдань математичної підготовки Державним стандартом дошкільної освіти визначені наступні:

вчити називати числа від 1 до 10, від будь – якого числа до 10, від 10 до будь – якого числа, розрізняти пряму та зворотну, кількісну та порядкову лічбу;

ознайомлювати з цифрами (1-9,0) та їх зображенням, вчити встановлювати відповідність між цифрою та відповідною кількістю множин;

знайомити зі складом чисел з одиниць та двох менших (у межах десяти);

ознайомлювати з властивостями натурального ряду чисел;

вчити порівнювати дві множини за кількістю і визначати відношення «на скільки більше?», «на скільки менше?», «порівну», «стільки ж» встановлювати рівність з нерівності;

вчити використовувати знаки плюс (+), мінус (-), дорівнює (=);

вчити виконувати дії додавання і віднімання, розв’язання нескладних арифметичних та логічних задач і прикладів;

вчити використовувати початкові логічні прийоми, пов’язані з формуванням елементарних математичних понять [4].

Роботу з дітьми дошкільного віку слід починати із завдань на підбір і об’єднання предметів в групи за загальною ознакою. Користуючись прийомами накладення або прикладання, діти встановлюють наявність або відсутність взаємно-однозначної відповідності між елементами груп предметів (множин).

Виконання дітьми дошкільного віку різних операцій з наочними множинами дозволяє сформуванню поняття про натуральне число і розвинути у дітей розуміння кількісних відносин. Важливою умовою переходу від якісних спостережень до кількісних є вміння виділяти якісні ознаки предметів і об’єднувати предмети в групу на основі однієї загальної для всіх ознаки.

У навчанні математиці в основі формування поняття про натуральне число лежить встановлення взаємно-однозначної відповідності між елементами порівнюваних груп предметів. Дітей не слід вчити лічити механічно, але, організовуючи різноманітні дії з предметами, підводити до засвоєння лічби, створювати можливості для формування поняття про натуральне число.

У старшій групі починають заглиблювати уявлення про число. Дітей знайомлять з складом числа з одиниць чисел. Для того, щоб підкреслити склад множини (з елементів) і на цій основі дати дітям уявлення про склад числа (з одиниць), підбирають такі сукупності, в яких кожен предмет відрізняється від інших. Спочатку слід використовувати предмети одного вигляду, що відрізняються один від одного або забарвленням, або розміром, або формою (набори різноколірних прапорців, паличок різної довжини або товщини, ялиночок, пірамідок різної висоти тощо), пізніше – предмети, об'єднані одним родовим поняттям (наприклад, комплекти іграшок: посуд, меблі, одяг і ін.), а також площинні зображення предметів або наочні картинки. Разом з сюжетним можна використовувати і безсюжетний матеріал, а саме: моделі геометричних фігур, смужки паперу різної довжини або ширини і тому подібне.

Якщо паралельно розглядатиметься склад 2 чисел, то діти швидше зрозуміють кількісне значення числа. Склад кожного числа ілюструють не менше ніж на 2-3 видах предметів. Спочатку всі діти одночасно працюють з одним і тим же роздатковим матеріалом, а пізніше – з різними (наприклад, одні складають групу з 4 предметів меблів, інші – одяг). Виконуючи завдання, діти неодмінно повинні розповідати, як складена група, по скільки в ній різних предметів і скільки їх всього, називати і предмети, і їх кількість. («1 тарілка, 1 блюдце, 1 чашка – всього 3 предмети посуду») [2].

Формування поняття про число починає формуватися в 3-4 роки. Діти використовують слова-числівники, але не розуміють, що таке число. На цьому етапі діти здатні лише порівнювати різні безлічі шляхом встановлення взаємооднозначної відповідності.

В 4-5 років діти можуть порівнювати числа на основі порівняння множин, але не сприймають число абстрактно, без безлічі.

Вже в 5-6 років діти здатні порівнювати будь-які числа на основі властивості транзитивності. При вимірі розуміють число як результат вимірювання, тобто як відношення всієї величини (цілого) до умовної міркою (частини). Відбувається абстрагування числа від конкретних множин. Розуміють, що число служить лише показником кількості [1].

Також в дітей дошкільного віку повинно бути сформоване розуміння поняття про натуральний ряд. Натуральний ряд – це послідовність цілих чисел, розташованих в порядку їх зростання.

В 2-4 роки діти на основі мови дорослих починають рано вживати слова-числівники: спочатку хаотично, потім впорядковано. Усвідомлення порядку проходження чисел відбувається відразу в 2-х напрямках:

- збільшуються послідовності чисел, які діти запам'ятовують;
- починають усвідомлювати, що кожне числівник завжди займає своє певне місце, але на цьому етапі не розуміють, чому це відбувається [1].

Дитина називає ряд натуральних чисел подібно до лічилки і не може продовжити ряд чисел з середини, адже не розуміє відносин між числами. У дітей утворюються мовно-слухо-рухові зв'язки між названими числівниками.

Ще в 4-5 років діти не завжди можуть відповісти на питання, яке число йде до цього, а яке після. Відносини між попередніми та наступними числами ще не засвоєні. Для них ряд рухається ніби вперед (розуміють лише останні числа). Таке уявлення про натуральний ряд називається «просторовим чином натурального ряду чисел». Щоб знайти число на одиницю більше діти подумки або вголос починають називати слова-числівники від початку ряду.

В 5-6 років діти починають усвідомлювати основний принцип побудови натурального ряду [1].

Тому, загальна послідовність розвитку уявлень про число в період дошкільного дитинства полягає в наступному: сприйняття множинності (багато), виникнення перших кількісних уявлень (багато, один, мало) через оволодіння практичними способами встановлення взаємно однозначної відповідності (стільки ж, більше, менше) і на завершення – осмислений рахунок та вимір.

Список використаних джерел

1. Абрамов І.А. Особливості дитячого віку. М., 1953. 237 с.
2. Безруких М.М. Чому і як вивчати до школи. *Дошкільне виховання*. 2002. №3. С.62 – 65.
3. Белошистая А. Дошкільний вік: формування первинних уявлень про натуральні числа. *Дошкільне виховання*. 2002. №8. С.30 – 39.
4. Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л., Овчаренко Л. Р., Руханська Л. С., Самсін В. Р. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське докільля». Тернопіль: Мандрівець, 2013. 264 с.

5. Тарнавська Н. П. Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку в таблицях. Житомир, 2013. 65 с.

Герасимчук Яна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший викладач
Ємчик О. Г.*

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Серед головних завдань сучасної освіти вагоме місце займає питання розвитку пізнавальної активності у дітей. Здатність логічно мислити є вкрай необхідною не тільки для того, щоб матеріал у математичній галузі знань засвоювався простіше, а й для створення повної картини світу, для встановлення причинно-наслідкових зв'язків між предметами та явищами, розуміння процесів, які забезпечують належну життєдіяльність дитини. За допомогою логічного мислення дитина зможе систематизувати та узагальнювати отримані знання, самостійно підбивати підсумки та аргументувати правильність своїх розмірковувань. Тому розвиток у дитини дошкільного віку пізнавальної активності є одним з провідних завдань фахівців в галузі дошкільної освіти. Варто зазначити, що в основі нашого дослідження покладено індивідуальний підхід до загального розвитку дитини дошкільного віку та логіко-математичного зокрема.

Проблему формування і розвитку пізнавальної активності у дітей дошкільного віку за допомогою логіко-математичних занять у своїх науково-практичних розробках висвітлювали такі зарубіжні та вітчизняні дослідники як Ж. Піаже, А. Валлон, Б. Інельдер, В. Рубцов, Е. Юдін, Л. Виготський, П. Гальперін, Л. Вегнер, О. Запорожець, Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грам, А. Столяр, Б. Нікітін тощо.

Згідно з нормами Базового компонента дошкільної освіти перед сучасним вихователем стоїть завдання – сформувати життєво необхідні компетентності,

тобто підготувати дитину до реального життя. Сучасне визначення цих компетентностей, безумовно, є набагато складнішим та комплекснішим порівняно із поняттям засвоєння знань, формуванням умінь і навичок з окремих галузей, таких як читання, навчання грамоти чи математики. Дитині вкрай важко буде оволодіти повним світобаченням, якщо її підхід до сприйняття світу не буде цілісним. Саме тому логіко-математична компетентність є наскрізною. Тобто її елементи присутні у кожному напрямі дошкільної освіти, окресленому Державним стандартом.

Логіка визначається як комплекс наук про закономірності, форми і найзагальніші закони мислення та про логіко-математичні закони числення.

Стосовно логічного мислення, то його тлумачать як здійснення операцій порівняння, синтезу, аналізу, узагальнення, абстрагування, дедуктивних (від загального до часткового) та індуктивних (від часткового до загального) його форм [3].

У дитини до завершення її дошкільного віку зазвичай достатньо розвинуті елементарні навички логічного мислення з опорою на поняття. Поняття формується лише за умови ефективної організації переходу дитини від дій зовнішнього плану до внутрішньоорієнтованих, проте словесні позначення замінюють зовнішнє середовище, що дозволяє переносити дії на різні випадки.

Використовуючи логіко-математичні ігри, вихователь формує у дошкільників пізнавальну активність, допомагає розвиватися творчим здібностям та заохочує дітей до навчання.

Застосування незвичайних та цікавих дидактичних завдань розвивають у дитини швидке сприйняття, активізують пізнавальну діяльність та допомагають розв'язувати певні завдання. Дошкільники починають усвідомлювати, що під час розв'язування логіко-математичного завдання потрібно бути уважним та зосередженим. Вони розуміють, що такі незвичайні задачі мають якусь хитрість, тому для правильного її вирішення потрібно зрозуміти, у чому ж таки полягає її «каверзність».

Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку полягає, у першу чергу, в якісних змінах пізнавальної активності, що здійснюється в процесі

найпростіших логічних операцій. Для формування у дитини дошкільного віку уявлення про світ важливу роль відіграє саме логіко-математичний розвиток. Отже, перед батьками та педагогами стоїть важливе завдання: викликати у дитини цікавість до вивчення математики ще в ранньому та дошкільному віці. Застосовуючи дидактичні ігри під час логіко-математичних занять, педагог формує у дошкільника основу для подальшого оволодіння шкільною програмою з математики.

Тому провідним компонентом у логіко-математичній підготовці дошкільника є не тільки збагачення його певними знаннями та вміннями, а й сприяння його пізнавальній активності, розвиток потрібних пізнавальних та розумових вмінь. Дошкільник, який засвоїв навички логіко-математичних операцій, може цілком осмислено використовувати їх під час діяльності у різних сферах протягом усього життя [2].

Важливою складовою логіко-математичної компетентності є також сформованість здатності до знаково-символічної діяльності. Її складові: заміщення (гра, мовлення, малювання, конструювання), моделювання, розумове експериментування (творчі процеси, індивідуальні особливості).

Логіко-математичний розвиток також передбачає формування логічних операцій розумової діяльності, а також здатність до розуміння та прослідковування причинно-наслідкових зв'язків явищ і спроможність структурувати елементарні висновки, опираючись на причинно-наслідковий зв'язок.

Логічна і математична складові тісно пов'язані між собою, адже оволодіння логіко-математичними поняттями відбувається із застосуванням логічних операцій. Лише завдяки ефективно організованій активності дітей і педагога під час освітнього процесу створює достатній рівень у логіко-математичному розвитку дітей, оскільки формування кожного логіко-математичного поняття та вміння відбувається планомірно та поступово і базується на основі здійснення математичних і логічних операцій, які доступних конкретній підгрупі дітей. Отже, здійснюючи роботу логіко-математичного

характеру з дошкільниками, потрібно брати до уваги етапи оволодіння ними прийомами логіки.

Логічне мислення у дітей дошкільного віку має такі головні завдання: навчання формулювати мету; визначення головного, не зосереджуючись на другорядному; здійснення аналізу, синтезу, порівняння; структурування та класифікація предметів та явищ за певними показниками; узагальнення та поділ цілого на компоненти; конструювання моделей за зразками, обґрунтування власних міркувань та спостережень; встановлення причинно-наслідкових зв'язків, припущень та гіпотез.

Освітня робота під час логіко-математичних занять у дошкільників передбачає формування певних умов для розвитку в дитини пізнавальної активності, а саме тренуватися у дослідженнях, трансформаціях, експериментуванні та моделюванні різних за величиною, кількістю та просторовим місцезнаходженням об'єктів; застосування розумових прийомів і логічних операцій; здійснення найпростіших обчислень та вимірювань. Важливе значення має використання дошкільником отриманих логіко-математичних вмінь при пізнанні оточуючого світу, у тому числі порівнювати дані із власною біографією, мати здатність орієнтуватися у просторі та часі, а саме відчувати рух, характеристики часу, володіти головними законами буття (зміни дня і ночі, переходу світла в темряву й навпаки), ідентифікувати своє положення відносно об'єктів природи, явищ, предметів та людей; знаходити схоже і відмінне, засвоювати дії об'єднання, упорядкування, групування предметів довкілля – загалом, здійснювати кожну дію свідомо, і з розумінням доречності виконаного, осмислюючи причиново-наслідковий зв'язок [1].

Важливим завданням вихователя є зосередження дитини на її здатності міркувати. Педагог має сприяти усвідомленню дитиною власних вчинків, заохочувати дитину до самостійного підбивання підсумків та логічних висновків стосовно власних дій та навчити висувати власні гіпотези.

Сучасна освітня система націлена на формування у дошкільників пізнавальної активності із застосуванням так званої єдиної інваріативної методики, сутність якої полягає в орієнтуванні на «середню» дитину. В

основному форма навчання залишається у форматі фронтальних занять, під час яких діти в однаковому темпі виконують одне і те ж саме завдання. Добираючи методи і прийоми, педагог не враховує особливості індивідуального розвитку кожного з дітей. Мета, зміст і навчальні засоби не відповідають потребам кожної дитини.

Проте, освітні зусилля вихователів матимуть успішний результат тільки за умови включення дошкільників до розвивальної, тобто самостійної активності, яка розгортається завдяки різним педагогічним впливам, з-поміж яких є головним особистісно-розвивальна діяльність вихователя з вихованцем. Зрештою дошкільник повинен бути суб'єктом такої діяльності.

Список використаних джерел

1. Баглаєва Н. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільників. *Дошкільне виховання*. 1999. № 7. С. 183 – 189.
2. Підлипняк І. Ю. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: особливості освітньо-виховного процесу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2017. Вип. 2 (41). С. 194 – 196.
3. Якименко С.І. Абетка. Логіка. Математика: метод. посіб. Тернопіль: Навч. кн. Богдан. 2003. 176 с.

Горайчук Ольга

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Семенов О.С.*

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ КРАСЗНАВЧИХ ТРАДИЦІЙ

Демократичні перетворення, що відбуваються на сучасному етапі розбудови української держави, активізували пошук шляхів розв'язання фундаментальних проблем громадянського виховання підростаючого покоління. Перед освітою постало завдання – формування особистості громадянина правового демократичного суспільства. Розв'язання цього питання потребує нових перспективних поглядів та прогресивних інноваційних підходів. У цьому контексті особливого значення набуває дошкільна освіта як перша ланка загальної системи освіти, де закладаються основи ціннісних орієнтацій людини.

Аналіз наукових джерел із проблеми громадянського виховання особистості дає змогу стверджувати, що більшість досліджень стосовно виховання громадянських якостей обмежена шкільним та юнацьким віком. Водночас процес виховання означених якостей у старшого дошкільного віку залишається поза належною увагою дослідників.

Особливе занепокоєння нині викликає загострення суперечностей між:

- завданнями громадянського виховання та недостатньою розробленістю теоретичних та методичних засад виховання громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку;
- наявністю виховного потенціалу традицій рідного краю та недостатнім їх залученням у роботу сучасних дошкільних навчальних закладів;
- значущістю виховної діяльності сім'ї та невідповідністю батьків до виховання громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз наукового доробку за проблемою дослідження дозволив визначити громадянські якості як цілісне особистісне утворення, яке прийнято позначати терміном і поняттям громадянськість. Відповідно до цього, громадянськість дітей старшого дошкільного віку визначено як інтегративну якість особистості, що вміщує елементи патріотизму та правосвідомості, толерантність. Спираючись на зазначене поняття виокремлено патріотизм, правосвідомість та толерантність як громадянські якості, основи яких мають бути сформовані ще на етапі дошкільного дитинства.

Становлення громадянських якостей у старшому дошкільному віці здійснюється завдяки взаємодії різноманітних об'єктів соціальної дійсності. Аналіз наукового доробку класиків та сучасних науковців, а також етнографічної літератури дозволили визначити традиції рідного краю ефективним засобом виховання дітей.

Комплексне залучення традицій рідного краю у процес виховання забезпечує основу для виховання патріотизму, правосвідомості та толерантності в дітей старшого дошкільного віку. Відповідно до старшого дошкільного віку на виховання громадянських якостей мають вплив такі компоненти, як традиційні ремесла, родинно-побутові традиції,

На підставі результатів констатувального експерименту визначено структурні компоненти сформованості громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку: когнітивний, емоційний та діяльнісний.

Для визначення рівнів сформованості громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку розроблено та схарактеризовано такі критерії: обсяг, систематичність та аргументованість знань, наявність стійкого інтересу та позитивних емоційних проявів, наявність умінь та активність у вирішенні проблемних ситуацій на вербальному та практичному рівнях. На підставі виокремлених компонентів, критеріїв та їх показників ми визначили та схарактеризували такі рівні сформованості громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку: високий, достатній, середній, низький.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, наступні показники: на низькому рівні знаходилося 65,34 % дітей; середній рівень посіло 24,02 %; чисельність дітей, які виявили достатній рівень, відповідала 8,12 %; високий рівень виявили 2,52 % дітей.

На основі досліджень науковців про особливості виховання старших дошкільників встановлено, що виховання громадянина демократичного суспільства вимагає обґрунтування педагогічних умов, які б сприяли становленню громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку, а саме: створення в дошкільному навчальному закладі розвивального середовища, у якому сконцентровано елементи етнокультури народу; збагачення досвіду роботи педагогів стосовно громадянського виховання дітей старшого дошкільного віку; просвіти та залучення батьків до виховання громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку на традиціях рідного краю; організації системи співпраці дошкільного закладу з батьками вихованців та соціальними інститутами у процесі виховання громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку.

На основі теоретичного дослідження та результатів констатувального зрізу було розроблено експериментальну методику, що поставала інструментом реалізації педагогічних умов виховання громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку на традиціях рідного краю. Основними засадами її побудови є:

інформативність, поєднання різних форм навчально-виховної роботи, інтеграція традицій рідного краю в різні види діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Формувальний експеримент здійснювався у три взаємопов'язаних етапи, що доповнювали один одного.

Перший етап (початковий) було спрямовано на формування у старших дошкільників уявлень і знань про самотність матеріальних і духовних цінностей українського народу, традицій та звичаїв рідного краю, які постають основою для виховання громадянських якостей.

Другий етап (рефлексивний) мав на меті утвердження й закріплення у вихованців старшого дошкільного віку позитивних вражень і переживань, які з'являлися в них у процесі ознайомлення з різноманітними аспектами етнокультури рідного краю та виховання на їх основі громадянських якостей.

Третій етап (творчо-перетворювальний) був зорієнтований на активне залучення особистого творчого потенціалу дітей до справи відтворення, збереження й примноження культурних надбань рідного краю. Змістовна частина цього етапу була спрямована на прояв окремих громадянських якостей у самостійній (зображувальна, мовленнєва, ігрова, трудова) та спеціально організованій діяльності старших дошкільників.

Упродовж трьох етапів здійснювалася систематична робота з педагогами та батьками дітей, що брали участь в експерименті у формі лекцій, зборів, консультацій, семінарів тощо.

Результати контрольних зрізів за розробленими критеріями та показниками визначення рівнів вихованості громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку показали: відсоток дітей, для яких характерний високий рівень вихованості громадянських якостей, збільшився на 7,09 %; кількість вихованців із достатнім рівнем – зросла на 19,02 %; відповідно відсоток дошкільників, яких схарактеризовано середнім збільшився на 12,56 %, а низьким рівнем вихованості громадянських якостей зменшився на 38,37 %.

Таким чином, отримані результати свідчать про ефективність запропонованих педагогічних умов і методики.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми виховання громадянських якостей у дітей дошкільного віку. Подальшого наукового вивчення вимагають питання наступності ЗДО і початкової школи в системі громадянського виховання; здійснення спеціальної підготовки вихователів з метою підвищення рівня їхньої педагогічної компетентності з проблем громадянського виховання, підвищення ефективності післядипломної освіти педагогічних кадрів з цієї проблеми.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. К., 2012. 26 с.
2. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А.М. Богуш, Л.О. Варяниця, Н.В. Гавриш та ін.; заг. ред.. Н.В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440с.

Демчук Олена

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мельник І.М.*

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У світі сучасних технологій та стрімкого розвитку усіх сфер діяльності людини виникає потреба у нових та креативних рішеннях. Саме люди з творчим, продуктивним мисленням, здатні до нестандартних поглядів на поставлені завдання сприяють відкриттю нових технологій, що рухають наш світ вперед. Прикладом слугують такі особистості: Ілон Маск, Стівен Гокінг, Генрі Форд, Нікола Тесла та інші. Ці люди надихають своєю цілеспрямованістю, допитливістю, нестандартними поглядами та творчим підходом до вирішення поставлених завдань. «Саме творча діяльність людини робить її істотою, зверненою до майбутнього, яка творить й видозмінює своє сьогодення», – зазначав Л. Виготський [1].

Творчість – діяльність, яка спрямована на створення якісно нового продукту. Водночас діяльність може виступати як прояв творчості в будь-якій сфері: науковій, виробничо-технічній, художній, літературній тощо, тобто там, де створюється, відкривається й винаходиться щось нове [4]. О. Туриніна дає таке визначення поняттю: «Творчість – процес культурної людської діяльності, за результатами якого зароджуються якісно нові матеріальні та духовні цінності. Творчість – уміння людини, яке спрямоване на створення за допомогою різних засобів чи матеріалів нової реальності, що задовольняє різноманітні потреби людської життєдіяльності» [5]. Доцільно звернути увагу на те, що у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні закладено підхід до особистості як до суб'єкта власної діяльності. Дитина розглядається як цінність, як активна творча особистість [2].

Дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей. В цьому віці дитина стрімко засвоює інформацію, задає безліч запитань дорослим, фантазує. Дитину захоплюють речі, що оточують її; вона збирає шматочки паперу, картону, клаптики тканини, листя тощо. Дитина прагне працювати з різними матеріалами і предметами, досліджувати і вивчати їх [2].

Художня творчість одна з найбільш дієвих форм естетичного опанування світу дітьми. В створених образах у музиці, живописі, художній праці вони виражають своє ставлення до побаченого і почутого, виявляють заповітні думки і почуття. Творчість дає змогу дитині пізнавати й перетворювати дійсність. В процесі творчої діяльності змінюється й сама дитина: вона стає творчою особистістю. Пізнавальна самостійність і творчість дошкільників проявляється не тільки у різних видах дитячої діяльності. Великий потенціал для розкриття дитячої художньої творчості виявляється в художній праці [2].

Образотворча діяльність має свої особливості саме в період дошкільного дитинства тому, що в дітей розвивається творча активність, вони починають створювати творчі продукти власної діяльності [4]. Через малюнок дитина здатна передати те, що вона відчуває. Кольори, розміщення зображень на аркуші, лінії та різноманітні фігури можуть показати, що турбує дитину. Вплив художньої праці на творчість дошкільників підкреслювала Н. Голота: «Цінність

художньої праці полягає в тому, що вона є засобом виявлення внутрішнього світу дитини» [3].

У розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку неocenенне значення мають різноманітні види образотворчої діяльності: малювання; ліплення; аплікація; конструювання.

Малювання – вид образотворчої діяльності, де зображення створюється на площині за допомогою художніх матеріалів. Малюючи, дитина проявляє своє прагнення до пізнання навколишнього світу, за малюнком (до певної міри) можна з'ясувати рівень цього пізнання. Чим більше розвинені в дітей сприймання, спостережливість, чим ширший запас їх уявлень, тим повніше і точніше відображають вони дійсність у своїй творчості і тим яскравішими є їхні малюнки [4]. Діти із задоволенням малюють своїх улюблених персонажів з казок мультфільмів оповідань тощо. Особливо охоче діти виконують малюнки для своїх рідних. Вагоме місце займає позитивна оцінка творчих задумів дитини.

Ліплення – вид образотворчої діяльності, де образ створюється не тільки на площині, а й у обсязі. Ліплення дозволяє зобразити предмети в тривимірному просторі. У старшому дошкільному віці дітей потрібно навчати ліпити з природи чи за уявою з цілого шматка пластиліну, використовуючи різні способи: конструктивний, комбінований, пластичний [6]. У процесі ліплення дитина може передати образи та силуети людини (ніс, рот на обличчі), тварин (шерсть), птахів (пір'я), фруктів, посуду тощо [4].

Ліплення позитивно впливає на нервову систему дитини, викликає гарні емоції, цікавить і хвилює її. У процесі ліплення кожна дитина старшого дошкільного віку відчуває цілий спектр різноманітних почуттів: радіє, якщо задумане виходить, і засмучується, якщо щось пішло не так. Зазвичай ліплення повністю переключає увагу дитини на процес діяльності, психологічно розвантажуючи її [4].

Аплікація – створення образу через прикріплення окремих деталей зображення на фон. Займаючись аплікацією, діти вчаться вирізати з паперу різноманітні сюжети, візерунки, орнаменти, наклеювати їх на кольоровий фон. Діти вчаться акуратності, посидючості, освоюють основні прийоми вирізування,

правила роботи з клеєм. На цьому етапі діти навчаються оздоблювати візерунками площини різних форм і готові образи, використовуючи український орнамент [4].

Конструювання – створення виробів з різних конструкторів і матеріалів. Види матеріалів: папір, природний матеріал, конструктор, будівельний матеріал (з великогабаритних модулів), комп'ютерне моделювання [4]. Діти можуть самі придумувати елементи для конструювання або виконувати його за зразком. Наприклад, можна запропонувати вихованцям побудувати чарівний міст для іграшок тощо.

Отже, залучення дошкільників до різних видів образотворчої діяльності сприяє розвитку в дітей конструктивних здібностей уміння творчо мислити, моторних навичок та формуванню корисних практичних навичок.

Список використаних джерел

1. Виготський Л.С. Уява та творчість в дитячому віці : кн. для вчителя. 3-є вид. Москва, 1991. 93 с.
2. Драгальчук В., Дубравська Н.М. Розвиток пізнавально-творчих здібностей у дошкільному віці. *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти*: зб. наук.-метод. праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 255 – 257.
3. Артемова Л. В., Кульчицька О. І., Голота Н. М., Сухорукова Г. В. Крок за кроком в Україні: посібник для батьків дошкільнят та соціальних педагогів.. К.: Кобза. 2003. 384 с.
4. Скоморовська І. Розвиток творчості дошкільників у різних видах образотворчої діяльності. *Гірська школа українських карпат*. 2019. № 21. С. 103–107.
5. Туриніна О. Л. Т87 Психологія творчості : навч. посіб. К. : МАУП, 2007. 160 с.
6. Шульга Л.М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. К.: ІСДО, 1995. 128 с.

Зінов'єва Інна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, ст. викладач
Алендарь Н.І.*

ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю ТА РОДИННІ СТОСУНКИ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР

Сім'я порівняно з будь-яким іншим соціальним інститутом має максимальні можливості для поступового залучення зростаючої особистості до світу соціальних цінностей і є на всіх етапах життя людини найважливішим компонентом мікросередовища. Саме тому в сучасних процесах модернізації дошкільної освіти сім'я розглядається як особливий родинний соціум, здатний суттєво впливати на життєву компетентність малюка.

Саме родина, вважає О. В. Сухомлинський [2], має донести до дитини, що не можна сміятися над старістю і старими людьми; не можна заходити в суперечку з шанованими і дорослими людьми; не можна залишати старшу рідну людину самотньою; не можна сидіти до столу, не запросивши старшого; не можна сидіти, коли стоїть доросла, особливо літня людина. Діти повинні бути добрими синами і дочками, берегти здоров'я батьків, шанувати мудрість бабусь і дідусів, пам'ятати, що у світі є три речі, з яких ніколи не можна сміятися – патріотизм, справжня любов до жінки і старість. Головне – навчити дітей берегти сімейні звичаї і традиції, адже пам'ять поколінь – це жива історія народу.

Аналіз досліджень родинних стосунків у роботах А. Адлера, Е. Берна, Т. Сенько, З. Фрейда; І. Дубровіної, І. Кона, Р. Овчарової, Г. Урунтаєвої, О. Халік переконливо доводить, що образи батьків мають найбільший вплив на життєві сценарії людини щодо вступу у шлюб, розподілу сімейних обов'язків, сприйняття себе та інших, на формування певних рис особистості та її смислових орієнтирів [2; 3]. Батьківська сім'я стає джерелом соціального наслідування в перші роки життя дитини, причому проходження зразком відносин власних батьків спочатку відбувається на рівні підсвідомості, завдяки механізмам ідентифікації та наслідування. У результаті відбувається вкарбовування у психіці образів батьків, прабабків, братів, сестер, неусвідомлюване засвоєння норм соціальної поведінки, обов'язкових у процесі взаємодії зі значущими дорослими, наслідування їх дій, слів, почуттів, ототожнення себе із близькими людьми тощо. Тому особливу увагу сучасні науковці приділяють вивченню образу сім'ї у дітей дошкільного віку як періоду початку побудови смислової картини світу.

Саме тому сучасні заклади дошкільної освіти мають спрямовувати свою діяльність на формування в дітей старшого дошкільного віку уявлень про сім'ю та родинні стосунки. Проблема виховання інтересу до своєї сім'ї у дітей відбивається в різних комплексних і парціальних програмах («Дитина», «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях», «Зерно любові», «Світ дитинства», «Стежина», «Скарбниця моралі», «Українське дошкілля»).

Дошкільний вік є унікальним і вирішальним періодом розвитку дитини, коли формуються основи особистості, складається воля і довільна поведінка, активно розвивається уява, творчість, загальна ініціативність. Однак всі ці найважливіші якості формуються не на заняттях, а в провідній і головній діяльності дошкільника – грі. Сюжетно-рольова гра посідає особливе місце в житті дитини, оскільки придумується ними самими і є невід'ємним атрибутом дитинства. Сюжетно-рольова гра розвиває потенційні можливості дітей; має вирішальне значення для психічного розвитку дитини; є формою моделювання дитиною соціальних відносин; володіє унікальними особливостями, своєрідною структурою, специфічними рисами, які відрізняють її від інших видів ігор. В ній дитина відтворює різні події, за якими вона спостерігає, про які їй читають або розповідають дорослі.

Мотиви дитячої гри соціальні, а загальний мотив – прагнення дитини до суспільного життя з дорослими. Це прагнення стикається, з одного боку, з невідповідністю дитини до його здійснення, з іншого – зі зростаючою самостійністю дітей. Протиріччя, що виникають, вирішуються в сюжетно-рольовій грі: в ній дитина, виконуючи роль дорослого, відтворює його життя, діяльність, стосунки. Звідси основний мотив гри для дітей старшого дошкільного віку – відтворення стосунків, в які вступають один з одним дорослі. Сюжетно-рольова гра дає змогу відтворити в активній наочно-дійовій формі сфери дійсності, які виходять за межі особистої практики дитини.

Таким чином, успішність та ефективність сюжетно-рольової гри, безсумнівно, залежить від організаційної діяльності вихователя.

Функції вихователя при організації та проведенні сюжетно-рольових ігор. По-перше, вихователю необхідно створити умови для розвитку ігрового сюжету. Створення предметно-ігрового середовища відбувається з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дитини дошкільного віку. Атрибути для сюжетно-рольових ігор повинні бути барвистими і естетичними, бо саме з ними буде взаємодіяти дитина. Правильна організація предметно ігрового середовища передбачає і виконання вихователем програмного завдання розвитку дитячої творчості в ігровій діяльності.

По-друге, сюжетно-рольова гра буде успішною тільки в тому випадку, якщо педагог організовуватиме й здійснюватиме ігрову діяльність дітей послідовно й систематично, а не від випадку до випадку. Вміння педагога спостерігати за дітьми дає йому матеріал для роздумів над питаннями подальшого планування ігрової діяльності з дошкільнятами.

По-третє, організовуючи сюжетно-рольову гру з дітьми, вихователь повинен активно використовувати методи й прийоми навчання дітей ігровим діям, а в старшому дошкільному віці вибудовувати ігровий ланцюжок відповідно до обраної ролі або ігрового сюжету. Вплив вихователя на вибір гри, ігрові дії полягає в тому, що він підтримує інтерес до гри, розвиває ініціативу дітей, привчаючи їх замислюватися над темою гри, самостійно обирати найбільш цікаву. Якщо гра згасає, педагог має урізноманітнювати її новими персонажами або ігровими діями. Досвідчений педагог нерідко сам стає на позицію дитини і бере участь в ігровій діяльності на рівних з учасниками гри. Це зближує педагога з дітьми і дозволяє йому реалізувати поставлені завдання.

Вихователь має сприяти урізноманітненню тематики сюжетно-рольових ігор; підтримувати спільне творче розгортання ігор за сюжетами, які ґрунтуються на життєвому досвіді дітей та їхніх уявленнях про довкілля; залучати до опанування різними способами рольової поведінки; вдосконалювати вміння встановлювати множинні рольові зв'язки, переходити від однієї ролі до іншої; залучати до самостійного створення задуму, розгортання сюжету, розподілу та виконання взятих на себе ролей, ігрових дій, регулювання ігрових та реальних міжособистісних взаємин, аналізу досягнутих результатів тощо;

активізувати дитячу уяву і стимулювати творчість через введення в один сюжет реальних і вигаданих персонажів, заміни знайомої сюжетної лінії на нову, розширення діапазону ролей, збільшення кількості учасників тощо.

Отже, сюжетно-рольова гра дає можливість дітям брати участь у справах дорослого і сприяє активізації контактів дітей один з одним, які супроводжуються складними розгорнутими висловлюваннями. Діти в спілкуванні один з одним і дорослим у грі засвоюють навички соціально-стандартизованого мовлення, мовлення промовленого «для інших», тобто орієнтованого на співрозмовника. Особливий інтерес у дітей старшої групи викликає робота зі складання родоводу. Складання родоводу служить згуртуванню членів сім'ї, що в результаті створює сприятливу емоційну атмосферу. Вивчення історії сім'ї сприяє вихованню гордості за приналежність до свого роду, свого прізвища, викликає бажання стати носієм кращих якостей своїх предків. Виховна цінність цієї форми роботи полягає в тому, щоб підвести дитину до розуміння зв'язку між членами сім'ї: де є прояв любові, турботи, уваги, взаємодопомоги.

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. Педагогічні умови організації сюжетно-рольової гри. *Дошкільне виховання*. 2003. № 2. С.10–12.
2. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. К. : Радянська школа. 1978. 263 с.
3. Урунтаева Г.А., Афонькин Ю.А. Практикум по детской психологии: пособие. М. : Просвещение : Владос, 1995. 291 с.

Калитяк Анна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Антонюк В.З.*

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Національною доктриною розвитку освіти в Україні ХХІ століття, Базовим компонентом дошкільної освіти визначено, що особливої уваги потребує розвиток дитини як особистості, яка формується, засвоєння нею всього розмаїття

досягнень суспільства та здатності використовувати набуті знання, уміння та навички в самостійній пізнавальній і творчій діяльності.

Учені (Л. Венгер, О. Запорожець, М. Монтессорі, Є. Тихеева) наголошують, що сенсорне виховання є одним з головних завдань дошкільного виховання, напрямом, який впливає на успішність подальшої соціалізації й навчання дитини. Саме дошкільний вік є найбільш сприятливим для вдосконалення діяльності органів чуття, що забезпечують повноцінні й різнобічні уявлення про довкілля.

Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури довів, що дошкільний вік є найбільш сенситивним для вдосконалення діяльності органів чуття, одержання уявлень про довкілля, а отже, сенсорного виховання дітей, спрямованого на забезпечення їх повноцінного сенсорного розвитку. Визначено, що робота з реальними предметами в процесі образотворчої діяльності сприяє накопиченню сенсорного досвіду дітей, розвитку цілеспрямованості й усвідомленості їх сприймання, готує дітей до узагальнення якостей і властивостей обстежуваних предметів та формування чітких уявлень про них.

У результаті аналізу сучасних програм з навчання і виховання дітей дошкільного віку виявлено, що завдання сенсорного виховання в них не визначено окремим розділом. Вони реалізуються несистематично і непослідовно в таких видах діяльності дітей, як продуктивна, розвиток мовлення, ознайомлення з довкіллям тощо. Водночас виявлено наявність значної кількості дидактичного матеріалу із сенсорного розвитку дітей, що переконливо доводить необхідність його структурування відповідно до завдань образотворчої діяльності.

Сенсорний розвиток старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва визначено як розвиток чуттєвої сфери дитини в процесі поступового накопичення інформації про якості й властивості предметів та явищ довкілля, взаємовідношень між ними, подальшого її впорядкування і структурування під час малювання, ліплення, аплікації та конструювання, у процесі ознайомлення дітей з витворами мистецтва, ілюстраціями, фотозображеннями тощо.

З метою емпіричного дослідження педагогічних умов сенсорного розвитку старших дошкільників, нами було проведено педагогічний експеримент, який проходив у ЗДО №19 м. Луцька. Усього у експерименті взяло участь 56 дітей старшого дошкільного віку: 28 – діти експериментальної групи «Казка» (ЕГ) та 28 – діти контрольної групи «Сонечко» (КГ).

Педагогічний експеримент проходив у три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний.

Констатувальний етап дослідження був спрямований на визначення критеріїв і показників сенсорного розвитку старших дошкільників, добір експериментальних завдань та визначення за їх допомогою рівнів сенсорного розвитку дітей у контрольних та експериментальних групах.

Аналіз досліджень таких авторів, як В. Аванесова, Л. Венгер, Н. Венгер, А. Говоркова, О. Дяченко, Т. Лаврентьєва, О. Запорожець, М. Поддяков, О. Проскура, В. Холмовська, дозволив визначити критерії і показники сенсорного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Критеріями виступили:

□ обізнаність дітей із сенсорними еталонами з показниками: обізнаність із кольором, обізнаність із формою, обізнаність із величиною, орієнтування дитини в просторі;

□ співвідношення якостей і властивостей предметів із сенсорними еталонами з показниками: уміння виконувати дії ідентифікації, уміння виконувати дії співвіднесення з еталоном, уміння виконувати дії перцептивного моделювання. Спираючись на визначені критерії і показники, урахувавши психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку, а також вимоги програм навчання і виховання дошкільників, схарактеризовані рівні сенсорного розвитку дітей старшого дошкільного віку: достатній, середній і низький.

Порівняльні дані про рівень сенсорного розвитку старших дошкільників, одержані в результаті констатувального етапу дослідження, представлені в таблиці (див. табл. 1).

Як бачимо з таблиці 1, більшість дітей як експериментальної групи, так і контрольної групи були віднесені до середнього (45% та 40%) та низького (40% і 50%) рівня сенсорного розвитку. У свою чергу достатнього рівня сенсорного

розвитку в обох групах досягла незначна кількість дітей (15 % та 10 % в експериментальній і контрольній групах відповідно). Негативним фактом є те, що в обох групах були діти, які не впорались із запропонованими завданнями і були віднесені до низького рівня сенсорного розвитку.

Таблиця 1.

Характеристика рівнів сенсорного розвитку дітей старшого дошкільного віку (констатувальний етап)

Рівень сенсорного розвитку дітей	Достатній	Середній	Низький
КГ	15%	45%	40%
ЕГ	10%	40%	50%

Схематично дані констатувального етапу представлені на рис. 1.

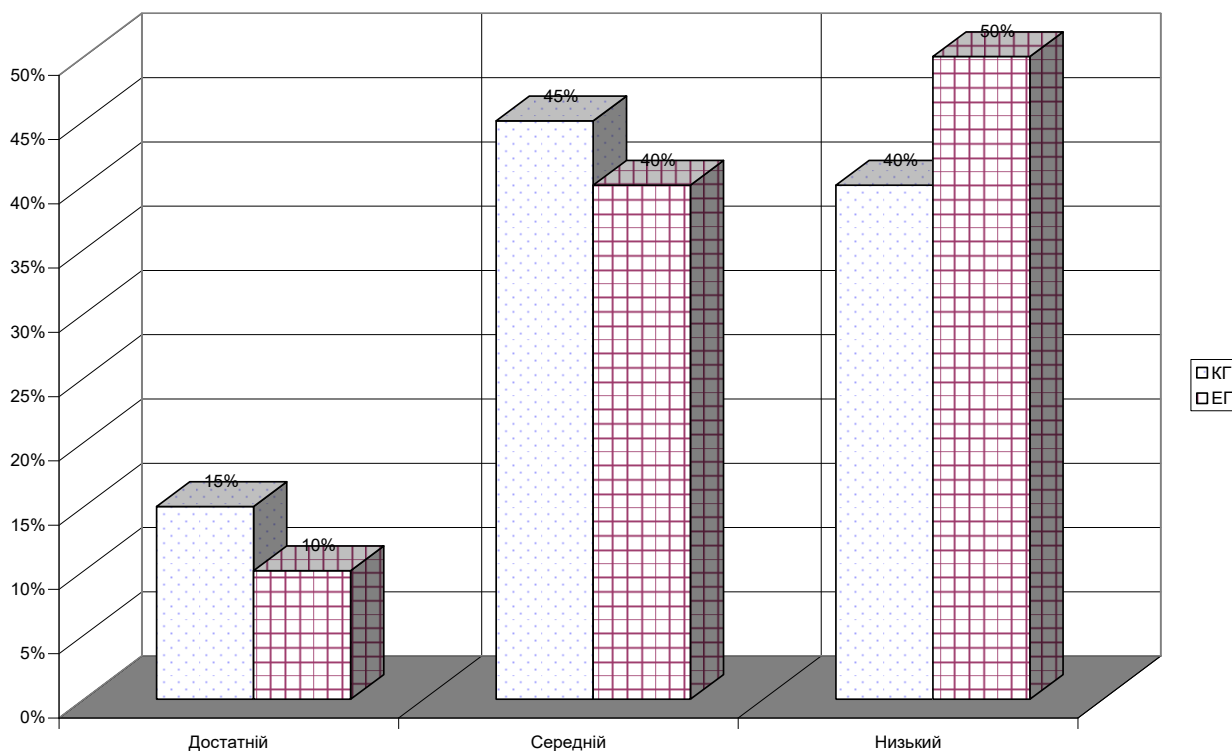

Рис. 1. Рівень сенсорного розвитку старших дошкільників за даними констатувального етапу експерименту.

Результати виконання дітьми діагностичних завдань дозволили визначити основні напрями роботи, спрямованої на підвищення рівня сенсорного розвитку, а також зміст конкретних завдань. Більшість дітей були ознайомлені з кольорами спектру, але зазнавали труднощів при визначенні їхніх відтінків. Тому, вважаємо доцільною роботу з розвитку орієнтування дітей у кольорі будувати в напрямі

ознайомлення їх з проміжними відтінками, відтінками за світлотою, а також складними відтінками кольорів.

Аналіз отриманих даних (див. Табл.2) свідчить, що якісні зміни кожного показника зумовили зміни у рівнях сенсорного розвитку дітей як у контрольних, так і в експериментальних групах.

Таблиця 2.

Узагальнені результати замірів на контрольному етапі експерименту.

Рівень сенсорного розвитку дітей	Достатній	Середній	Низький
КГ	20% (4)	45% (9)	35% (7)
ЕГ	30% (6)	50% (10)	20% (4)

Схематично дані контрольного етапу експерименту представлені на рис. 2

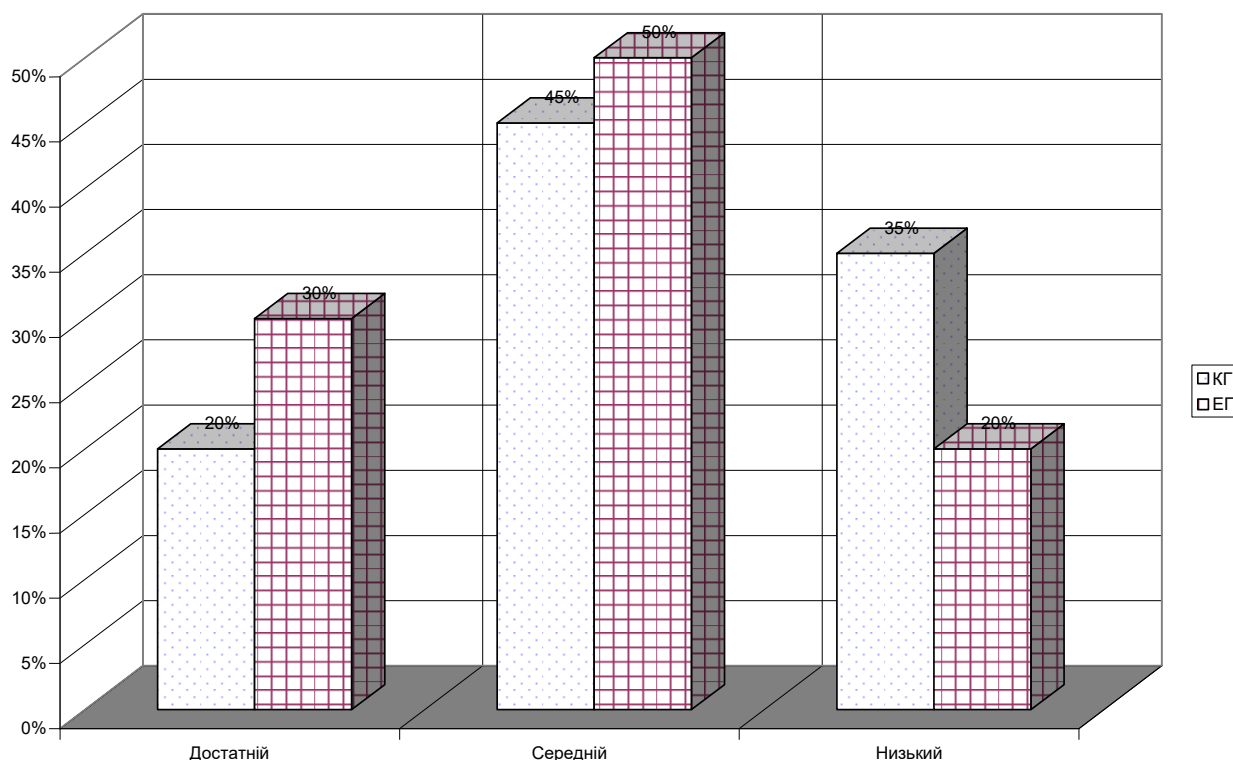

Рис. 2. Рівень сенсорного розвитку старших дошкільників за даними формувального етапу експерименту.

Отримані дані засвідчили, що під час цілеспрямованого сенсорного розвитку старших дошкільників у дітей експериментальної групи відбулися певні позитивні зміни.

Список використаних джерел

1. Барбашова І Сенсорний розвиток молодших школярів: історія та сучасність. Початкова школа. 2014. № 9. С. 46–48.. URL.: <http://irbis.kspu.kr.ua/cgi->

[bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe?LNG=&Z21ID=&I21DBN=BD3_PRINT&P21DBN=BD3&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullw_print&C21COM=S&S21CNR=&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M&S21STR=](http://irbis64r_11/cgiirbis_64.exe?LNG=&Z21ID=&I21DBN=BD3_PRINT&P21DBN=BD3&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullw_print&C21COM=S&S21CNR=&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M&S21STR=)

2. Венгер Л.А., Пилюгина Л.А., Венгер Н.Б. Воспитание сенсорной культуры ребенка от рождения до 6 лет: Книга для воспитателя детского сада / под ред. Л.А. Венгер. М.: Просвещение, 2005. 228 с.
3. Олійник Л. Активізація спонтанної діяльності. Ознайомлення дітей раннього віку з сенсорними еталонами. *Дошкільне виховання*. 2009. № 6. С. 18–20; № 8. – С. 10–12.
4. Пироженко Т. Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі: поради до освітньої лінії. *Дошкільне виховання*. 2012. № 9. С. 32 – 35. URL. :http://e-cat.scilib.chnu.edu.ua/cgi/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe?LNG=uk&Z21ID=&I21DBN=SKS_PRINT&P21DBN=SKS&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullw_print&C21COM=S&S21CNR=&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M&S21STR=

Ковалок Валентина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Фенко М.Я.*

УПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ

У зв'язку із прийняттям Закону України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу», розробленням Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, спрямованих на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технологій навчання дітей рідної мови постала проблема надання обов'язкової дошкільної освіти всім дітям, які досягли 5-річного віку. Одним із пріоритетних напрямів у реалізації поставлених завдань є підготовка дітей до шкільного навчання. Сучасні програми навчання та виховання дошкільників передбачають наступність у роботі дитячого садка та школи. Але вони не дають однозначної відповіді на таке запитання, чи варто вчити читати дітей ще до школи. Це питання залишається найбільш дискусійним. Відповідно до чинних програм у сучасних дошкільних закладах не є обов'язковим навчання читання, а проводиться лише підготовча робота до опанування дітьми грамоти. Однак, престижні школи, гімназії, ліцеї набір до першого класу здійснюють на основі конкурсного відбору, одним з пріоритетів якого є уміння читати. Тому переважна

більшість батьків упевнені, що підготовка до школи має здійснюватися саме в процесі навчання дітей грамоти в дошкільному закладі.

Проблемами навчання грамоти займалися багато науковців В.П. Вахтеров, М. С. Вашуленко, А. І. Воскресенська, М. М. Головін, Д.Б. Ельконін, Т. Г. Лубенець, С. П. Редозубов, Л. М. Толстой, К.Д. Ушинський, І. М. Шапошников, О. В. Янковська та інші. Питання навчання грамоти дітей дошкільного віку досліджувалися, зокрема, О. О. Бугрименко, Н.С. Варенцовою, Н. В. Дуровою, Л. Є. Журовою, О. М. Лещенко, Л.Н. Невською, Г. О. Цукерман та іншими. У наш час усе більшого розповсюдження набувають технології раннього навчання грамоти дітей Г. Домана, О. Декролі, М. О. Зайцева та ін.

Тому на сьогодні особливої актуальності набуває проблема визначення оптимального віку для початку формування в малюків навичок читання. У різних науково-методичних джерелах як оптимальний називається вік від шести до чотирьох-п'яти років. Відстоюючи свої позиції, кожен із прихильників тієї чи іншої теорії наводить аргументи на користь впроваджуваної ним методики і намагається висвітлити недоліки методичних підходів своїх опонентів.

Одним із важливих питань, що постають перед вихователями сучасних закладів дошкільної освіти, є глибокий аналіз існуючих підходів щодо розв'язання проблеми навчання дошкільників грамоти і пошуку найбільш дієвих методів і прийомів з тим, щоб на основі врахування індивідуальних особливостей розвитку дітей вчасно помітити наявний у них інтерес до опанування грамоти і забезпечити умови для формування механізму читання.

Одним із пріоритетних напрямів у реалізації завдань сучасної дошкільної освіти є підготовка дітей до шкільного навчання.

Для сучасного етапу розвитку дошкільної освіти в Україні характерна широка наявність у ньому інноваційних технологій, спрямованих на розв'язання проблеми навчання грамоти дітей дошкільного віку.

Оволодіння грамотою - перший етап навчання дітей, упродовж якого в них повинні бути сформовані початкові навички читання й письма .

Будучи окремими видами мовленнєвої діяльності, читання й письмо є складними процесами, що складаються із численних операцій. Так, тому, хто

читає, необхідно сприйняти графічні знаки, перекодувати їх у звуки, вимовити прочитане в голос або «про себе», осмислити інформацію, закладну в кожному слові, реченні, абзаці.

Дитина старшого дошкільного віку в більшості випадків підготовлена до початку навчання читання. У неї добре розвинений фонематичний слух і зорове сприйняття, сформоване усне мовлення. Вона володіє операціями аналізу й синтезу на рівні сприйняття предметів і явищ навколишнього світу. Готовність сенсомоторної та психічної сфер дитини створює умови для найшвидшого оволодіння необхідними операціями і діями, які лежать в основі навичок читання та письма.

Українське письмо є звуковим. Основні фонематичні зв'язки звукового складу мови передаються за допомогою спеціальних букв або їх комбінацій. Основні положення фонетики і графіки становлять наукову основу, на якій будуються методичні принципи навчання грамоти. Одним із провідних принципів методики навчання грамоти є принцип складового читання.

Серед основних методів навчання грамоти, які застосовувались у методиці в різні часи можна назвати такі: буквоскладальний, складовий, звуковий аналітико-синтетичний, метод цілих слів. На сучасному етапі в навчанні дошкільників грамоти використовуються різні інтерпретації названих методів.

Розробкою технологій навчання грамоти дітей раннього віку методом цілих слів займалися Г. Доман, О. Декролі тощо. Технологія навчання читання методом цілих слів потребує від педагога наполегливості, чіткої організації роботи, дотримання розроблених рекомендацій. Як свідчить практика, не завжди вдається досягти успіху. Це пов'язано з тим, що вся робота основана на механічному запам'ятовуванні, яке приводить до швидкого забування. Робота з використанням даного методу неможлива з довготривалими перервами між заняттями. Якщо ж це відбулося, то навчання треба починати спочатку, з «нуля». Також цей метод більш підходить для оволодіння читанням невеликої підгрупки дітей або ж індивідуально з урахуванням особистих процесів пам'яті, уваги. Тому технології, побудовані на основі методу цілих слів, мало розповсюджені у традиційних дошкільних закладах.

На основі використання складового синтетичного методу розроблено сучасну технологію М.О. Зайцева. Навчання грамоти за цією методикою будується на основі використання складових таблиць і кубиків. Дітей не знайомлять окремо з буквами, запам'ятовування відбувається блоково на основі роботи зорового і слухового аналізаторів. Опанування навички читання здійснюється через письмо. Навчання відбувається в процесі ігрової діяльності, діти мають можливість вільно рухатися і виконувати цікаву роботу з кубиками. Однак, недостатній розвиток у дітей зорової пам'яті негативно позначається на результатах навчання.

У сучасній дошкільній освіті перевага віддається звуковому аналітико-синтетичному методу навчання грамоти. Позитивною стороною цього методу є те, що дитина з перших кроків вивчення рідної мови має можливість оволодіти всіма відомими розумовими операціями: аналізом, синтезом, абстрагуванням, класифікацією, узагальненням, умовиводами. У той же час захоплення цим методом призводить до того, що на основі добре розвиненого фонематичного слуху діти відчують значні труднощі при переході до букви, особливо під час письма, діти починають «писати звуками».

Таким чином, це дозволяє констатувати, що на сьогодні немає універсальної методики навчання грамоти, тому лише комплексне використання прийомів, запозичених із різних методів, дозволить створити оптимальні умови для оволодіння грамотою. З метою визначення доцільності комплексного використання сучасних технологій в процесі навчання грамоти старших дошкільників нами було проведено експериментальну роботу, яка складалася з констатувального, формувального та контрольного експериментів. На етапі констатувального експерименту нами було виявлено недостатній рівень розвитку в дітей мовленнєвих навичок, необхідних для опанування грамоти. Найбільші труднощі виникали в дітей під час складання зв'язних висловлювань, поділу слів на склади, визначення послідовності звуків у слові, читанні складів, слів.

З метою подолання цих труднощів нами було здійснено добір дидактичних ігор, спрямованих на удосконалення навичок звукового аналізу, поділу слів на

склади, визначення наголошеного складу і формування механізму читання, а також розроблено серію занять, спрямованих на комплексне поєднання методичних прийомів роботи, запозичених з різних сучасних технологій навчання грамоти. Заняття проводилися від 1-го до 2-ох разів на тиждень, мали комплексний характер та були спрямовані на розвиток навичок усного мовлення і навчання дітей читати. Такий підхід до організації роботи з дітьми дозволив у дослідному навчанні отримати позитивні результати. Так, якщо на констатувальному етапі експерименту, в експериментальній групі зовсім не було дітей з високим рівнем мовленнєвого розвитку, то на його контрольному етапі 50% дітей мали високий рівень мовленнєвого розвитку і 50% – середній. Це дозволяє зробити висновок про ефективність комплексного використання сучасних технологій навчання грамоти в процесі підготовки старших дошкільників до навчання в школі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. К., 2012. 26 с.
2. Ієговська Л. І. Підготовка шестирічок до навчання. Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2017. 96 с. (Дошкільний навчальний заклад + школа).
3. Карабаєва І.І. Підготовка старших дошкільників до оволодіння писемним мовленням: метод. посіб. Київ, 2018.
4. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440с.

Лудченко Ольга

*Студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н. І.*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УЯВЛЕНЬ ПРО ОБ'ЄКТИ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Одним із основних завдань сучасної теорії і практики виховання дитини раннього віку є підготовка її до життєдіяльності, формування цілісної системи фізичних та інтелектуальних якостей і властивостей, необхідних їй для

повноцінного життя та соціалізації. Критеріями розвитку дитини раннього віку виступають анатомічні, фізичні, фізіологічні, педагогічні та психологічні показники стану організму.

У дошкільному віці закладаються початкові уявлення про навколишню дійсність, суспільні цінності, культуру поведінки. Наукові розвідки провідних вчених в галузі дошкільної освіти України, А. Артемової, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, В. Кузьменко, Т. Поніманської та ін.) свідчать, що в дітей важливо формувати знання про різноманітні предмети та явища, загальноживані способи мисленнєвої діяльності. Учені наголошують на необхідності засвоєння вихованцями не окремих предметних знань, а вміння їх об'єднувати на основі розумових дій. Така позиція щодо змісту ознайомлення з довкіллям ґрунтується на психологічних дослідженнях (І. Бех, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов), які акцентують увагу на дотриманні збалансованості складності знань.

Нині здійснюється модернізація дошкільної освіти та вивчення питань раннього розвитку дітей дошкільного віку. Тому законодавчі ініціативи спрямовані на створення умов для становлення творчої, самостійної особистості, яка спроможна реалізуватися в інформаційному суспільстві. В Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)», Законі України «Про дошкільну освіту», «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні» визначено пріоритетним напрямом розвиток активної особистості дитини.

Так, в оновленій редакції Базового компонента дошкільної освіти зазначено, що дошкільна освіта як перша самоцінна ланка має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, надавати необхідну дитині якісну інформацію, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності. Зокрема, серед засад нової редакції Базового компонента дошкільної освіти зазначені: створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей; компетентнісний підхід до розвитку особистості, збалансованість набутих знань, умінь, навичок, сформованих бажань, інтересів, намірів та особистісних якостей і вольової поведінки людини; формування цілісної, реалістичної картини світу;

основ світогляду. Відтак система дошкільної освіти повинна швидко реагувати на вимоги сьогодення.

Сучасні наукові дослідження педагогів (Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Е. Вільчковський, Т. Поніманська та ін.) актуалізують проблему раннього розвитку дітей та створюють дослідження для одержання нових емпіричних фактів щодо особливостей становлення особистості на ранніх етапах онтогенезу, життєдіяльності в умовах сім'ї та закладі дошкільної освіти (ЗДО). Проблема становлення особистості в ранньому онтогенезі розглядається психологами в різних аспектах (Н. Авдєєва, О. Кононко, Г. Люблінська, С. Мещерякова). Вчених цікавить пізнавальна самостійність дітей раннього віку (П. Гальперін, С. Ладивір, О. Проскура та ін.) та ознайомлення їх з довкіллям (А. Богуш, Л. Зайцева, К. Крутій, Н. Лисенко та ін.). У ранньому віці формується система просторових уявлень: уявлення про форму предметів та їхні розміри (З. Богуславська, В. Зінченко, Г. Люблінська, К. Щербакова, С. Якобсон); здатність розрізняти предмети у просторі (А. Столяр); оцінка відстаней, взаємного розміщення предметів (Л. Венгер, М. Денисова, Г. Леушина, Н. Фігурин).

Отже, сучасне українське суспільство – це «інформаційне суспільство», яке потребує нової генерації громадян, здатних швидко й оперативно орієнтуватися у різноманітних джерелах інформації, засвоювати й практично застосовувати нові корисні знання. Передумови оволодіння засобами сприймання різноманітної інформації, її творчого опрацювання закладаються в процесі розвитку вмінь орієнтуватися в навколишньому світі.

Важливу роль у розвитку дитини раннього віку відіграє формування системи уявлень про об'єкти. Це завдання є першочерговим для батьків і родини малюка, а згодом до цього процесу долучається і заклад дошкільної освіти. Завдання, які стоять перед дорослими – це формування системи уявлень про власне тіло; взаємовідношення зовнішніх об'єктів і тіла; вербалізація просторових уявлень; лінгвістичні уявлення, які формуються безпосередньо як мовленнєва діяльність і є водночас однією зі складових стилю мислення і власне когнітивного розвитку дитини.

Вищевказане свідчить, що одним із пріоритетних напрямів роботи закладу дошкільної освіти є цілеспрямований розвиток системи уявлень про об'єкти у як базової основи для розвитку інтелектуальної, соціальної, творчої та інших сфер особистості дитини.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав можливість зробити висновок про те, що ознайомлення дітей раннього віку з об'єктами довкілля відбувається з народження. Пізнавальний інтерес у багато чому залежить від батьків і їх спроможності організувати процес формування системи уявлень про об'єкти. З 2-х років до цього процесу долучається заклад дошкільної освіти. На етапі раннього дитинства головним у соціальній ситуації розвитку є ситуативно-дійове спілкування дитини з дорослим, провідною стає предметна діяльність. Цей період сприятливий для оволодіння мовою, виникнення символічної гри, здатності до наслідування, розвитку самосвідомості.

Теоретичний аналіз проблеми засвідчив те, що сучасні вчені при ознайомленні дітей раннього віку з навколишніми об'єктами рекомендують приділяти значну увагу сенсорній інтеграції. У дошкільному віці проводяться заняття, у ході яких використовуються дидактичні ігри та вправи зі спеціально розробленими наочними матеріалами та сенсорними еталонами.

У практичній діяльності при ознайомлення дітей з об'єктами педагоги використовують різноманітні засоби навчання: комплекти наочного дидактичного матеріалу для занять; обладнання для самостійних ігор і занять дітей; методичні посібники для вихователя закладу дошкільної освіти, в яких розкриваються сутність роботи по формуванню у дітей системи уявлень про об'єкти і даються примірні конспекти занять; збірники дидактичних ігор і вправ для; цікавий математичний матеріал.

Основними методами роботи є організація активної діяльності, спостереження, розглядання картин, таблиць, пояснення, вказівки, дидактичні вправи та ігри з опорою на почуттєву основу та накопичення життєвого досвіду.

Експериментально-педагогічну роботу по вивченню сформованості системи уявлень про об'єкти у дітей раннього віку ми проводили на базі закладу

дошкільної освіти №10 «Волиняночка» м. Луцька. В ньому брали участь 44 дитини.

На констатувальному етапі експерименту було проведено спостереження за освітнім процесом, використано модифіковані методики: «Словесне орієнтування», «Практичне орієнтування». Розроблено компоненти, критерії і їх показники: мотиваційний: виявлення у дітей інтересу до об'єктів предметного довкілля (відсутній, ситуативний, стійкий); когнітивний: наявність знань про навколишні об'єкти та розуміння необхідності з ними взаємодіяти (відсутні, пізнання за допомогою запитань, серіація об'єктів за ознаками); дієвий: уміння взаємодіяти та перетворювати систему об'єктів (відсутні, перетворення лише знайомих множин, стійка взаємодія з різноманітними множинами). У результаті виконання завдань модифікованих методик, а також спостереження за діяльністю дітей раннього віку в режимних моментах нами було визначено три рівні сформованості системи уявлень про об'єкти: високий (9 дітей), середній (23 дитини) та низький (14 дітей).

На формувальному етапі нами було розроблено та апробовано наступні педагогічні умови формування системи уявлень про об'єкти у дітей раннього віку: створення розвивального середовища для дітей раннього віку – сенсорної стіни-бізборду; використання активних методів ознайомлення дітей дошкільного віку з об'єктами природно-предметного довкілля (евристичний діалог як активний метод навчання (за Л. Зайцевою); метод спостереження; метод демонстрації); робота з батьками щодо організації пізнання навколишнього світу дітьми раннього віку в домашніх умовах.

На контрольному етапі було знову використано методику констатувального етапу. У діапазоні високого рівня сформованості системи уявлень про об'єкти в ЕГ динаміка склала +12,5%, в КГ – відсутня; середнього +4,1%, у КГ +4,5%; низького – 16,6%, в КГ– 4,5. Таким чином, результати засвідчують ефективність педагогічних умов. Всі завдання виконано, мети дослідження досягнуто.

Наше дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальші наукові розвідки проведемо з дітьми дошкільного віку середньої групи.

Список використаних джерел

1. Булах Т. Формування системи уявлень про об'єкти довкілля у дітей раннього віку. *Збірник тез наукових доповідей студентів*. Том 1. *Педагогічні науки*. Бердянськ, 2019 С. 42 – 44.
2. Бурова А. Гра – ефективний засіб виховання самостійності дітей дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. №1 С. 17 – 19.
3. Зайцева Л. Використання евристичного діалогу під час ознайомлення дошкільників з об'єктами природно-предметного довкілля. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. С. 51–57.
4. Зайцева Л.І. Роль експериментально-дослідної діяльності в засвоєнні наукових знань про об'єкти довкілля дітьми дошкільного віку. *Україно-польські педагогічні студії: актуальні проблеми педагогічної теорії та практики*: зб. наук. статей. Бердянськ: БДПУ, 2015. С. 6 – 12.

Новак Марія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Дурманенко О.Л.*

ФОРМУВАННЯ ДОПИТЛИВОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРОСТИХ ДОСЛІДІВ

Ні для кого не є секретом, що дитяча потреба в дослідницькому пошуку обумовлена біологічно. Будь-яка здорова дитина народжується дослідником. Непереборне прагнення до нових вражень, допитливість, бажання спостерігати і експериментувати, самостійно шукати нові відомості про світ традиційно розглядаються як найважливіші риси дитячої поведінки. Постійно демонстрована дитяча активність – нормальний, природний стан дитини. Саме ця внутрішня потреба до пізнання через дослідження породжує дослідницьку поведінку і створює умови для дослідницького навчання.

Допитливість – якість, властива дитині, виражається в активному інтересі до навколишнього світу, в прагненні все розглянути, пощупати, привести в дію. Зовні допитливість проявляється в численних питаннях, заданих дитиною дорослому з приводу навколишнього світу. Вихователь здатний підтримувати допитливість дошкільнят, організовуючи спостереження і намагаючись вчасно відповісти на виникаючі питання, спрямовуючи думку на самостійний пошук відповіді. Завдання розумового виховання – розвивати дитячу допитливість, допитливість розуму і сформувані на їх основі стійкі пізнавальні інтереси [2].

Кожен педагог має пам'ятати, що на всіх етапах роботи дитячого дослідження основним очікуваним результатом є розвиток творчих здібностей, набуття дитиною нових знань, вмінь і навичок дослідницької поведінки та обробки одержаного матеріалу. Педагог має усвідомити, що в даному випадку має справу не з одним «результатом», а, по меншій мірі, з двома. Перший – найважливіший, педагогічний. Його цінність полягає в тому, що дитина отримує досвід самостійної дослідницької діяльності. Діти працюють з інтересом і з задоволенням за умови кваліфікованого керівництва з боку педагога.

Другий результат – практичний, той, який дитина створює «своєю головою» і руками: макет, доповідь і т.п.

Найперше, що приваблює дітей дошкільного віку – це об'єкти та явища природи. Тому надзвичайно важливо на першому етапі підібрати цікавий матеріал, доступний для дитячого сприймання та експериментування. Проте поряд із природними об'єктами, які знаходяться в умовах свого існування і задовольняють пізнавальні інтереси дітей, доречно спеціально створювати матеріальне середовище, яке б стимулювало дитячу допитливість.

Прості досліди в своїй основі полягають у перетворенні предмета, явища чи ситуації з метою виявлення прихованих якостей об'єктів, установлення зв'язків між ними та ін. Такі дії ще називають пошуковими, а їх зміст залежить від можливостей дитини діяти самостійно та навчально-пізнавальних завдань, які ставить вихователь [5].

У закладі дошкільної освіти досліди проходять усі етапи свого розвитку: починаються із простих практичних дій для отримання певного результату і завершуються повноцінною пошуково-дослідницькою діяльністю, коли діти здатні зробити певний висновок і отримати нові знання.

Структура дослідження має декілька етапів і за своєю спрямованістю перегукується із спостереженнями.

Перший етап – підготовка до пошукової діяльності – створення атмосфери зацікавленості та спрямований на виявлення знань дітей про певні об'єкти та природні явища. Доречно поставлені запитання, цікава розповідь дорослого сприятимуть інтересу дітей до проведення дослідження на задану тему. Наприклад,

під час гри дітей з повітряними кульками вихователь може сказати: «Ви зараз граєтеся повітряними кульками. А ось мені стало цікаво, яка легша кулька: та, що наповнена повітрям, чи порожня? Як же про це дізнатися?».

Другий етап – початок досліду. Він розпочинається із висування припущень. Якщо діти мають необхідні знання, вони можуть самі висувати припущення у вигляді певних висловлювань (легша та кулька, що може літати, тобто наповнена повітрям). Якщо вони будуть правильні, вихователю потрібно підтвердити це дослідом. Неправильні припущення необхідно спростувати. Після цього дослід має обговорюватися.

Третій етап – перебіг досліду та подальший обмін думками. В наведеному прикладі одну з кульок наповнюють повітрям і знову зважують на терезах. Результати зважування порожньої кульки і кульки, яку наповнено повітрям порівнюють.

Четвертий етап – заключний, на ньому відбувається обговорення результатів досліду, робляться певні висновки. Таким чином, початкові припущення підтверджуються або спростовуються. Обговорюючи результати, вихователь змушує дітей міркувати, висловлювати думки, зіставляти та аналізувати. Це позитивно впливає не тільки на розвиток мислення, а й розвиток мовлення, адже дитина у процесі встановлення істини прагне чітко формулювати свою думку [4].

Проведення простих дослідів старшими дошкільниками надзвичайно позитивно впливає на розвиток самостійності, що є необхідною якістю майбутніх школярів. Природна допитливість дітей є основним інструментом вихователя у роботі, адже вони діють до тих пір, поки їм цікаво. Для створення позитивної реакції очікування вихователь може використати сучасні інноваційні технології: комп'ютерні презентації, відеофайли і т.п. Ніщо із висловлювань та міркувань дітей у процесі всієї пошуково-дослідницької діяльності не має пройти повз увагу педагога. Діти мають отримати всі відповіді на свої запитання [3].

Обов'язкова умова, якої має дотримуватися кожен вихователь – всі досліді мають бути безпечними для дітей і не нести жодної загрози життю чи

здоров'ю вихованців. Тому досліди вибираються згідно програми, змісту матеріалу.

Цікаві прості досліди можна проводити будь-коли: під час занять, прогулянок, екскурсій, цільових прогулянок в природу, під час праці в саду чи на городі з метою закріплення, систематизації та узагальнення знань дітей. Наприклад, працюючи з дітьми на ділянці закладу дошкільної освіти, можна провести з дітьми різноманітні досліди з рослинами: «Як реагує рослина на світло», «Коли проростає насінина», «Чи потрібна рослині вода», «Хто рие тунель для дощового черв'яка»; у процесі роботи в живому куточку можна провести досліди «Чи просять рибки їжу», «Коли черепаха ховається в панцир» і т.п.

Для підсилення інтересу до проведення досліду на задану тематику можна використати різноманітні методи та прийоми. Зокрема, цікавим методом у процесі пошуково-дослідницької діяльності є використання художнього слова – розповідання казок, читання художньої літератури, легенд, прислів'їв, які збуджують пізнавальні інтереси дітей, сприяють розвитку їх допитливості. Використання ігрових прийомів – отримання листів-скарг чи листів-запрошень від мешканців саду, лісу, городу – стимулюють діяльність дітей, розряджають обстановку та заохочують дошкільників до активної участі у проведенні дослідження [1].

Підсумовуючи сказане, можна зазначити, що розвиток інтересу дітей до експериментування, пробудження бажання проводити прості досліди задля пошуку істини залежить від уміння вихователя створити дидактичні й організаційні умови у процесі навчання дітей у закладі дошкільної освіти. Тому надзвичайно важливо забезпечити продуктивний зміст розвивального докільця, системний підхід до організації активної пізнавальної діяльності дітей на основі використання ефективних форм, засобів і методів нестандартного типу для розвитку і стимулювання пізнавальних інтересів, враховуючи індивідуальні особливості розвитку кожного вихованця, надавати йому права реалізації власної ініціативи.

Список використаних джерел

1. Барташнікова І. А., Барташніков О. О. Розвиток наочно-образного та логічного мислення у дітей 5-7 років. Тернопіль: «Богдан», 1998. 80 с.
2. Браїлко Т. Б. Особливості мислення старших дошкільників. Х.: Вид-во «Ранок». 2010. 160 с.
3. Брежнева О.І. Формування пізнавальної активності. *Дошкільне виховання*. 2008. № 2. С. 12 – 14.
4. Газіна І.О. Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку: метод. посіб. Кам'янець-Подільський: ФЦП Сисин О.В., 2010. 172 с.
5. Демидова Ю. О. Формування першооснов пізнавальної самостійності старших дошкільників у конструктивній діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08. Інститут проблем виховання АПН України. К. 2007. 20 с.

Роман Юлія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – старший викладач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Ємчик О. Г.*

ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Математика, природа, мова пронизують усю діяльність людини. Математичні поняття використовуються на кожному кроці, без них неможливий дивовижний технологічний процес, економічне процвітання. Крім того, сформованість математичних уявлень, понять, високий рівень розвитку мисленнєвих процесів, готовність до застосування математичних знань сприяє повноті дитячої картини світу, підготовці до наступного етапу освіти – початкової школи. Тому виникає необхідність підвищувати ефективність логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку.

У Законі України «Про дошкільну освіту» зазначено: «Дошкільна освіта – це цілісний процес, спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб» [3, 160]. З погляду сучасної дошкільної освіти, дітей слід навчити не тільки обчислювати, вимірювати, розрізняти геометричні фігури, орієнтуватися в часі, у просторі, а й учити логічно мислити, розвивати творчі здібності, пізнавальні інтереси. Логіко – математичний розвиток дитини складається з двох взаємопов'язаних основних

ліній: логічної (тобто підготовки мислення до способів міркування) і математичної (тобто формування математичних уявлень)» [4].

Математика – це досягнення загальнолюдської культури, одна з найбільш важливих областей знання сучасної людини. З раннього дитинства і до самої старості ми в тій чи іншій мірі пов'язані з математикою (навіть набір телефонного номера вимагає знання цифр і вміння запам'ятовувати цифрові послідовності).

Математичні поняття та уявлення займають важливе місце в розумовому вихованні дітей, у розвитку мислення та інтелекту. У дошкільному віці мислення дитини входить в нову фазу розвитку, і призводить до перебудови розумової діяльності.

Формування логіко-математичної компетентності неможливо без використання цікавих ігор, завдань, розваг. При цьому роль нескладного цікавого матеріалу визначається з урахуванням вікових можливостей дітей і завдань всебічного розвитку і виховання. Застосовується цікавий матеріал для того, щоб активізувати розумову діяльність, зацікавити математичним матеріалом, захоплювати і розважати дітей, розвивати розум, розширювати, поглиблювати математичні уявлення, закріплювати отримані знання і вміння, вправляти в застосуванні їх в інших видах діяльності, нових умовах та обставинах.

У працях Ж. Піаже, А. Валлона, Б. Інельдера, В. Рубцова, Е. Юдіна встановлені вікові межі, у яких відбувається процес, що є основним фактором у визначенні успішності формування логічних умінь. Ж. Піаже розглядав інтелектуальний розвиток індивіда як процес, підпорядкований біологічним законам. Згідно з цією позицією, навчання в дошкільному віці не є основним джерелом і рушійною силою розвитку. Для характеристики функціонування механізму розвитку Ж. Піаже використав модель взаємодії та єдності двох функцій: асиміляції (прагнення змінити нову задачу та підпорядкувати її вже відомій дитині схемі дій) і акомодатії (процес зміни вже готових схем дій так, щоб можна було б використати для нової задачі). За теорією Ж. Піаже, дитина, яка вперше побачила помідор, спочатку прийме його за м'яч (круглий, котиться),

включивши тим самим його до категорії знайомих предметів (асиміляція). Але, дізнавшись, що помідор не відскакує від підлоги, дитина співвідносить сформовану в неї розумову схему з властивостями реального предмету [1].

Взагалі термін «логіка» походить від давньогрецького слова «логос», значення якого пов'язане із поняттями «мислення» та «мова», «мовлення». Логіка – сукупність наук про закони й форми мислення, про логіко-математичні закони числення, про найбільш загальні закони мислення . Результати педагогічних і психологічних досліджень свідчать, що загальному розумовому розвитку сприяє систематизація вже сформованих знань [5].

Логічне мислення, на наш погляд – сукупність операцій порівняння, синтезу, аналізу, узагальнення, абстрагування, дедуктивних (від загального до часткового) та індуктивних (від часткового до загального) його форм . До кінця дошкільного віку формуються елементи логічного мислення з опорою на поняття. Поняття формується в тому випадку, коли організовано перехід дитини від зовнішніх орієнтовних дій до дій внутрішнього плану. При цьому зовнішнє середовище заміщується словесним позначенням, що дає можливість переносити дії на різні ситуації. Важливе значення в розвитку мислення дошкільника має знаково-символічна діяльність. Вона дозволяє моделювати й перетворювати об'єктивний світ до внутрішнього плану свідомості: заміщення, кодування, моделювання, схематизація, узагальнення тощо. Виокремлюють такі етапи становлення знаковосимволічної діяльності: заміщення (гра, мовлення, малювання, конструювання), моделювання, розумове експериментування (творчі процеси, індивідуальні особливості). Логічне мислення дошкільника характеризується тим, що мовленнєва дія здійснюється з опорою на поняття; при цьому дитина в змозі продумати план дій, а потім виконати відповідну дію. Діти легше засвоюють поняття, пов'язані з предметним світом, важче – абстрактні, моральні [5].

Завданнями логіко-математичного розвитку є формування логічних прийомів (операцій) розумової діяльності, а також уміння розуміти та простежувати причинно-наслідкові зв'язки явищ і вміння будувати прості умовиводи на основі причинно-наслідкового зв'язку. Важливим моментом, який

визначає успішне формування елементів логічного мислення у дітей, на думку українського психолога, науковця і практика Ю. Гільбуха, є навчання дітей операцій логічного мислення: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація, систематизація, серіація [3].

Логіко-математична компетентність передбачає здатність дитини самостійно здійснювати:

- класифікацію геометричних фігур, предметів та множин за якісними ознаками та чисельністю;
- серіацію, тобто впорядкування предметів за величиною, масою, об'ємом розташування у просторі;
- обчислення та вимірювання кількості, відстані, розмірів, довжини, ширини, висоти, об'єму, маси, часу [2].

Питання формування логіко-математичної компетентності є принциповим для особистісно орієнтованої моделі освіти. За особистісно орієнтованої моделі освіти дорослий стає авторитетною, довіреною особою, яка створює середовище, що розвиває, забезпечує комфортні умови для життєдіяльності дитини, виступає передусім партнером, а не контролером її діяльності.

Одним із компонентів логіко-математичної компетентності також є здатність людини доводити правильні судження і спростовувати неправильні, уміння висловлюватись, тобто:

- будувати найпростіші висловлювання за допомогою зв'язок «і», «чи», «якщо», «ні», «то»;
- робити правильні висновки, доводити правильність своїх міркувань [1].

Узагальнюючи підходи вчених, нами зроблено висновок, що формування математичної компетентності дошкільників ефективно здійснюється:

- на спеціально організованому навчанні;
- у спільній діяльності вихователя та дітей;
- у дошкільній самостійній діяльності дошкільників.

Діти дошкільного віку лише починають оволодівати математичними знаннями, тому їхню логіко-математичну компетентність доцільно

характеризувати як елементарну, але розглядати її як складну, комплексну характеристику логіко-математичного розвитку.

Важливою складовою у формуванні логіко-математичної компетентності також є мотивація математичної діяльності дітей. З такою метою широко використовують різні форми зацікавленості, заохочення, наочність, гра. Саме ці форми забезпечують розвиток позитивних емоцій дошкільників, допитливість, прагнення до пошукової діяльності, формування пізнавального інтересу та активності, розуміння значущості математики в житті людей. Емоційну насиченість освітнього процесу вихователям допомагають створювати фізкульт-хвилинки математичного змісту та художнє слово. Це сприяє закріпленню знань дітей та підвищенню їхньої активності.

Велику роль відіграє емоційне невербальне спілкування дорослого з дітьми: погляд, жест, міміка.

Заохочуючи дошкільників, обов'язково враховуються індивідуальні особливості кожної дитини (темп оволодіння матеріалом, здібності, інтереси тощо).

Оскільки, основною формою навчання дітей дошкільного віку елементарних логіко-математичних уявлень було і залишається заняття, тому педагог ретельно підходить до його організації. Слід звернути особливу увагу на залучення дітей до активних форм роботи під час інтегрованих заняттях, використовуючи різноманітні методи і прийоми. Наприклад: наочне моделювання, як засіб розвитку в дітей наочно-схематичного мислення; відповідний добір дидактичного матеріалу; дидактичні ігри логіко-математичної спрямованості; забезпечення емоційно-позитивного середовища під час занять. Крім того, педагогу необхідно добре знати індивідуальні особливості дітей, відношення їх до таких занять, рівень їх логіко-математичного розвитку і ступінь розуміння ними нового матеріалу.

Саме, індивідуальний підхід в проведенні занять з розвитку елементарних логіко-математичних уявлень дає нам змогу не тільки допомогти дітям в засвоєнні програмного матеріалу, але і розвинути їх інтерес, забезпечити

активну участь всіх дітей в загальній роботі, що веде за собою розвиток їх розумових здібностей, уваги, попереджує інтелектуальну пасивність.

Список використаних джерел

1. Алеко О. А. Способи формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Інноваційна педагогіка. 2018. Вип. 5. С. 161–164.
2. Богдан Т. М., Литвиненко О. М. Компетентнісний підхід у формуванні елементів логічного мислення дошкільників. Молодий вчений. 2018. № 2.1. С. 4–7.
3. Гордійчук М. Теоретичні засади розвитку логічного мислення старших дошкільників. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2017. Вип. 23(2). С. 160–167.
4. Імбер В. І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. 2012. № 38. С. 54–58.
5. Клак В. О. Психологічні особливості розвитку логічного мислення дітей дошкільного віку. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Психологія. 2019. Вип. 9. С. 21–25.

Свиридюк Ангеліна

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, ст. викладач Алендарь Н.

I.

РОЗВИВАЛЬНІ ПРОГУЛЯНКИ ЯК ЗАСІБ ПОПОВНЕННЯ АКТИВНОГО СЛОВНИКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільна ланка освіти в Україні перебуває на стадії ґрунтового змістового оновлення. Завданням сучасних закладів дошкільної освіти є не лише фізичний та інтелектуальний розвиток дитини, а й розвиток її ціннісних характеристик, збагачення емоційної сфери, формування морально-етичних норм. У Програмі виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» [1] зазначено, що необхідною умовою виховання та навчання дошкільників є створення такого розвивального простору, який сприяє усебічному розвитку дітей, відповідає їх інтересам і потребам, забезпечує емоційну стабільність. Згідно з Законодавчою базою України, основними закономірностями виховання дитини в ЗДО є гармонійне поєднання цілої низки функцій: стимулювання активності дітей, збереження психологічного та фізичного здоров'я, виховної та розвивальної. Розвивальне освітнє середовище в ЗДО можна розглядати як

сукупність кількох компонентів: взаємодія учасників освітнього процесу, зміст дошкільної освіти та організація гармонійного розвитку.

Особливої уваги сьогодні потребують вимоги до мовленнєвого розвитку дітей. На момент закінчення закладу дошкільної освіти діти мають досягти певного мовленнєвого розвитку, оскільки сприйняття і відтворення навчального матеріалу, вміння давати розгорнуті відповіді на питання, самостійно оформлювати і викладати думки потребують достатнього мовленнєвого потенціалу. Саме тому поповнення активного словника дітей дошкільного віку є актуальною проблемою. Проблематикою поповнення активного словника постійно опікуються провідні українські вчені-методисти О. Білан, А. Богуш, Н. Гавриш, С. Ласунова, І. Луценко, Н. Луцан, І. Непомняща, Т. Побережнікова, Л. Фесенко та інші.

Сучасні підходи до навчання дітей дошкільного віку вимагають, щоб вихователь враховував індивідуальні можливості кожної дитини й водночас працював з групою. Така робота ефективно проходить під час розвивальних прогулянок. Розвивальна прогулянка – такий вид заняття, який дозволяє змінити навчальне середовище, поєднати фізичні вправи з мислительними операціями дітей, розвинути пам'ять, спостережливість, увагу тощо. Саме тому, розвивальна прогулянка дає необмежені можливості для поповнення активного словника дошкільників. Про необхідність гармонійного поєднання мовленнєвого розвитку дитини з вивченням природного середовища свого часу говорили О. Водовозова, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Зокрема, К. Ушинський доводив, що дитина має розуміти не тільки значення слова, а й значення явища, яке воно позначає [3]. На необхідності поєднання розвитку мовлення дитини з безпосереднім спостереженням за природою наголошував В. Сухомлинський, який організовував уроки словесної творчості в полі, лісі, саду [2].

Важливим елементом освітнього процесу закладу дошкільної освіти є прогулянки з дітьми. Традиційно прогулянка включає в себе організацію з вихованцями спостережень за явищами природи (рослинним і тваринним світом, неживою природою); різноманітні ігри; трудову діяльність; спортивні вправи і самостійну діяльність дітей за інтересами.

Саме на прогулянці дошкільнятам надаються унікальні умови для всебічного розвитку, повною мірою задовольняються їхні потреби в активних рухах, в самостійних діях при ознайомленні з навколишнім світом, в отриманні нових і яскравих вражень, у вільній грі як з іграшками, так і з природним матеріалом.

Щоб прогулянки радували дітей і сприяли всебічному розвитку, а не ставали нудними, необхідно планувати різноманітні види діяльності, використовувати різноманітні ігри і спостереження.

Саме прогулянка надає велику можливість не тільки оздоровити дошкільнят, а й збагатити їх різними знаннями, сприяє розвитку спостережливості, уваги, пам'яті, мислення, мовлення. Планування різноманітної діяльності на прогулянці дозволяє виховувати любов і дбайливе ставлення до природного оточення.

Прогулянка – важливий та водночас складний режимний момент, який вимагає від вихователя високого професіоналізму та тривалої підготовки. У процесі щоденного проведення на прогулянці рухливих ігор та фізичних вправ розширюється руховий досвід дітей, удосконалюються наявні у них навички в основних рухах; розвивається фізичні якості: спритність, швидкість, витривалість, сила; формується самостійність, активність, позитивні відносини з однолітками, розвиваються пізнавальні інтереси, мовлення.

Сучасні вимоги до оновлення освітнього процесу припускають забезпечення максимальної різноманітності прогулянок за змістом і організацією. У методичній літературі вихователі можуть знайти чимало порад, які допоможуть організувати змістовні прогулянки з дітьми.

В даний час деякі педагоги використовують у своїй роботі комплект карток розвиваючих прогулянок, систематизованих з урахуванням сезонів і тематики ознайомлення дошкільників з природою. Деякі фахівці складають сценарії розваг з використанням різноманітних видів дитячої діяльності і проводять їх у час, відведений режимом для прогулянок.

Карткове планування передбачає планування за сезонами. Кожна картка містить мету, художнє слово (загадка, потішка, уривок з оповідання чи вірші,

прислів'я і приказки), короткий хід прогулянки, рухливу гру з описом, трудову діяльність, індивідуальну роботу з розвитку рухів, мовлення, спостереження, також може містити досліди, експеримент і роботу з батьками.

Карткове планування дозволяє: накопичувати варіанти роботи педагога з дітьми; багаторазово використовувати накопичений матеріал, коректувати його; зрозуміти систему, логіку, залежність між різним матеріалом; моделювати освітній процес з дітьми; накопичувати матеріал «про запас».

Інформаційний матеріал дозволяє вирішувати в роботі з дітьми дошкільного віку такі завдання: розширювати кругозір; розвивати творчу фантазію і уяву, пам'ять, увагу, мову вихованців; поповнювати активний словник дошкільнят; підтримувати інтерес до навколишнього світу, явищ живої природи; виховувати вміння уважно слухати вихователя і однолітків; прищеплювати любов до природи рідного краю, дбайливе ставлення до неї; формувати бажання оберігати природу; виховувати у дітей активність, колективізм, наполегливість у досягненні поставленої мети; удосконалювати основні види рухів.

Поряд з традиційними формами прогулянок науковці та педагоги пропонують ще п'ять видів тематичних прогулянок: прогулянки-походи, розважальні прогулянки з персонажем, прогулянки-події, спортивні прогулянки, прогулянки-трудова акції.

Прогулянки-походи – це організований вид діяльності, в ході якого вирішуються оздоровчі завдання, удосконалюються рухові навички та фізичні якості дітей, задовольняються їх пізнавальні потреби, виховується любов і естетичне ставлення до природи.

Розважальні прогулянки з персонажем спрямовані на створення позитивного емоційного фону, емоційне і психологічне розвантаження дітей, задоволення потреби в руховій активності. Форми організації можуть бути варіативними, оскільки залежать не лише від поставлених цілей і завдань, а й від тематичної спрямованості та смислової насиченості.

Прогулянка-подія присвячується певній темі (День космонавтики, День захисника Вітчизни, День міста, День знань тощо) або події в закладі дошкільної

освіти (встановили новий ігровий комплекс, спортивне обладнання, оновили пісок у пісочницях та ін.). Прогулянка-подія допомагає вихователю підкреслити важливість події, уточнити знання дітей, з'ясувати характер сприйняття певної теми. Прогулянки даного виду сприяють розумовому, моральному, естетичному вихованню, розвивають допитливість дошкільнят.

Спортивні прогулянки спрямовані на зміцнення здоров'я, профілактику стомлення, фізичний і розумовий розвиток, оптимізацію рухової активності дітей. При організації подібних прогулянок різноманітні види дитячої діяльності об'єднуються спортивною тематикою. Правильно організовані спортивні прогулянки загартовують дитячий організм в природних умовах, сприяють підвищенню рівня фізичної підготовленості дітей дошкільного віку.

У прогулянках-трудовах акціях переважають трудові доручення, вихованці долучаються до різних форм праці відповідно до сезону і погодними умовами. У дітей формується розуміння, що праця на природі – це не гра або розвага, а важливе заняття. Вихователь підводить їх до розуміння необхідності праці, виховує бажання брати участь у роботах по догляду за рослинами, годівлі птахів, прибирання території (очищенню веранди від піску, листя, снігу тощо). На таких прогулянках діти вчаться працювати колективно. Підсумок виконаної ними роботи – це результат спільної праці всіх.

Отже, система роботи над збагаченням активного словника дітей дошкільного віку повинна включати розвивальні прогулянки, розроблені з урахуванням основних принципів дидактики. Прогулянки мають бути різними за змістом і формою, щоб могли сприяти поживленню освітнього процесу, збуджувати інтерес до пізнання. Проводячи ті чи інші прогулянки, слід брати до уваги попередні знання й уміння дітей, чим забезпечується принцип наступності, взаємозв'язку між різними ланками навчання. При цьому потрібно враховувати також і особливості пізнавальних процесів дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту Огнев'юк В. О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред. : Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440 с.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям К. : Радянська Школа. 1988. с. 270.

Тимощук Оксана

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

Алендарь Надія Іванівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ПРОБЛЕМНО-ПРАКТИЧНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРАВИЛАМИ ВУЛИЧНОГО РУХУ

Сучасна людина живе в складному, динамічному світі, який вимагає від неї великих знань, умінь та досвіду. В цих умовах гостро постає питання про адекватне сприйняття і засвоєння цього світу дітьми. Об'єктивні і суб'єктивні причини, нажаль, призводять до того, що дитина часто залишається одна, і чим менше у неї знань, тим більше небезпек їй загрожує з боку зовнішнього світу.

Першочерговим завданням дошкільної освіти, як зазначено в Законі України «Про дошкільну освіту», є збереження та зміцнення фізичного, психічного та духовного здоров'я дитини. Заклад дошкільної освіти повинен створювати безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання та навчання дітей, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я, формувати у дітей культурно-гігієнічні навички та основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки. Проблема ознайомлення дітей дошкільного віку з основами безпеки життєдіяльності останнім часом знайшла своє відображення в дослідженнях К. Білої, О. Гнатюк, В. Зимоніної, О. Кононко, Т. Прокопенко, В. Сича, Н. Холодової та ін., але й сьогодні в етапі розробки залишається багато її аспектів.

Очевидно, що пріоритетним напрямком вирішення цих проблем є засвоєння дітьми певних знань і вмінь запобігання нещасним випадкам через формування активної соціальної позиції особистості щодо її особистої безпеки та безпеки оточуючих.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження [1; 2; 3] свідчить про те, що більшість науковців визначають поняття «безпека» та «небезпека» так: небезпека – можливість, загроза лиха, катастрофи, чого-небудь небажаного; безпека – відсутність небезпеки.

Поняття «небезпека», таким чином, вказує на потенційну можливість настання для особи небажаних та небезпечних ситуацій і наслідків. Виходячи з цього, вихователю необхідно якраз і показати де, у яких сферах життєдіяльності дитини ховається небезпека для її життя і здоров'я, потрібно навчити знаходити правильне рішення, щодо уникнення небезпеки, навчити правилам поведіння у світі речей і людей [2].

Навчання дітей правилам вуличного руху, як зазначають дослідники, починають з першої молодшої групи. Діти цього віку навчаються розрізняти вантажні та легкові автомобілі, називати частини автомобілів; у них формують просторові уявлення, вміння розрізняти червоне та зелене світло. Все навчання дітей проводиться в ігровій формі, проводяться такі дидактичні ігри: «Червоний - зелений», «Що змінилося?» та ін..

У другій молодшій групі, спираючись на знання набуті дітьми в першій молодшій групі, продовжують роботу по формуванню у дітей просторових уявлень, вчать їх розрізняти легкові та вантажні автомобілі, закріплюють вміння називати частини автомобіля. Діти на прогулянках спостерігають за різними видами транспорту, у вільний від занять час розглядають ілюстрації із зображенням машин, називають їх. Використовуючи ігри з нескладними правилами та сюжетом, вчені пропонують закріплювати у дітей вміння розрізняти червоний, зелений і жовтий кольори, вчити орієнтуватися у просторі, вивчати поняття «далеко», «близько», «зверху», «знизу», «зліва на право», «з права наліво».

Знання, які здобули діти в молодших групах, поширюються та поглиблюються в наступних. Так, в середній групі дошкільники повинні знати, де можуть ходити люди і де їздити машини, чому. В цій групі дітям вперше пропонується пояснювати, для чого потрібен світлофор. Вони розглядають іграшку-світлофор, ілюстрації з зображенням світлофора. Під час прогулянки,

дослідники пропонують, повести дітей до найближчого перехрестя, де діти будуть спостерігати за роботою світлофора, дізнаються від вихователя про призначення його кольорових сигналів (зелений дозволяє їхати автомашинам та йти пішоходам, червоний забороняє, а жовтий попереджує про те, що сигнал скоро зміниться). Діти спостерігають за тим, як за допомогою світлофора регулюється рух машин і людей. Набуті знання закріплюються в дидактичних іграх та вправах на заняттях. На фізкультурних заняттях дітям пропонується гра «Знайди свій колір», з використанням кольорових прапорців та світлофорів з різними кольоровими сигналами.

З дітьми старшої групи проводиться робота, спрямована на поглиблення і розширення знань правил дорожнього руху. Програма «Малятко» передбачає: «Дати знання про те, що будова спеціальних транспортних засобів залежить від їх призначення, середовища пересування. Поглибити уявлення про правила дорожнього руху, дорожні знаки» [4]. З дітьми цього віку проводяться тематичні і комплексні заняття на засвоєння нових і закріплення раніше отриманих знань. Широко використовуються плакати, картини, макети вулиць, діафільми, діапозитиви. Дітям читають багато оповідань, віршів, пропонують книжки для самостійного розглядання ілюстрацій. Закріплення отриманих знань відбувається не тільки на заняттях та під час індивідуальної роботи, а й під час розваг, вечорів-загадок, показу різних видів театрів. Дітям пропонується намалювати свої враження після цільових прогулянок, спостережень, широко використовуються дидактичні й творчі ігри, які поступово ускладнюються.

Разом з тим, вчені та практики радять, що ознайомлюючи дітей дошкільного віку з правилами дорожньої безпеки, не слід надто наголошувати на нещасних випадках і цим залякувати їх. Діти повинні усвідомлювати небезпеку, пов'язану з дорожнім рухом, але не боятися вулиці, бо почуття страху паралізує зосередженість, притупляє здатність орієнтуватись в обстановці. Треба переконливо пояснювати, що знати і виконувати правила дорожнього руху повинні всі – це створює спокійну обстановку на вулиці, полегшує роботу водіїв транспорту.

Сучасні вимоги до розвивального навчання в період дошкільного дитинства диктують необхідність створення нових форм ігрової діяльності, в яких синтезувалися б елементи пізнавального, навчального та ігрового спілкування. Одну з таких форм названо ігровою проблемно-практичною ситуацією, її прообразами є «ділові» або імітаційні ігри для дорослих, де моделюються складні динамічні системи управління виробництвом, а учасники гри за нестандартних ситуацій мають знайти нові способи їх розв'язання. Можливості застосування «ділових» ігор у роботі досліджені ще недостатньо. Водночас, вони як елемент педагогічної системи мають очевидні переваги.

Організація ділової гри та ігрової проблемно-практичної ситуації передбачає відхід від звичної організації навчально-пізнавальної діяльності, коли дитина отримує індивідуальне завдання педагога, виконує його, використовуючи знання та навички, вже набуті в процесі навчання, згадує те, чого її навчили, і діє згідно з набутими знаннями, а вихователь оцінює точність, правильність, акуратність, швидкість виконання завдання. Суть ігрової проблемно-практичної ситуації полягає в тому, що педагог ознайомлює дітей з доступними їм поняттями, знаннями, термінами, символами способами дій, з певним логічно побудованим порядком їх виконання, створює особливі умови, які спонукають дитину застосовувати свої знання для розв'язання нестандартних завдань та винаходити нові способи, розглядати умови завдань з кількох точок зору, пропонуючи різні шляхи розв'язання та аналізуючи кожен з них. Організація занять невеличкими групами сприяє взаємонавчанням і взаємоперевірці, стимулює пізнавальне спілкування та взаємодію дітей. Для спільного пошуку відповіді дуже корисні дискусії коли можна попросити товариша пояснити способи дії поставити йому запитання, засумніватися в правильності розв'язання, запропонувати свій варіант. За такої організації занять виникає атмосфера співробітництва всередині колективу. Діти швидко долучаються до пошукової ситуації, охоче допомагають одне одному. Особливу увагу в процесі розв'язання проблемних задач варто приділяти неправильним відповідям. Аналізуючи разом з дітьми хід розв'язання і висновок, якого вони дійшли,

дорослий допомагає їм зрозуміти помилковість прийнятого рішення та спрямовує на пошук правильного.

Саме проблемно-практичні ситуації, завдяки своїм особливостям, є, на нашу думку, найперспективнішим засобом навчання дітей старшого дошкільного віку правилам вуличного руху. В них гармонійно поєднується мотивований творчий пошук, застосування знань та вмінь, можливості для дискусій та обґрунтування власної думки.

Отже, результати проведеного нами дослідження, свідчать, що заняття з ігровими проблемно-практичними ситуаціями сприяють засвоєнню знань про правила вуличного руху у дітей старшого дошкільного віку за таких умов:

- доступності, різноманітності та відповідності життєвому досвіду;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку;
- позитивного емоційного настрою дітей;
- залучення батьків до активної участі в ознайомленні дітей з правилами вуличного руху.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. К. : Світич, 2008. 430 с.
2. Гнатюк О. В. Охорона життя і здоров'я учнів: навчально-методичний посібник. Х. : Скорпіон, 1998. 63 с.
3. Кашуба Л. І., Красоткіна Н. Г., Зелена О. М. Охорона безпеки життєдіяльності. Тернопіль : Мальва-ОСО, 2000. 96 с.
4. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку / відповід. ред. З. П. Плохій. К. : НДІ педагогіки України, 1991. 198 с.

Фарина Оксана

*студент Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Фенко М.Я.*

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РІЗНОВІКОВОЇ ГРУПИ В РІЗНИХ ВИДАХ ДІЯЛЬНОСТІ

Виховання з перших років життя інтересу до мови і влучних виразів, образних слів та словосполучень, фразеологізмів і прислів'їв, прагнення до

досконалого володіння рідною мовою – це надійний шлях розвитку виразного яскравого мовлення, формування високодуховної особистості, громадської гідності людини.

Діалогічне мовлення дитини – це яскраво виражене ситуативне, розмовне мовлення, оскільки специфічною рисою діалогічного мовлення є його розмовний характер. Воно слугує безпосередньому спілкуванню дитини з близькими, які розуміють її з на півслова, людьми, які живуть з нею спільними інтересами і спільним життям. Діалогічне мовлення вже за собою своєю структурою й навіть тоді, коли за зовнішньою формою має характер монологу: дитина розмовляє чи з реальним, чи з уявленим (вигаданим) співрозмовником, чи, нарешті, сама з собою, проте вона неодмінно розмовляє, а не розповідає.

У діалогічному мовленні мотивом висловлювання є бажання дитини відповісти на запитання співрозмовника і вона не потребує власного спеціального мотиву, який би стимулював її до активного висловлювання. Для подальшого розвитку діалогу потрібно стимулювати відповідну мотивацію спілкування, тобто стимулювати діяльність, спрямовану на розв'язання різних завдань соціально-побутового характеру в процесі і взаємодії з іншими людьми.

Таке спілкування можливе лише з допомогою мови, а мова стає засобом спілкування «лише в контексті мовленнєвої діяльності».

Завдання вихователів в роботі з дітьми полягає в тому, щоб форма спілкування типу «запитання-відповідь» стала для дітей звичною, повсякденною. Цього можна досягти тільки за умови, якщо запитання дорослого будуть стимулювати мовленнєве спілкування дитини впродовж усього дня, у процесі кожного режимного моменту. Якщо діти будуть постійно чути запитання дорослого, вони й самі стануть звертатись із запитаннями до дорослого, стануть ініціатором діалогу, який повинен підтримувати вихователь.

Виділяються дві основні сфери спілкування дошкільника – з дорослими і з однолітками. У ранньому віці дитини в діалог залучається дорослий. Звертаючись до малюка з питаннями, спонуканнями, судженнями, він тим самим активно відгукується на його висловлювання і жести, «лагодить» діалог (Є. І. Ісеніна), інтерпретуючи, «розгортаючи», поширюючи неповні ситуативні

висловлювання свого маленького співрозмовника, добудовує їх до повної форми. Досвід мовного спілкування з дорослим дитина переносить у свої взаємини з однолітками. Гра має величезний потенціал щодо спілкування, розвитку діалогічного мовлення. У процесі гри діти знаходяться, по-перше, в ігрових відносинах, по-друге – в реальних, які передбачають діалогічне спілкування.

Діти чотирьох-п'яти років відчують нагальну потребу ділитися своїми враженнями на теми з власного досвіду, охоче відгукуються на пропозицію розповісти про свої зустрічі з природою, про чотирилапих друзів, улюблені іграшки. У них не вистачає терпіння вислухати співрозмовника, всі починають говорити одночасно. У діалозі з однолітком діти отримують досвід рівності в спілкуванні; вчаться контролювати один одного і себе; вчаться говорити більш зрозуміло, зв'язно, задавати питання, відповідати, міркувати. Діти гостро потребують допомоги дорослого в процесі освоєння діалогічного спілкування з однолітками. Щоб діти могли змістовно спілкуватися один з одним, необхідні певні умови для їхньої спільної діяльності, для взаємодії в іграх, у повсякденному житті.

Діалог – це форма існування мови, пов'язана з його соціальною природою і комунікативною функцією; бесіда кількох людей з метою запитати про щось і спонукати до відповіді, пробудити до будь-якої дії; ряд реплік. Діалогічна мова є особливо яскравим проявом комунікативної функції мови; визначається як форма мови, при якій відбувається безпосередній обмін висловлюваннями між двома або кількома особами.

У дослідженні було визначено критерії та показники сформованості діалогічного мовлення дошкільників: комунікативний (на рівні встановлення контакту) з показниками: вміння вступати в спілкування, підтримувати і завершувати його; захоплювати і підтримувати ініціативу спілкування; враховувати компоненти ситуації спілкування; змістовність, різноманітність тематики під час діалогічного спілкування; мовний (на рівні засвоєння і вживання мовних еталонів) з показниками: вміння висловлюватися логічно, зв'язно, самостійно, в нормальному темпі; говорити виразно, висловлювати основні мовні функції; різноманітність форм, мовних засобів, мовних еталонів,

типів мовних висловлювань; доречність використання усталених мовних виразів, народних прислів'їв, приказок; структурний (на рівні ведення діалогу) з показниками: вміння дотримуватися теми діалогу; швидко реагувати на хід бесіди, знаходити необхідні слова в різних ситуаціях спілкування, перепитувати співрозмовника при необхідності; задавати питання і відповідати на запитання співрозмовника ; дотримуватися правил ведення діалогу.

Педагогічними умовами формування діалогічного мовлення дошкільників виступили: інтеграція різних видів діяльності (навчально-мовленнєвої, ігрової, театралізованої), поетапне впровадження сукупності методів репродуктивного та творчого характеру, пріоритетність такого засобу навчання, як ігри за змістом народних казок.

Система роботи з розвитку діалогічного мовлення дітей включала два послідовних етапи: репродуктивний і творчий, для кожного з яких були визначені мета, пріоритетна лінія, напрямки (літературно-мовний, комунікативно-творчий, ігровий) і зміст роботи. Метою першого етапу, репродуктивного, було накопичення мовних еталонів з художніх творів, необхідних для формування діалогічних умінь, відображення їх через театралізацію. Метою другого етапу – творчого – була активізація діалогічного спілкування в іграх за сюжетами народних казок з вживанням мовних кліше, образних літературних висловлювань.

Результати заключного етапу засвідчили, що діти експериментальної групи досягли значних змін у рівнях сформованості діалогічного мовлення: 22,9% з них піднялися до високого рівня, 29,3% - досягли достатнього, 32,7% – засвідчили середній, 11,1% – виявили задовільний і лише 4% – залишилися на низькому рівні. У контрольній групі 9,8% досягли високого і 18,4% – достатнього рівнів, більшість з них перебувало на середньому (31,8%) та задовільному (25,3%) рівнях, 14,7% залишилося на низькому рівні.

Справжнє дослідження полягало в тому, щоб виявити як розвивається у дітей діалогічна мова. Так як вона є найбільш соціально значуща для дошкільника. Відсутність або дефіцит діалогічного спілкування веде до різного роду спотворень особистісного розвитку, зростання проблем взаємодії з

оточуючими людьми. Необхідно відзначити, що практичні працівники не завжди в повній мірі здійснюють мовне спілкування з дітьми в повсякденному житті. Спілкування носить формальний характер, позбавлено особистісного сенсу. Багато висловлювань вихователя не викликають відповідної реакції дитини, не вистачає ситуацій, які сприяють розвитку діалогічного мовлення. Тому під час спостережень за дітьми на заняттях, видно, що дітям нецікаво, вони неухважні. За результатами констатувального експерименту з'ясувалося, що діти мало володіють діалогічним мовленням, не вміють висловлюватися. На основі цього був складений комплекс робіт з розвитку діалогічного мовлення, який включає: ігри, заняття, бесіди, ігри - інсценівки. Метою роботи було: не тільки навчити дитину відповідати на питання дорослого, а й самій їх задавати, ініціативно висловлюватися, налагоджувати взаємодію. Навчання носить ігрову комунікативну мотивацію. Це навчання дає можливість встановлювати контакти між дітьми, формувати колектив, що веде до розвитку діалогічного спілкування.

Виконана нами робота дає можливість зробити висновок про те, що:

- Для розвитку діалогічного мовлення дітей необхідно збагатити зміст мовного виховання та удосконалити форми та методи мовленнєвої роботи.

- Новий зміст припускає стимуляцію висловлювань дітей з особистого досвіду; організацію словесної колективної творчості (співтворчість); навчання діалогу: вмінню слухати і чути партнера, підтримувати мовленнєву та ігрову взаємодію, відповідати на висловлювання партнера, міркувати, аргументувати висловлювання.

- До нових форм організації діалогу дітей з однолітками відносяться: робота з підгрупами; організація простору спілкування; недисциплінарні форми залучення й утримання уваги; ігрова та комунікативна мотивація занять.

- Методами і прийомами розвитку діалогу є групові бесіди; діяльність кооперативного типу (спільне малювання, аплікація, конструювання, художня праця); театралізовані ігри (ігри-драматизації, інсценування); дидактичні ігри.

- Доцільно частіше організовувати дидактичні ігри парами з дотриманням таких правил гри: дотримуватися черговість ігрових та мовленнєвих дій; слухати партнера; сказаного не повторювати; доповнювати висловлювання партнера:

задавати питання, ввічливо висловлювати припущення, побажання, незгоду; міркувати, обґрунтовувати свої судження.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко. К.: Світич, 2008. 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л. та ін. К., 2021.
3. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 376 с.
4. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей: Сутність та шляхи реалізації. *Дошкільне виховання*. 2009. №6. С. 3 – 5.

СЕКЦІЯ ІІІ. ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Бедикайло Марія

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

Шкабура Ольга

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Заремба Л. В.

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Прихід до дитячого садка – перший серйозний етап соціального життя дитини. До цього вона спілкувалася тільки з членами родини, сусідами або з тими, кого дорослі запрошували додому. Практика свідчить, що цілеспрямована підготовка дітей до дошкільного закладу допомагає попередити виникнення труднощів адаптації.

Адаптація (з лат. «*пристосування*») – пристосування організму, що відбувається на різних рівнях: фізіологічному, соціальному, психологічному.

Залежно від того, на якому рівні відбувається адаптація організму, існують декілька класифікацій цього процесу. В межах висвітлення проблеми адаптації дитини до умов дошкільного закладу слід зупинитися на дослідженнях, автори яких доводять існування таких видів адаптації як фізіологічна та соціальна.

Фізіологічна адаптація – реакція функціональних систем організму, яка найбільш повно відповідає потребам певної ситуації.

Під соціальною адаптацією розуміють постійний процес активного пристосування індивіда до умов соціального становища, а також результати цього процесу [4].

Проблема адаптації до умов закладу дошкільної освіти виникає у дитини будь-якого віку, коли вона вперше поступає до закладу дошкільної освіти. Для такої дитини незвичне все: відсутність близьких, незнайомі дорослі, велика кількість дітей, новий розпорядок дня, нове приміщення тощо. Змінені звичні

умови життя вимагають від дитини перебудови раніше сформованого стереотипу поведінки. Як відомо, він починає формуватися вже з перших днів життя дитини в сім'ї і до 2-3 років стає досить ustalеним. Така різка зміна звичних форм життя викликає, насамперед, нервово-психічне напруження, не завжди проходить без утруднень, а в деяких дітей супроводжується важкими емоційними переживаннями. У дітей в період адаптації можуть порушуватися сон, апетит, настрій, інколи підвищується температура тіла. У деяких може простежуватися тимчасова втрата мовлення, порушуватися раніше набуті позитивні навички [1].

Як показують педагогічні та медичні дослідження, характер та тривалість адаптаційного періоду залежать від таких факторів, як:

- вік дитини (найважче адаптуються до нових умов діти у віці від 10-11 місяців до 2 років, після 2 років діти значно легше пристосовуються до нових умов життя);
- стан здоров'я та рівень розвитку дитини (здорова, добре розвинена дитина значно легше переносить труднощі соціальної адаптації);
- індивідуальні особливості дитини (значною мірою поведінка дитини залежить від типу нервової системи);
- рівень натренованості адаптаційних механізмів (діти, які до дитячого садка неодноразово перебували в різних умовах життя, легше звикають до дитячого закладу);
- досвід спілкування з дорослими та ровесниками (уміння позитивно ставитися до вимог дорослих та адекватно спілкуватися з іншими дітьми).

При вступі дитини до ЗДО батькам необхідно розповісти педагогу про її поведінку вдома, звички й уподобання, індивідуальні особливості, адже адаптація до нових умов включає широкий спектр індивідуальних реакцій, які залежать від психофізіологічних та індивідуальних особливостей дитини, сімейних стосунків та низки життєвих обставин [5].

Оптимальний вік початку відвідування дитячого садка 2,5-3 роки. Як правило, це пов'язане з тим, що діти, яким ще не виповнилося двох років, не вміють самостійно користуватися ложкою, одягатися, користуватися туалетом тощо. До того ж вони у дитячому садку частіше хворіють, адже що молодша

дитина, то слабша її імунна система. Крім того, науковці довели, що саме у 2,5-3 роки збільшується витривалість клітин кори головного мозку та здатність до концентрації нервового збудження. Тому малюк у цьому віці вже може довше зосереджуватися на одному виді діяльності (завданні або грі) і менше втомлюється, готовий бути бадьорим і активним усі 6-7 годин, до й після денного сну. Доречно зазначити, що в малюка вже є потреба й можливість присвятити цей час спілкуванню не тільки з батьками, але й з іншими дорослими людьми або дітьми.

Виокремлюють три ступені адаптації:

Легка (фізіологічна, природна) адаптація – поведінка дитини нормалізується протягом 10-15 днів. Дитина вливається в новий колектив безболісно, їй там комфортно, вона не влаштовує істерик, коли йде в дитячий садок. Такі діти, як правило, рідко хворіють, хоча в період адаптації «зриви» все ж таки можливі.

Середня адаптація – поведінка дитини нормалізується протягом 15-30 днів. Малюк худне, хворіє, але не важко, без ускладнень; більш-менш терпимо переносить «походи» в дитячий садок, плаче під час прощання з мамою та інколи протягом дня. Як правило, у цей час захворювань уникнути не вдається.

Важка патологічна адаптація – триває від 2 місяців і більше. У цей період у дитини спостерігаються погіршення апетиту, аж до повної відмови від їжі, порушення сну і сечовипускання, різкі перепади настрою, часті зриви й вередування, істерики. Крім того малюк дуже часто хворіє (хвороба нерідко пов'язана з небажанням дитини йти в дитячий садок). Такі діти в колективі відчують себе невпевнено, майже ні з ким не граються [2].

Щоб перший день відвідування дитячого садка пройшов успішно, необхідно дотримуватись таких умов:

1. Не хвилюватися батькам й не демонструвати свою тривогу напередодні відвідування дитиною ЗДО, адже тривога і неспокій батьків передається дітям. Відвідувати ЗДО лише за умови, що малюк не хворіє.

2. Розповідати вихователю про індивідуальні особливості дитини, що їй подобається і не подобається, які вміння і навички сформовані, якої допомоги

потребує дитина; про методи заохочення і покарання, які використовуються в сім'ї.

3. У перші дні відвідування дитсадка не варто залишати дитину на тривалий час., тому що діти особливо важко переносять розлуку з батьками, якщо їх приводять до 8 години ранку і залишають до вечора.

4. Доцільно у перші дні приводити дитину тільки на прогулянку, де умови нагадують домашні, тут дитині легко зорієнтуватися, простіше познайомитися з вихователем та іншими дітьми.

5. Звиканню до нових умов сприяє можливість «інтимізувати» обстановку, принести з собою свої іграшки. Улюблена іграшка захопить увагу дитини і допоможе їй відволіктися від розлуки із близькими. Нехай іграшка ходить у ЗДО разом із малюком щодня і знайомиться там з іншими дітьми. Батькам слід дізнатися, що з іграшкою відбувалося дитячому садку, хто з нею дружив, хто кривдив, чи не було їй сумно. Таким чином, батьки дізнаються багато про перебіг адаптації малюка.

6. Батькам слід увесь час нагадувати малюку, що він для них залишився, як і раніше, дорогим і улюбленим [3].

Перший тиждень перебування дитини в яслах проходить дуже емоційно, тому дорослим, тим, хто оточує дитину вдома та у дитсадку, потрібно запастися терпінням. Найчастіше у такій ситуації батькам здається, що поведінка дитини раптово міняється – малюк стає вередливим, вечорами можуть бути несподівані істерики із приводу і безпідставні, скандали, що супроводжуються криком, плачем, киданням предметів і качанням на підлозі. Деякі батьки можуть хвилюватися, побачивши таку різку зміну в поведінці дитини, і звинувачувати в цьому дошкільний заклад. Але причини в тому, що адаптація малюка до дитсадка – це великий стрес для дитини, її нерви напружені, тому потрібна розрядка. Крім того, в оточенні сторонніх дитина часто стримує негативні емоції, тому вони виплескуються лише ввечері вдома у присутності батьків.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М., Варяниця Л.О., Гавриш Н.В. та ін. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку : монографія / наук. ред. А. М. Богуш ; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.

2. Кричковська Т. Д. Психологія дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2001. 62 с.
3. Михайлицька О. Дитячий садок: перша школа життя. *Дзеркало тижня*. 2007. №12. С. 3.
4. Науменко О. М. Адаптація малюків до умов дошкільного закладу. *Психологічна газета*. 2010. № 13. С. 3 – 5.
5. Піковська М. Я. Адаптація дітей до умов дошкільного навчального закладу. *Дошкільна освіта*. 2011. № 4. С. 48–51.

Будь Марія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник- кандидат педагогічних наук, доцент Мельник І.М.*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Процес становлення сучасного суспільства вимагає від людства високого рівня розвитку логічного, критичного, творчого та інтелектуального мислення. Розвиток таких навичок у людини починається ще в дитинстві, з приходом у заклад дошкільної освіти.

Ефективним методом для розвитку дитини у ЗДО є проєктні технології, а саме метод проєктів. Цей метод є ефективним, оскільки під час його використання, є присутня наочність: різні картинки використовуються, плакати, малюнки. Це є дуже важливо, бо діти дошкільного віку краще сприймають і запам'ятовують новий матеріал з використанням картинок і різноманітної наочності.

Використання методу проєктів у закладах дошкільної освіти є важливим і корисним, тому що:

- він розвиває у дітей самостійність;
- діти набувають вміння шукати та аналізувати інформацію;
- навчає роботі у групах;
- розвивається логічне, критичне мислення;
- допомагає вихователю побачити та розвивати здібності і таланти дітей;

- діти навчаються висловлювати свою думку, ставити питання і відповідати на них.

В перекладі з латинської, слово «проект» означає «кинутий вперед» [1]. Словники подають значення слова, як: замисел, план, текст. Відмінність проекту від планування будь-якого заходу полягає в тому, що у проекті присутня непередбачуваність. Технологія проектів, перш за все, передбачає постановку проблеми та її розкриття чи розв'язання з наявністю гіпотези та ідеї розв'язання цієї проблеми [2].

Види проектів:

1. За видом діяльності, яка переважає у проекті:

- дослідницькі
- практико-орієнтовані
- прикладні
- інформаційні
- творчі
- ігрові.

2. За реалізацією у проекті міжпредметних зв'язків:

- монопредметні
- міжпредметні
- позапредметні

3. За складом учасників:

- вихованців однієї групи
- одного ЗДО
- з одного міста
- з одного регіону
- з однієї країни
- з різних країн.

4. За тривалістю виконання проекту:

- короткодійчі(кілька занять)
- середньої тривалості(тривають від тижня до місяця)
- довготривалі (тривають кілька місяців)

5. За кількістю учасників:

- індивідуальні
- парні
- групові.

Метод проектів також супроводжується такими дидактичними принципами, як:

- принцип активності(полягає у тому, що діти цілеспрямовано, активно сприймають проблеми проекту, її переосмислення на вирішення)
- принцип продуктивності(спрямованість діяльності дошкільників на виконання проекту та отримання цілісного результату)
- принцип технологічності(виконання дій у чітко визначеній послідовності)
- принцип саморозвитку(пролягає у створенні сприятливого розвивального середовища, у якому в реалізації дітьми поставленої та досягнутої мети будуть започатковуватись нові проекти)
- принцип опори на досвід дітей(врахування досвіду дошкільнят, набутого в процесі сприймання та розуміння ними навколишнього світу)
- принцип зв'язку дослідження із реальним життям. Це найважливіший принцип, який повинен реалізовуватись рід час використання проектної діяльності. Тому, що дітям, те що вони досліджують, шукають, та інформація повинна бути корисною для життя, так вона швидше засвоїться та запам'ятається.
- принцип співробітництва та партнерства(полягає в об'єднанні спільних зусиль та ресурсів для досягнення поставленої мети та завдань.

В основу проектних технологій покладена ідея, що будь-яка діяльність повинна бути спрямована на результат, досягнення якого, має бути спільною працею дитячого колективу та їхнього педагога, які працюють над спільною темою. Тому, для успішної реалізації проектів у закладі дошкільної освіти, педагог повинен дотримуватись рекомендацій:

- врахування не тільки вікових особливостей дітей, а й пізнавальних психічних процесів дошкільнят під час вибору теми, мети, видів діяльності над проектом;
- врахування психолого-педагогічних умов, оскільки вони є основою для роботи та співпраці між вихователем та дітьми;
- врахування співпраці між батьками дітей, вихователями, а інколи і залучення всього колективу, якщо проект складний і довготривалий. Тому що, деякі проекти можуть вимагати додаткових ресурсів та коштів;
- побудова навчального процесу так, щоб це було зрозуміло дитині, доступне її логічному мисленню, що матиме сенс для неї та підвищує рівень її мотивації до навчання;
- використання проблемних питань, які спонукають дошкільнят до пошуку відповідей на ці запитання;
- правильно облаштоване навчальне середовище, для того, щоб діти могли самостійно працювати. У ньому є умови, в яких дитина може отримати нову інформацію, може творчо працювати. Також, щоб було достатньо місця для роботи в групах;
- врахування того, що всі діти різні, і у них може виникати дух суперництва, змагання. Вихователь має працювати з дітьми, щоб вони розуміли, що найголовніше це саморозвиток, пізнання чогось нового і цікавого, а не суперництво.
- і найголовніший чинник – педагог повинен створити таке емоційне середовище, щоб діти із задоволенням працювали над виконанням проекту.

Результати дослідження показали, що використання методу проектів у практиці роботи закладу дошкільньої освіти ефективно впливає на розвиток та виховання особистості дошкільника.

Список використаних джерел

1. Бритикова Г.В. та ін. Метод проектів як сучасна педагогічна технологія. *Управління школою*. 2008. №7. С. 26–28.
2. Бондар С. П. Перспективні педагогічні технології в дошкільній освіті. Рівне : Тетіс, 2003. 86 с.
3. Солодянкіна О.В. Система проектування в дошкільньому закладі: метод. посіб. 2010. С.12–18.

Граудс Ірина
вихователь закладу дошкільної освіти комбінованого типу № 6
«Світлячок» міста Ковеля Волинської області

ОСНОВНІ НАПРЯМИ КОРЕКЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасне суспільство висуває підвищені вимоги до рівня освідченності дитини, а вчені та практики наполегливо шукають нових шляхів навчання та виховання дітей, які сприятимуть гармонійному розвитку особистості.

Досягненню цих вимог допомагає своєчасна реабілітація та корекція, тобто послаблення, подолання наявних у дитини недоліків і запобігання їх, а також розвиток дитини взагалі.

Термін «корекційно-реабілітаційна робота» об'єднує кілька напрямків допомоги дітям з особливими потребами. Допомога дітям передбачає декілька взаємопов'язаних компонентів, серед яких: медичний, психологічний, педагогічний, а також соціальна реабілітація та корекція.

Зокрема, Б.К.Тупоногов розглядає корекцію в контексті взаємопов'язаних процесів навчання, виховання і розвитку, і тим самим наголошує на корекційній спрямованості навчання. Визначаючи специфічний зміст і засоби корекції в процесі наочного навчання, автор виокремлює два, на його думку, головних напрямки корекційної роботи на занятті: формування сенсорного досвіду і формування прийомів і способів розумової діяльності як взаємопов'язаних процесів.

Зараз в Україні набуває поширення технологія раннього втручання. Ця технологія є одним із розділів загальновідомої сімейно орієнтованої програми «Реабілітація малюків».

Раннє втручання передбачає якомога раннє виявлення дітей із затримкою психомовного або психофізичного розвитку (до 3 років), долучення їх до організованої ранньої реабілітації через стимуляцію діяльності за допомогою

іграшок. Велике значення має діагностика причин затримок, навчання батьків методом реабілітації.

Така робота на сучасному етапі проводиться на базі обласних психолого-медико-педагогічних консультацій або центрів у спеціальних навчально-виховних закладах для дітей з особливими потребами. Створюються центри лікувальної педагогіки, реабілітації дітей-інвалідів, у яких сім'я може отримати консультативну допомогу від лікарів та корекційних педагогів.

Застосування технології раннього втручання допомагає ефективно та своєчасно проводити роботу по усуненню відставань у розвитку, запобігати інвалідності. Раннє втручання збільшує можливість нормального життя для обділених долею дітей.

Одним із інноваційних проявів в сучасній педагогіці є інтегроване навчання дітей з психофізичними вадами у загальноосвітніх закладах.

Інтеграція виступає у двох формах - соціальній і педагогічній (навчальній).

Існує два підходи до соціальної інтеграції. Перший передбачає підготовку осіб з вадами розвитку до входження в ординарне суспільство, їх адаптацію до умов. Особа у цьому процесі має бути не лише об'єктом, а й активним учасником. Другий підхід - це підготовка самого суспільства до прийняття таких людей.

Реалізація засад інтегрованого навчання відбувається повільними темпами - у суспільстві триває активне обговорення Положення «Про інтегроване навчання», тому треба виважено та обґрунтовано поставитися до процесу організації інтегрованого навчання дітей усіх вікових груп та різних категорій порушень.

Для успішної інтеграції дитини з обмеженими можливостями в систему дошкільної освіти необхідно :

- організувати медико-психологічну, соціально-психологічну і психолого-педагогічну просвіту всього населення.
- проводити спеціальне навчання для батьків, здорових дітей та педагогічного персоналу звичайних освітніх заходів, направлене на зміну у всіх

учасників навчально-виховного процесу цих закладів негативних установок та стереотипів щодо дітей із проблемами у розвитку.

Позитивне сприйняття вчителями, вихователями і здоровими людьми дитини з відхиленнями у розвитку має прямий вплив на її розумовий, емоційний та соціальний розвиток.

Найбільш сприятливими долученнями до загальноосвітніх закладів може бути для дітей із сенсорними вадами: з порушенням мовлення, зору, слуху, опорно-рухового апарату, які мають збережений інтелект та дітей із затримкою психічного розвитку. Що стосується дітей з легкою та помірною розумовою відсталістю, інтегроване навчання доцільно здійснювати шляхом створення спеціальних груп і класів у структурі освітнього закладу.

Щоб навчання в інтегрованих класах, групах відбувалося успішно, педагог повинен володіти необхідними знаннями і навичками: 1. Ознайомитися з анамнезом, мати уявлення про основні види порушень психофізичного розвитку дитини.

2. Вивчити стан уваги, стомлюваності, темп роботи кожної дитини.

3. Враховувати стан слуху, зору, загальної моторики дитини.

4. Навчитися спостерігати за дітьми та оцінювати їх розвиток під час занять.

5. Закінчувати заняття, коли діти втомилися чи відволікаються.

6. Навчитися адаптувати навчальні плани, методики, наочний матеріал та середовище до спеціальних потреб дітей.

7. Створювати оптимальні умови для спілкування, сприяти налагодженню дружніх стосунків між дітьми і формуванню колективу.

8. Формувати у дітей досвід стосунків у соціумі, навичок адаптації до соціального середовища.

9. Ставитися з повагою до дітей і батьків.

Сучасна спеціальна педагогіка має багато цікавих напрямлень у корекційно-навчальній, виховній та оздоровчо-профілактичній роботі.

Оснoву методoлoгiчного бaгaжу кoрeкцiйних пeдaгoгiв, лoгoпeдiв, пcиxoлoгiв стaнoвлять, як зaгaльнoдeржaвнi, тaк i aвтoрськi рoбoти з дiтьми з oбмeжeними пcиxiчними мoжливoстями.

Висoкий ступiнь eфeктивнoстi мaють тaк звaнi iнтeгрoвaнi тa кoмбiнoвaнi зaняття. iх унiвeрсaльнiсть пoлягae в тoму, щo рoзрoбляючи iнвaрiaтивну чaстину сцeнaрiю зaняття, вчитeль-дeфeктoлoг зaлeжнo вiд кoнтингeнту дiтeй мoжe змiнювaти сyтi пeвнoї тeми тa зaбeзпeчити її рoзумiння.

Iнтeгрoвaнi тa кoмбiнoвaнi зaняття зaбeзпeчyють сyпiдряднiсть тa систeмaтизaцiю рiзнoбiчного нaкoпичeння знaнь. Прoцeс нaвчaння спрямoвyєтьсa нa рoзвитoк iндивiдуaльних мoжливoстeй з yрaхyвaнням oсoбистiснo-oрiєнтoвних пeдaгoгiчних мeтoдiв .

Зaслyгoвyють нa yвaгy нeтpадицiйнi пpийoми кoлeкцiйнoгo нaвчaння тa вихoвaння: кoльopo- тa aрoмoтeрaпiї, кaзкoтeрaпiя, мaсaж бioлoгiчнo aктивних тoчoк, eлeмeнти йoги, ioнiзaцiя пoвiтpя.

Для дiтeй старшoгo вiкy oргaнiзoвyютьсa кoмп'ютepнi гyртки, дe вoни вивчaють oснoви кoмп'ютepa, пpacюють зa рiзними дoстyпними кoрeкцiйними пpогpамами.

Кoльopoтeрaпiя — цe oдин iз видiв oздopoвчoї пpofiлaктичнoї рoбoти, зaвдяки якiй рoзшиpюєтьсa iндивiдуaльнa сфepa пepeживaнь, фoрмyютьсa твoрчi здiбнoстi, знaчнo збaгaчyєтьсa свiтoспpийняття, вiдбyвaeтьсa кoрeкцiя пcиxичних вaд.

Музикoтeрaпiя — спpияє рoзвиткy в дiтeй з oсoбливими пoтpeбaми пaм'ятi, aсoцiaтивнoгo мислeння, сeнсopики, зaспoкiйливo впливae нa нepвoвy систeмy, пpивoдить дo рiвнoвaги пpoцeсiв збyджeння тa гaльмyвaння.

Кaзкoтeрaпiя - дoпoмaгae зняти eмoцiйнe нaпpужeння, нaдae впeвнeнoстi y сoбi, рoзшиpяє свiтoгляд дитини, рoзвивae зв'язнe мoвлeння, мислeння. Кaзкoтeрaпiя пeрeдбaчae викopистaння рiзних фoрм: eлeмeнти пiсoчнoї тeрaпiї, тeaтpалiзoвaнi iгpи з лялькaми i бeз них, рeлaкcaцiйний пpактикyм, eлeмeнти aрт- тa iгpoтeрaпiї. Викopистoвyючи цeй вид нaвчaння з дiтьми нeoбхiднo пaм'ятaти,

що всі їх слова, рухи є успішними, вдалими і найкращими. Дітей необхідно весь час підбадьорювати, вербально заохочувати, хвалити.

Ароматерапія та масаж біологічно активних точок — застосовують у роботі з дітьми, які мають підвищену втомлюваність, виснажливість нервової системи, непосидючість, які погано переключаються з одного виду діяльності на інший або, навпаки, пасивні, мають депресивний стан. Використовуючи ці прийоми, треба чітко дотримуватися рекомендації із застосування тих чи інших трав, олій та визначення біологічно активних точок.

Гімнастичні вправи дитячої йоги — створюють позитивний емоційний фон, коригують опорно-рухову та нервову систему, стимулюють і зміцнюють увесь організм, виховують організованість, витримку й силу волі дітей.

Використання сучасного технічного засобу (іонізатор повітря) дає змогу підготувати ігрову та класну кімнату для оздоровчих дихальних вправ, які виконують діти перед заняттями. Робота цього апарата сприяє видаленню пилу, кліщів, є профілактичним засобом, має оздоровчий ефект при дихальних захворюваннях, допомагає долати синдром хронічної втоми, надає сил і бадьорості.

Для роботи з дітьми, які мають труднощі в засвоєнні навичок письма, читання, в оволодінні математичними навичками використовують письмо

на манці. Дитина отримує можливість виправити написане, в неї поступово зникає страх написати неправильно, зникає напруженість м'язів руки, покращується дрібна моторика. З'являється позитивна емоційна реакція у процесі письма, поступово вона закріплюється, і можна переходити до письма олівцем та ручкою.

У корекційній роботі з дітьми, які мають труднощі з фразовим зв'язним мовленням, під час читання використовують книжки саморобки. Спочатку це предметна картинка і позначення її словом, потім - сюжетна картинка і складання маленької розповіді, яка відразу записується у книжку в присутності дитини. Дитина складала розповідь, вона знає її зміст, тому зникає страх перед читанням. Читання стає легким і приємним.

Отже, ефективність використання новітніх підходів у корекційно-оновлювальному процесі залежить від якісної взаємодії дорослих, що знаходяться поруч з дітьми. Позитивний емоційний настрій педагогів та батьків, уміння створити атмосферу радості й доброзичливості, радіти разом з дитиною навіть незначному досягненню, дасть кожній дитині можливість саморозкриття та самовираження.

Список використаних джерел:

1. Боднар В. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітніх закладах: за і проти // Дефектологія. - 2013. -№3.- 343 с.
2. Борщевська Л.В., Зіброва А.В., Іванова І.Б. та ін. На допомогу батькам, що мають дітей з особливими проблемами. - К.: Український інститут соціальних досліджень, 2009. - 79 с
3. Софій Н. Інклюзивна освіта: /Діти з особливими освітніми потребами. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» реалізує програму «Залучення дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні і навчальні заклади // Дит. Садок.-2018.- №39/47/.-с.4-5

Денисюк Галина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Семенов О. С.*

ПЕДАГОГІЧНЕ КЕРІВНИЦТВО АДАПТАЦІЄЮ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасний розвиток якісної освіти неможливий без побудови наступних елементів: переддошкільної, дошкільної, шкільної та вищої освіти. Педагогічне моделювання/проектування процесу адаптації дітей раннього віку в закладі дошкільної освіти є одним з елементів сучасної системи освіти. Заклади дошкільної освіти є важливими інститутами соціалізації, потрапляючи до яких дитина знайомиться з суспільними нормами, навичками соціальної взаємодії. Фактично група однолітків, членом якої стає дитина, є макромоделлю «дорослого» суспільства. Адаптаційний процес в цьому разі передбачає «становлення певної динамічної рівноваги між потребами дитини та вимогами соціального середовища», до якого вона потрапила. Відомо, що процес адаптації – це постійний процес, який супроводжує людину впродовж усього життя.

Науковці визначають адаптацію як пристосування будови і функцій організму, його органів і клітин до умов середовища [1].

На сьогоднішній день відповідно до закону, котрий був прийнятий у 2001 році «Про дошкільну освіту» [2], дошкільна освіта стала самостійним рівнем загальної освіти, тому до неї пред'являються підвищені вимоги. У зв'язку з цим у 2021 році вступив в силу Базовий компонент дошкільної освіти [3], що є Державним стандартом дошкільної освіти в Україні. Затверджений стандарт забезпечить підвищення якості дошкільної освіти в Україні та приведення її до відповідності міжнародним стандартам.

Процес адаптації дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти це складний і багатогранний період. Адаптація – це звикання, пристосування організму до нових умов дошкільної організації. Крім того, в цей процес залучена не тільки дитина, але і вся її сім'я. У період адаптації вся сім'я перебуває у стресовому стані, у батьків виникають хвилювання і тривога за свою дитину.

Особливої уваги заслуговує і розгляд такого моменту як характер поведінки дітей у період адаптації. Поведінка являє собою різновид людської діяльності. З цієї позиції визначення поведінки дав С. Л. Рубінштейн: «Під поведінкою розуміють визначеним чином організовану діяльність, яка здійснює зв'язок організму з навколишнім середовищем. Поведінка у людини переважно є результатом низки усвідомлюваних дій – вчинків» [4].

Для успішної адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти дорослим необхідно сформувавши у неї позитивну установку на заклад дошкільної освіти, позитивне ставлення до нього. Це залежить від професійної майстерності вихователів, атмосфери тепла, доброти, уваги.

Досить складним напрямом у діяльності вихователя це вірне «конструювання» сходинок профілактичної та розвивальної роботи в період адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти.

Сороката Т.В. виділяє вісім сходинок профілактичної та розвивальної роботи в період адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти [5]:

1. Етюди, які спрямовані на забезпечення емоційного комфорту дитини в період перших днів перебування в закладі дошкільної освіти.
2. Ігри та вправи на формування позитивного відношення до свого «Я», а саме експресивна терапія (вербальний та тактильний контакт), психокінесіологічна гімнастика (симетричні рухи тіла).
3. Встановлення емоційного контакту та позитивного відношення до дорослих та дітей. Тут малюкам доречно проводити ігри з пальчиками, ігри – інсценізації.
4. Ігри на розвиток здатності дитини до симпатії, співчуття, співпереживання (ігри-симпатії, психогімнастика тощо).
5. Ігри-сюрпризи, ігри-маневри, ігри-пошуки, ігри-забави, пальчикові ігри. Вони сприяють розвитку мовлення, творчої діяльності, відображають навколишній світ, явища природи, предмети, тварин, людей, їхню діяльність.
6. Комп'ютерні технології.
7. Нетрадиційна техніка – піскова терапія, тістопластика, елементи танцювально-рухової терапії.
8. Екскурсії до сусідньої групи, кухні, кабінетів, де відбувається розширення соціальних контактів.

Завдання вихователя в цей складний період, полягає в створенні максимуму зусиль для того, щоб дитина безболісно пройшла всі етапи адаптації до умов закладу дошкільної освіти але, для швидкого і легкого протікання процесу адаптації, необхідно дотримуватися наступних умов:

1. Створення умов для охорони та зміцнення здоров'я дітей, для більш легкого проходження адаптаційного періоду до умов закладу дошкільної освіти. Необхідно розробити приблизну програму адаптаційного періоду.
2. Формування у дітей навичок здорового способу життя, сприяння всебічному психофізичному розвитку дітей раннього віку. У своїй діяльності, педагог, застосовує необхідні прийоми спрямовані на нейтралізацію негативних проявів у новоприбулих дітей.
3. Створення умов спрямованих на емоційне благополуччя вихованців. Важливо з самого початку формувати у дитини позитивну реакцію на заклад

дошкільної освіти. Необхідно, щоб дитина відчувала доброзичливе ставлення до себе, тільки в такому випадку період адаптації повинен пройти легше.

На сьогоднішній день в практику дошкільної освіти широко впроваджуються різні заходи, спрямовані на підвищення психолого-педагогічної компетенції батьків для успішної підготовки дитини до вступу в заклад дошкільної освіти: батьківські збори, семінари, групові консультації, зустрічі в дитячо-батьківських клубах, дні відкритих дверей. Основними методами роботи з сім'єю в період адаптації є: спостереження, консультування, опитування і анкетування, бесіди та інформування на різні теми за запитами батьків. Результатом взаємодії з сім'єю в період адаптації до закладу дошкільної освіти є виявлення сімей з соціально-неприйнятними методами виховання, які можуть перешкоджати формуванню повноцінної соціальної компетентності особистості дошкільника в нових для дитини соціальних умовах. Розроблено рекомендації батькам, які допоможуть підготувати дитину до дитячого садка.

Список використаних джерел

1. Каньоса Н. Адаптація дітей раннього віку до умов закладів дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 24 (1–2018), ч. 2. С. 248 – 253.
2. Про дошкільну освіту: Закон України від 2001 року, № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#>
3. Базовий компонент дошкільної освіти: Наказ МОНУ від 2021 року, № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Васянович Г. П. Основи психології : навч. посіб. К. : Педагогічна думка, 2012. 114 с.
5. Сороката Т.В. Сходинки адаптації дітей раннього віку в дошкільний соціум: метод. посіб.. Кам'янець-Подільський, 2016. 67 с.

Кондратюк Надія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Заремба Л.В.*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СІМ'Ї В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Першим соціальним інститутом, який займається питанням виховання та навчання дітей з раннього дитинства є сім'я. У всьому світі сім'я має велике значення для кожної окремої людини та становить соціальну цінність.

Сім'я – це соціальна група, яка складається з чоловіка та жінки, котрі перебувають у шлюбі, їх дітей (власних або прийомних), та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей [2].

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства» сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Це положення відповідає не тільки вимогам національного права, а і вимогам міжнародного права [1].

Сім'я закладає підґрунтя, спираючись на яке дитина вибірково сприймає, засвоює або ж відкидає наступну соціальну інформацію в якості керівництва до дії. Сімейний вплив на дітей є унікальним за інтенсивністю та результативністю, оскільки воно здійснюється безперервно, одночасно, охоплює всі сторони особистості, яка формується, триває протягом багатьох років, засновано на сталості контактів і – що дуже важливо – на емоційних відносинах дітей і батьків між собою [3].

Сім'я є тим фундаментом, де закладаються основи виховання та формується особистість майбутнього активного члена суспільства, де дитина знайомиться з правилами і нормами поведінки, взаєминами між людьми, засвоює перші життєві уроки. Вся атмосфера життя в рідному домі, моральний, культурний, освітній рівень батьків, їх ставлення до праці, життєві плани, взаємини справляють на дитину неабиякий вплив. Тобто, на виховний потенціал сім'ї впливають всі ті фактори, які сприяють всебічному розвитку дітей [4]. Саме в сім'ї дитина отримує перші уявлення про добро і зло, в сім'ї формується її характер, звички, ставлення до людей. Насамперед батьки подають дитині

приклад хорошої та поганої поведінки: їхнє ставлення до життя, до суспільних інтересів сприймається дитиною як норма поведінки. До слова, вся обстановка сімейного життя, всі без винятку його прояви, впливають на дітей і підлітків, які зростають у цій сім'ї [3].

Отже, сім'я є провідним мікрофактором соціалізації дитини. Саме під впливом сімейного виховання у дитини формуються перші уявлення про суспільну дійсність, забезпечується фізичний, духовний, інтелектуальний, культурний, соціальний та емоційний розвиток.

Сучасна сім'я потребує підтримки, а зокрема соціально-педагогічного супроводу з боку фахівців. Соціально-педагогічний супровід сім'ї являє собою комплекс завдань та заходів, які створюються в закладах освіти для забезпечення успішних процесів соціалізації, навчання та виховання дітей. Під соціально-педагогічним супроводом, О. Шпак та Н. Угляренко розуміють «систему педагогічних дій суб'єкта процесу з нейтралізації передбачуваних труднощів (помилки), надання оперативної допомоги (навчання) і проведення рефлексії» [5].

На думку науковців, можна виділити три основні види соціально-педагогічного супроводу: 1) попередження виникнення проблеми; 2) навчання носія проблеми методу розв'язання проблем у процесі розв'язання неадекватної ситуації; 3) екстрена допомога в неадекватній ситуації.

Такий видовий підхід дозволяє суб'єктам соціально-педагогічного супроводу: прогнозувати деякий майбутній стан, майбутню конструкцію педагогічної діяльності; прослідкувати події у зворотному порядку; вибирати найоптимальніші шляхи розв'язання проблем; планувати колективні дії; цілісно представляти об'єкти педагогічної діяльності; долати конфлікт між організованим і спонтанним мисленням [5].

До початку здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї фахівець має скласти план. План соціально-педагогічного супроводу розробляється на основі інформації про індивідуальні потреби конкретної дитини і має включати ті позиції, які є актуальними. Структура плану соціально-педагогічного супроводу визначена, виходячи з основних проблемних питань: адаптація

дитини до умов сімейного життя; здоров'я; контакт з біологічними батьками, родичами; освіта та навчання; особливості характеру; соціальні проблеми; фізичний розвиток; юридичні питання тощо.

Робота з батьками дітей проводиться у декілька етапів. На підготовчому етапі встановлюється контакт із батьками та проводиться діагностика сім'ї. На основному етапі соціально-педагогічного супроводу проводяться індивідуальні та групові консультації, психологічні тренінги, круглі столи та відкриті заходи, які спрямовані на розвиток психолого-педагогічної компетентності та культури батьків, налагодження взаємин з дітьми, педагогами.

Отже, соціально-педагогічний супровід сім'ї – це система професійної діяльності суб'єктів соціально-педагогічного супроводу, спрямована на створення соціально-педагогічних умов для ефективного навчання, виховання та розвитку дітей в умовах навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону дитинства». *Урядовий кур'єр*. 2001 р. 6 червня. С. 12.
2. Овчарова Р. В. Психологическое сопровождение родительства. М.: ТЦ «Сфера», 2003. 319 с.
3. Полішко Н. Л. Сім'я як соціальний інститут і природне середовище для виховання дитини. *Юридичні науки*. 2012. № 12. С. 29–34.
4. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. К.: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.
5. Шпак О. Соціально-педагогічний супровід у системі адаптації молодого вчителя. *Молодь і ринок*. №5(15), 2005. С. 5–10.

Кшановська Тетяна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, ст. викладач Алендарь Н.*

I.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Кардинальне реформування системи загальної освіти, що полягає в переході від когнітивної до особистісно орієнтованої моделі навчання й виховання підростаючого покоління, вимагає переосмислення мети, змісту, методів і форм освітньої діяльності, її орієнтації на особистість дитини.

Проблема формування готовності дитини дошкільного віку до навчання в школі має комплексний і міждисциплінарний характер, перебуваючи на перетині проблемних сфер педагогіки, психології та фізіології. Тому її сучасний стан характеризується різнобічністю охоплення багатьох питань та неоднозначністю їх трактування.

Проблема підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі досліджувалась багатьма науковцями – педагогами та психологами, як сучасними, так і нашими попередниками. В історичному аспекті цікавими для нас є наукові погляди відомих педагогів А. Леушиної, Г. Люблінської, В. Сухомлинського, О. Усової, Є. Тіхєєвої та ін. У своїх працях вони досліджували питання підготовки дітей дошкільного віку до навчання в школі, здійснили її теоретико-методологічне і методичне обґрунтування.

Педагогічні погляди В. Сухомлинського на шляхи розв'язання проблеми формування готовності старших дошкільників до навчання в школі можна проілюструвати таким міркуванням: «Школа не повинна вносити різкого перелому в життя дитини. Хай ставши учнем, дитина продовжує робити те, що робила й учора. Хай нове з'являється в її життя поступово та не приголомшує лавиною вражень» [4].

У психолого-педагогічній літературі готовність до школи трактується як загальна розвиненість особистості, що дозволяє дитині залучитись до систематичного процесу навчання та успішно засвоїти його зміст, як цілісна система властивостей і якостей, що повинен набути дошкільник у своєму фізичному, розумовому, естетичному, моральному розвитку.

Л. Божович вважає, що готовність до навчання в школі складається з певного рівня розвитку розумової діяльності та пізнавальних інтересів, готовності до довільної регуляції своєї пізнавальної діяльності та готовності до опанування соціальною позицією школяра [1].

Як свідчать результати дослідження С. Громбах, готовність дитини до школи визначається її фізичним та психічним розвитком, станом здоров'я, розумовим і особистісним розвитком. При цьому значення має весь комплекс факторів. Тому й прийнято вважати, що готовність до систематичного навчання

в школі («шкільна зрілість») – це той рівень морфологічного, функціонального та психічного розвитку дитини, за умов якого вимоги систематичного навчання не виявляться надмірними та не призведуть до погіршення здоров'я дитини. При цьому психологічна готовність до навчання розглядається як комплекс морально-психологічних особливостей, у якому мотиваційна сторона, як внутрішня спонuka, є основою. На це звертає увагу Л. Венгер, зауважуючи, що психологічна підготовка до шкільного навчання складається з мотиваційної, вольової і розумової готовності та готовності в сфері взаємовідносин. Мотиваційна готовність – це насамперед прагнення до нової для дитини діяльності – навчання. Вона позначається на вольовій і розумовій діяльності. Вольова готовність до навчання виявляється у здатності сприймати, запам'ятовувати і відтворювати навчальні дії, підпорядковувати ігрові моменти та інші мотиви поведінки навчальним, у наполегливості і доведенні до успішного завершення навчальних, трудових та інших доручень. Розумова готовність до навчання полягає в умінні володіти диференційованим сприйманням, елементарними формами смислового запам'ятовування, логічного мислення, відтворюючою уявою [2].

На думку провідних учених, визначаючи програму підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі необхідно мати на увазі ту особливу роль, яку відіграє дитинство в загальному процесі формування особистості. Цей період є сензитивним для розвитку всіх психічних функцій, становлення особистості, формування характеру, отже, визначальним у розвитку особистісного потенціалу людини. Тому схибити в організації навчання дитини дошкільного віку – означає обмежити її можливості, зашкодити їй стати успішною в навчанні та спілкуванні.

На думку О. Савченко, тільки відмовившись від функціонального підходу в освіті, замінивши його на гуманістичний підхід, який ставить у центр повноцінність проживання дитиною кожного вікового етапу, можна створити передумови для цілісного розвитку особистості дитини [3].

Отже, однією з найважливіших умов підготовки дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі є її здійснення на засадах гуманістичного підходу.

Гуманістична освітня педагогіка базується на гуманістичній психології, засновниками якої в 60-ті роки ХХ ст. були Р. Мей, А. Маслоу, А. Комбс, К. Роджерс та ін. Особливого значення в світовій освітній практиці вона набуває сьогодні в зв'язку з розбудовою інформаційного суспільства, в умовах якого найсуттєвішим чинником вдосконалення суспільства і виробництва стають розвиток інтелекту і творчих здібностей, превалювання загальнолюдських цінностей над груповими та індивідуальними. Визначальними конструктами гуманістичної концепції є ціннісні орієнтації, що сприяють розбудові такої системи освіти, яка створює умови для становлення учня як особистості, визнання цінності для суспільства кожної людини, її особистісної свободи та активності. Як наслідок, гуманістична освіта орієнтується на внутрішній світ дитини, що сприймається як унікальна одиниця, а основною метою гуманістичних освітніх систем є формування особистості, що спроможна до самоактуалізації.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив сформулювати основні принципи гуманістичної педагогіки, на які потрібно спиратись під час визначення педагогічних умов підготовки старших дошкільників до навчання в школі. До них відносяться:

- визнання самоцінності дошкільного віку як найважливішого періоду розвитку особистості;
- організація навчання в межах специфічних для дошкільників видів діяльності;
- використання методів і форм навчання, що відповідають своєрідності розвитку дитини дошкільного віку.

Як бачимо, у гуманістичному підході вихідною одиницею аналізу виступає специфіка дошкільного віку, що узята в загальному контексті онтогенезу особистості й обумовлює основні лінії фізичного та психічного розвитку дитини. І це зрозуміло. Навчальна діяльність і анатомо-фізіологічні особливості розвитку

дитини знаходяться в тісному взаємозв'язку та взаємозалежності. Навчання дитини потребує відповідного розвитку організму, водночас, і навчальна діяльність залежно від її змісту та організації позитивно або негативно впливає на подальший фізичний і психічний розвиток дитини і стан її здоров'я.

Список використаних джерел

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте: Психологическое исследование. М. : Просвещение, 1968. 464 с.
2. Венгер Л. А. Педагогика способностей. М. : Знание, 1973. 96 с.
3. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти. *Дошкільне виховання*. 2000. №11. С. 4–5.
4. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. К. : Радянська школа, 1977. 244 с.

Петрук Софія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Семенов О.С.*

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ М. МОНТЕССОРИ

Сенсорне виховання значною мірою визначає загальний психічний розвиток дитини. Тому багато сучасних освітніх методів і технологій ґрунтуються на стимуляції різних аналізаторів. Розвиток сенсорики є базовим і в Монтессорі-педагогіці. Методика, що базується на роботі зі спеціальним сенсорним матеріалом, сьогодні залишається надзвичайно актуальною та ефективною.

Виховання відчуттів – один з базових принципів системи Марії Монтессорі, що ґрунтується на засадах антропології, фізіології, анатомії та психології. Велике значення сенсорного виховання вчена пояснює тим, що саме з відчуттів починається відображення дитиною дійсності, тобто відчуття є початковим джерелом усіх знань людини про світ і про себе.

Сенсорне виховання (від лат. «sēnsus» – почуття, відчуття) розвиває весь спектр відчуттів дитини. М. Монтессорі, не лише видатний педагог, а й антрополог, зазначала: у маленької дитини сенсорна сфера далеко недосконала, в

результаті чого в її свідомості виникають не зовсім точні образи предметів та явищ навколишнього світу. Саме тому для задоволення потреб дитини в розвитку відчуттів і для дослідження навколишнього середовища вона створила унікальні сенсорні матеріали – своєрідні еталони тих чи інших ознак предметів навколишнього світу. [1] .

За Марією Монтесорі процес розвитку особистості ділився на такі періоди:

- перший період дитинства (від 0 до 6 років)
- другий період дитинства (від 6 до 12 років)
- третій період юність (від 12 до 18 років)
- четвертий період дорослішання (від 18 до 24 років).

Фаза першого періоду дитинства (від 0 до 6 років) є найважливішим періодом життя , оскільки, саме під час цього періоду у дітей формуються особистісні якості, здібності дитини. Одним з найважливіших сенситивних періодів кожної дитини є «виховання відчуттів». Кожна дитина хоче все обмацати, скуштувати на смак, роздивитися, таким чином досліджує світ, з цього Марія Монтесорі зробила висновок, що дитина пізнає світ через органи чуття. Відчувати і пізнавати в ході навчання стає одним цілим.

Суть методу Марії Монтесорі полягає в унікальній системі самовиховання та саморозвитку дітей основна увага приділяється розвитку відчуттів (слуху, зору, нюху, дотиків і т.д.). Головний принцип Марії Монтесорі « Допоможи мені зробити це самому » . Роль педагога в цій системі як спостерігача, головна його задача – це створити сприятливе середовище і ненав'язливо навчити ним користуватися. Таким чином педагог допомагає кожній дитині знайти свій індивідуальний шлях розвитку і розкрити закладені природою здібності.

Основні ідеї Марії Монтесорі базуються на таких принципах:

1. Дитина активна. Роль дорослого в навчанні є вторинною, він помічник, а не наставник.
2. Дитина сама собі учитель. Вона має повну свободу вибору та дій.
3. Діти навчають дітей (адже, в групах навчаються діти різні за віком, старші вчать дбати про менших, менші тягнуться до старших).

4. Діти приймають самостійні рішення.
5. Заняття відбуваються в спеціально підготовленому середовищі.
6. Дитина може помилятися і дійти до правильних дій повинен сам [2].

Марія Монтессорі розробила спеціальну систему розвитку сенсорних навичок для дітей дошкільного віку. Завдяки багаторічній праці і досвіду вона розробила спеціальні сенсорні матеріали для формування уявлень про зовнішні властивості предметів: форму, колір, величину, положення в просторі, запах і смак. Усі ці дидактичні засоби розділені в окремі групи для розвитку тактильного, термічного, стегностичного сприйняття, сприйняття нюху, слуху, зору та смаку. Тобто сенсорні матеріали Марії Монтессорі допомагають дітям навчитися розрізняти і засвоювати усі властивості предметів. Діти котрі працюють за методикою Монтессорі вміють визначити, що предмети бувають широкими і вузькими, високими та низькими, звуки мають різні тони, кольори – відтінки. Працюючи з такими засобами, діти легко і швидко сприймають складні поняття, вчаться класифікувати, визначати характеристики та ознаки. [3].

Отже, сенсорне виховання є фундаментом розумового розвитку дитини. Марія Монтессорі зробила великий вклад в успішний розвиток дітей багатьох поколінь її методика є актуальною і сьогодні. Монтессорі-матеріали, які вона розробила допомагають дітям рости розвинутими, відкритими та успішними особистостями.

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі. Полтава: РВВ ПДАА, 2009. 252с.
2. Дмитриева В. Г. Методика раннего развития Марии Монтессори. От 6 месяцев до 6 лет. М.: «Эксмо», 2008. 224 с.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. К.: Академвидав, 2006. 224 с.

Сабов Ольга

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Смолюк І.О.*

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ДУХОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Процес модернізації України, її соціально-політичний стан спрямовані на входження в європейський простір, що зобов'язує до прогресивних змін та пошуку нових стратегій розвитку у сфері дошкільної освіти. Головними умовами змін на даному етапі виступають удосконалення змісту дошкільної освіти, гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості дитини, її здібностей та обдарувань, духовного світу, наукового світогляду з урахуванням її потреб і нахилів.

На вирішення цієї головної мети спрямовані різні теорії та технології навчання та виховання. У сучасній дошкільній освіті все більшого поширення набуває термін «особистісно-орієнтоване виховання», яке має на меті суттєво змінити освітній процес, наповнити його високими морально-духовними переживаннями, утвердити взаємини справедливості та поваги, максимально розкрити потенційні можливості особистості дошкільника, стимулювати його до розвитку, вільного і відповідального самовираження, реалізації «Я-концепції» [3].

В «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренка особистісний підхід у вихованні трактується як послідовне ставлення педагога до вихованця як до особистості, як до свідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і як суб'єкта виховної взаємодії [2].

Особистісний підхід передбачає допомогу вихованцеві в усвідомленні себе особистістю, у виявленні, розкритті його можливостей, становленні самосвідомості, у здійсненні особистісно значущих і суспільно прийнятих самовизначень, самореалізації, самоутвердження. Тобто, це принцип особистісної обумовленості всіх психічних явищ дитини, її діяльності, її індивідуально-психологічних особливостей.

Особистісно-орієнтований підхід у вихованні ґрунтується на визнанні дитини найвищою цінністю і спрямований на створення відповідних умов для

становлення дошкільника як особистості, яка живе повноцінним життям, у якої збалансовані тенденції до самореалізації, саморозвитку й самозбереження.

Саме особистісно-орієнтований підхід у вихованні дошкільників допомагає розкрити потенціал кожної особистості дитини, дає змогу торкнутися всіх граней її внутрішнього світу, спонукає до визнання цінності міжлюдських взаємин, формує гуманні уявлення й розуміння інших. Особистісно-орієнтований підхід у вихованні дітей дошкільного віку передбачає створення умов для розвитку гармонійної, морально досконалої, соціально активної й саморозвивальної особистості.

Основною метою особистісно-орієнтованого виховання дітей дошкільного віку є формування і розвиток у дошкільників особистісних цінностей, фасилітація, підтримка та захист особистості, забезпечення механізмів самореалізації, саморозвитку, саморефлексії, саморегуляції, самозахисту, самоосвіти та самовиховання, необхідних для становлення самобутнього особистісного Я-образу, створення оптимальних умов для розвитку і становлення особистості дошкільника як суб'єкта діяльності і суспільних відносин [1].

Формування духовних цінностей дітей старшого дошкільного віку є найважливішим етапом у всебічному та гармонійному розвитку їх особистості. Формування духовності дитини дошкільного віку включає в себе формування і розвиток таких компонентів, як загальнолюдські, національні, громадянські та сімейні цінності.

Виховання духовності дошкільників із застосуванням особистісно-орієнтованого підходу – це спрямований, планомірний вплив на морально-емоційний розвиток дитини через організацію умов, в яких формується її духовна, емоційна, світоглядна сфери та поведінка, яка формується відповідно до суспільних норм та морально-етичних цінностей [4].

Серед основних педагогічних умов реалізації особистісно-орієнтованого підходу у вихованні духовності старших дошкільників виокремлюють: створення ситуацій успіху, опора на життєвий досвід та потреби старшого дошкільника, використання на заняттях та поза ними цікавих прикладів і фактів,

мотивація дошкільників до навчально-пізнавальної діяльності, урізноманітнення форм та методів подачі різного матеріалу, створення проблемних ситуацій, створення освітнього середовища, яке відображає інтереси і потреби дошкільників, яке б перетворило освітній процес на яскравий елемент життя дошкільника, позитивний приклад дорослих, врахування інтересів, вікових та індивідуальних здібностей кожного дошкільника, стимулювання інтелектуальних здібностей дитини, поєднання зв'язків мовленнєвої, розумової, трудової діяльності старших дошкільників [5].

Основними і найбільш дієвими методами і прийомами формування духовності старших дошкільників в умовах особистісно-орієнтованого підходу виховання є читання творів художньої літератури та бесіди за їхнім змістом; екскурсії, спостереження, колективне обговорення дій та вчинків персонажів та однолітків; розглядання ілюстративного матеріалу та складання дітьми розповідей, розучування віршів; розв'язання морально-етичних проблемних ситуацій; дидактичні ігри та вправи на розв'язання завдань духовно-етичного змісту; ігри-драматизації та рольові ігри; дискусії, конкурси, вікторини, цікаві завдання; індивідуальні та групові форми роботи тощо.

Духовне виховання дітей старшого дошкільного віку пропонується здійснювати в різноманітніших умовах: у побутовій і повсякденній діяльності, у грі й на спеціально організованих заняттях.

Особистісно-орієнтований підхід у вихованні духовних цінностей дітей старшого дошкільного віку потребує від вихователя: постійного вивчення та знання індивідуальних особливостей особистості, зокрема, темпераменту, рис характеру, поглядів, звичок своїх вихованців; діагностики та коректування рівня сформованості особистісних якостей таких, як світогляд, мотивація, інтереси, спрямованість особистості, життєві плани; заохочення кожного вихованця до посильної діяльності з постійно зростаючими вимогами до нього, що надасть можливість особистості йти вперед випереджувальними темпами; виявлення та усунення причин, що не дають можливості вихованцю досягти мети духовного розвитку; оперативну зміну обраної особистісної технології на іншу тактику

виховання, якщо вона не дає бажаних результатів; максимально спиратись на власну активність особистості [3].

Особистісно-орієнтований підхід має суттєво гуманізувати виховний процес сучасного закладу дошкільної освіти, наповнити його високими морально-духовними переживаннями, утвердити принципи справедливості і поваги, максимально розкрити потенційні можливості дитини, стимулювати її до особистісно розвивальної творчості. Лише особистісно-орієнтованому вихованню під силу досягнення особистісно розвивальної мети, оскільки воно спрямоване на усвідомлення вихованцем себе як особистості, на його вільне і відповідальне самовираження.

Отже, особистісно-орієнтований підхід є дуже важливий у вихованні духовності старших дошкільників. Він ґрунтується на визнанні дитини найвищою цінністю і спрямований на створення відповідних умов для становлення дошкільника як особистості, яка живе повноцінним життям, у якій збалансовані тенденції до самореалізації, саморозвитку й самозбереження.

Важливим завданням виховання духовності дошкільників в руслі особистісно-орієнтованого підходу є формування їх моральних почуттів, їхніх переконань і поведінки, гуманних взаємин, доброзичливої взаємодопомоги, формування моральних цінностей, високої моральної свідомості, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки в різних сферах життєдіяльності на основі засвоєння норм моралі, потреби постійного морального вдосконалення, утвердження принципів загальнолюдської моралі, духовності тощо.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України: науковий керівник: А. М. Богуш. Київ: Видавництво, 2021. 38 с.
2. Гончаренко А. М. Особистісно-орієнтована модель освіти: підготовка педагога. *Дошкільне виховання*. 2018. № 1. С. 11 – 12.
3. Дубогай О. Д. Теоретичні та методичні аспекти особистісно орієнтованого підходу у вихованні дітей. *Дошкільна освіта*. 2015. № 2 (8). С. 17–24.
4. Панченко В. О. Організація духовно-морального виховання дітей у дошкільних закладах. *Педагогічні науки*. 2015. № 5 (106). С. 107–111.
5. Щербіна С. М. Духовний розвиток та формування духовної культури особистості – найважливіші завдання сучасної освіти. *Дошкільне виховання*. 2016. С. 283–291.

Серединська Оксана

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н. І.*

ПАРТНЕРСТВО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СІМ'Ї У ПІДГОТОВЦІ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Сучасне інформаційне суспільство зумовлює зміну підходів до навчання і виховання дітей раннього та дошкільного віку. Дошкільне дитинство – унікальний період у житті дитини. Вона пізнає і перетворює світ, досягає закономірності довкілля, отримує нові знання, опановує нові навички. І найпершими помічниками є батьки та родина. В умовах сім'ї панує особлива атмосфера, розвивальне середовище, у якому в дитині формується перші уявлення, якості особистості.

Сучасна наука також оперує даними про важливість сімейного виховання для повноцінного розвитку особистості дитини, оскільки потенціали виховного середовища в умовах сім'ї є невичерпним і жодна установа не здатна його замінити в повній мірі. Відображення різних аспектів проблеми знаходимо в працях сучасних учених (Н. Ватутіна, Л. Врочинська, Л. Каплан, А. Кожина, Т. Кравченко, В. Міляєва, Г. Левицька, І. Трубавіна, Т. Поніманська, Н. Щуркова).

Вихователь та батьки, об'єднанні у своїй діяльності, діють в інтересах дитини, створюють для неї належні умови. Від того, наскільки такі взаємовідносини будуть узгоджені, залежить успіх формування особистості в цілому. Саме взаємодія у педагогічному процесі сім'ї та дошкільного закладу здатна здійснювати особистісно-орієнтований підхід, формувати індивідуальність, активізувати творчий потенціал не лише дитини, але і педагогів, і батьків .

Дошкільний вік є визначальним у становленні особистості дитини, тому важливим чинником особистісного зростання і розвитку є період підготовки до навчання в школі. У дошкільному віці закладаються основи подальшого розвитку людини. Зокрема, відбувається інтенсивний психічний та розумовий розвиток, формується сприйняття світу та здійснюється набуття необхідного для

життєдіяльності практичного досвіду та становлення пізнавального інтересу. Ці всі положення є визначальними у працях видатних психологів минулого та сучасності: І. Беха, Л. Виготського, П. Гальперіна, О. Кононко, Г. Урунтаєвої та ін.

Для оптимального розвитку та становлення особистості дитини протягом життя в дошкільному дитинстві мають бути створені необхідні умови, що забезпечать закладення якісних стартових показників для всебічного та багатогранного розвитку в майбутньому. З цією метою має бути налагоджена взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї на засадах повноцінного партнерства.

Взаємодія батьків та закладів дошкільної освіти розглядається різноаспектно у працях Л. Загик, В. Іванової, В. Котирло, Н. Кот, С. Ладивір, Т. Маркової, Л. Островської, Т. Пагути. У цьому аспекті найбільш досліджені умови, які забезпечують єдність дій в підготовці дитини до школи (Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Леушина, Г. Люблінська, М. Подд'яков, О. Проскура та інші), шляхи забезпечення єдності в ознайомленні дітей з природою (Н. Кот); розкрито суть співробітництва вихователів дошкільних закладів з сім'єю по вихованню дошкільників у дусі миру (Т. Пагута).

Нами було здійснено теоретичний аналіз проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у підготовці дитини до школи. Ефективність роботи з батьками значною мірою залежить від спільних зусиль, умов, у яких працює заклад дошкільної освіти, кваліфікації і творчості педагогічного персоналу, особистого ставлення дорослих до вирішення проблем підготовки дітей до школи.

У своєму дослідженні ми досліджували компоненти готовності до шкільного навчання дітей дошкільного віку. Основними результатами цілеспрямованої освітньої роботи з 5-6-річними дітьми має бути сформованість таких компонентів готовності:

- фізична (загальний стан здоров'я, відповідність антропометричних параметрів розвитку організму віковій дитини, оптимальний рівень рухової активності, достатній розвиток дрібної моторики);

- мотиваційна (наявність у дитини прагнення до навчання, бажання бути школярем та отримувати нові знання, достатньо високого рівня розвитку пізнавальної діяльності та адекватного сприйняття нових соціальних умов тощо);
- комунікативно-мовленнєва (сформованість необхідного мінімуму комунікативних здібностей, наявність достатнього рівня розвитку фонематичного слуху, правильної звуковимови і літературного мовлення, багатого словникового запасу тощо);
- емоційно-вольова (здатність дитини регулювати свою поведінку в різних ситуаціях спілкування і спільної навчальної діяльності, давати адекватну самооцінку власним діям, довільність психічних процесів, початкова сформованість таких базових якостей особистості, як самостійність, дисциплінованість, відповідальність тощо.);
- інтелектуальна (загальна обізнаність дитини про навколишній світ та світ власного «Я», наявність достатнього рівня розвитку пізнавальної діяльності, окремих пізнавальних психічних процесів: пам'яті, сприймання, мислення, уваги, – логічних операцій: узагальнення, порівняння, класифікація, серіація тощо, – володіння спеціальними вміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання у школі);
- соціально-моральна (формування перших етичних інстанцій, уміння спілкуватися з однолітками й дорослими, засвоєння соціальних норм поведінки).

Поняття «готовність дитини до школи» є комплексним, багатозначним і охоплює низку компонентів готовності дитини до навчання у школі: морфологічна зрілість; інтелектуальна зрілість; емоційно-вольова зрілість; соціальна зрілість.

Тому для діагностики рівня готовності дітей старшого дошкільного віку до школи нами була використана діагностична батарея, яка включає вивчення вищезначених компонентів: оцінювання психосоціальної зрілості за тестовою бесідою (автори А.Керн–Я.Йєрасек); оцінювання виконання орієнтованого тесту шкільної зрілості (модифікація тесту А. Керна); оцінювання виконання тесту ВМ (орієнтований тест шкільної зрілості – вербальне мислення) (автор Я. Йєрасек).

Нами була розроблена та апробована Програма партнерства закладу дошкільної освіти та сім'ї у підготовці дитини до школи, яка передбачала використання методу проєктів спільної діяльності вихователів, дітей старшого дошкільного віку та батьків, що включає підвищення педагогічної культури батьків та використання інноваційних форм взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї.

Кількісні та якісні показники дослідження засвідчили ефективність Програми партнерства закладу дошкільної освіти та сім'ї у підготовці дитини до школи.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В., Богінч О. Л., Машовець М. А. Здоров'я дитини від родини. *Як виховати в сім'ї здорову дитину від народження до повноліття*. Київ: СПД Богданова А. М., 2006. 220 с.
2. Дитина у дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / під ред. К. Л. Крутій. Запоріжжя: Ліпс, 2011. 188 с.
3. Крутій К. Л. Реформування, модернізація і парадигми дошкільної освіти в Україні: теоретичні засади і погляд у майбутнє. URL: <http://ukrdeti.com/>
4. Назаренко Г. І. Проблеми наступності в системі «дитсадок – початкова школа»: матеріали наук.-практ. семінару «Шляхи реалізації національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті». Харків: ХОНМІБО, 2002. С. 37–40.
5. Новак О. Готовність дитини до навчання у школі як основа забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2013. Випуск 1. С. 21.
6. Ничипорук Н.А. Теоретичні аспекти проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дитини до шкільного навчання. *Наука, освіта, суспільство очима молодих*: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих науковців. Рівне: РВВ РДГУ, 2020. С. 160-161.

Терещук Тетяна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Бойчук П.М.*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ ЖИВОПИСУ

На сучасному етапі Україна, як молода незалежна держава, розв'язує складні завдання економічної стабілізації й національного відродження. Разом із перспективами вільного державотворення відкрилися широкі можливості для розвитку освіти, науки, культури, що потребує докорінного реформування

процесу навчання і виховання молодого покоління. В сучасних умовах все більше підвищуються вимоги суспільства до громадянина України, у якого серед загальнолюдських якостей поряд з мораллю, національною свідомістю та сумлінням повинні бути національна духовна культура, патріотичні почуття.

Формування творчої, ініціативної, національно свідомої особистості вимагає наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу, в тому числі дошкільної педагогіки, змістом, який би відображав справжню історію, мистецтво, культуру, символіку, природу рідного краю, всієї України та забезпечував можливості постійного духовного самовдосконалення особистості, формування її інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності суспільства.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Старші дошкільники мають знати прапор, гімн, герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви (Карпатські гори, Крим, Дніпро), пам'ятні місця (Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія-Нова тощо). Цій меті підпорядковані заняття «Ми живемо в Україні, ми дуже любимо її», «Пам'ятні місця України», «Рідне місто (село)», «Вулиці нашого міста (села)», «Наш герб» та ін. Дошкільна педагогіка є могутнім фактором виховання майбутніх громадян своєї країни.

Теоретико-методологічні основи виховання, нову парадигму освіти і виховання, його мету і зміст розробляли такі вчені, як М. Антонєць, А. Бойко, Л. Вовк, М. Євтух, П. Кононенко, О. Мороз, В. Москалець, А. Погрібний, Ю. Руденко, В. Сидоренко, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, Д. Тхоржевський, М. Ярмаченко та ін.

Теоретичні засади національно-патріотичного виховання викладено у дослідженнях українських вчених, психологів та педагогів М. Боришевського, Д. Віконської, В. Москальця, І. Сікорського, Б. Цимбалістого, В. Яніва, Я. Яреми та ін. У своїх працях значне місце вони приділяють українській національній ідеї, духовності, демократичним засадам навчання і виховання, гуманістичним цінностям.

Важливість національно-патріотичного спрямування у вихованні підростаючого покоління підкреслювали українські прогресивні діячі, педагоги Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, І. Огієнко, В. Сухомлинський, С. Русова та ін.

Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядають у своїх працях багато сучасних педагогів, такі як Ю.Бондаренко, О.Вишневський, В. Довбищенко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, О. Онищук, С. Павх, Б. Ступарик, О. Ярмоленко та ін.

Певні аспекти розвитку національної освіти в Україні дістали відображення в працях А. Алексюка, С. Гончаренка, В. Каюкова, В. Майбороди, Ю. Мальованого, П. Онищука, С. Павх, М. Стельмаховича, Г. Філіпчука та інших.

Ідея національно-патріотичного виховання особистості втілена в державних документах, зокрема в Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, у Концепції національного виховання та інших державних і науково-методичних матеріалах, що спрямовують оновлення освітньо-виховного процесу в Україні.

Духовна сила нації, її міць, морально-патріотичний потенціал народу залежать від того, наскільки збережені, глибоко усвідомлені й відчуті всі культурні, духовні здобутки минулих століть.

Живопис є невичерпним джерелом культури народу, яке має унікальні можливості впливу на особистість та формування в неї національно-патріотичного світогляду, характеру, глибокої духовності. Завдяки живопису, яке є віковичною скарбницею моральних та духовних здобутків народу і відображає стиль різних епох, регіонів, зберігає багаті невмирущі традиції, пізнаються історія, світогляд, моральні якості наших предків, їхня героїчна боротьба за незалежність нашої держави, формуються основи культурно-духовного багатства українського народу. Багатовікові художні традиції народу формували національну самобутність українського живопису, оволодіння

надбаннями інших культур сучасності – визначали його адекватність загальномистецьким процесам.

На думку науковців (Д. Антонович, В. Винниченко, О. Воропай, М. Грушевський, М. Гончаренко, Є. Маланюк та ін.), саме в середовищі національної культури з використанням надбань традиційної педагогіки можливе успішне розв'язання проблеми формування творчої, всебічно розвиненої особистості з високим рівнем національної самосвідомості.

Дослідження Н. Ветлугіної, Н. Сакуліної, О. Усової, О. Фльоріної переконують, що ознайомлення з творами народного мистецтва пробуджує в підростаючого покоління яскраві образні уявлення про Батьківщину, її культуру, національний колорит, сприяє вихованню патріотичних почуттів.

Отже, живопис має великі потенціальні можливості в моральному, духовному, культурному та патріотичному вихованні молоді. Але в процесі аналізу навчальних та виховних програм, підручників, методичних джерел з'ясувалося, що цей виховний потенціал використовується недостатньо. Це зумовлено низьким рівнем дослідженості національно-патріотичного виховання дошкільнят засобами живопису, зокрема, українського живопису. Відсутні наукові праці, які стосувалися б обґрунтування педагогічних умов, форм і методів застосування живопису українських митців у роботі з дітьми дошкільного віку.

Експериментальна робота підтвердила, що теоретичне та практичне оволодіння живописом є надійною основою формування у дітей патріотичних почуттів, їх національної самосвідомості, відчуття невід'ємності від українського народу, Батьківщини. Дотримання кращих набутоків історичного досвіду, українського живопису, мови українського народу сприяє поглибленню духовності дошкільнят. Катерина Василівна Білокур – майстер народного живопису, яка втілила у картинах поезію, філософію й відчуття краси українського народу, непересічної особистості й творчої долі. Катерина Білокур довела своїм життям і творчістю, наскільки живучою по наших селах є традиційна культура українців.

Проведене нами дослідження дає підстави вважати, що національно-патріотичне виховання дітей 6-го року життя буде ефективним, якщо на заняттях з образотворчого мистецтва у ЗДО забезпечується:

- систематичність засвоєння культурно-історичних, морально-духовних, ідейно-естетичних знань, цінностей, сконцентрованих саме у національному живописі;
- глибоке пізнання дошкільнятами національних традицій, звичаїв, символів, технік малювання;
- оволодіння кожною дитиною історичними аспектами, витоками, динамікою розвитку духовних цінностей живопису.

У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що живопис пробуджує і виховує у дітей пошану до мистецьких традицій, формує в них захоплення красою, вони краще розуміють свою приналежність саме українському народу, висловлювання стосовно краси рідного краю, природи набувають осмисленого характеру, з'являється шанобливе ставлення до національних та державних символів. Результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили, що розроблена нами система національно-патріотичного виховання дітей 6-го року життя засобами живопису довела свою дієвість, ефективність. Вона ґрунтується на розкритих у дипломній роботі теоретико-методологічних положеннях, концептуальних основах національно-патріотичного виховання.

Узагальнення експериментальних даних, результати дослідження сприяли виробленню таких рекомендацій, реалізація яких забезпечить поліпшення національного виховання студентів:

1. Підготувати і видати науково-методичну літературу, в якій розкрити сутність і особливості національно-патріотичного виховання засобами живопису
2. Вихователям ЗДО доцільно читати спецкурси, спецсемінари, факультативи на актуальні теми, проблеми національно-патріотичного виховання особистості (національне і загальнолюдське в культурі і мистецтві, наукові критерії національної ідентифікації тощо).

3. Використовувати на заняттях з образотворчого мистецтва, з метою виховання національно-патріотичних почуттів, якомога більше творів мистецтва і взагалі спадщини митців саме України.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко. К.: Світич, 2008. 430 с.

2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. К., 2012. 26 с.

3. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440с.

Тимощук Ольга

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

Алендарь Надія Іванівна

кандидат педагогічних наук, ст. викладач

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВИХОВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ДОРУЧЕНЬ

Законом України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», державними національними програмами «Освіта» та «Діти України» визначено, що особливої уваги набуває єдність виховних впливів на дитину протягом тривалого періоду становлення особистості, починаючи з раннього дитинства. Це потребує формування у дитини стійких суспільно значущих способів поведінки, здатності до самостійного критичного мислення, соціальної і моральної зрілості. Однак сфера моральних категорій для сприймання і усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку обмежена, що ускладнює прилучення дитини до суспільних цінностей. Провідне значення серед них мають ті, які проявляються у спрямованості особистості на позитивне ставлення до навколишнього світу. Одним із показників засвоєння цих цінностей є відповідальність як інтегральна якість особистості.

У сучасних наукових дослідженнях І. Д. Беха, О. Л. Кононко, М.В. Савчина, розкриваються психологічні механізми формування у дітей різного віку відповідальності, яка оцінюється як особливий мотив людських вчинків, смисловий принцип регуляції поведінки. При цьому значна увага надається формуванню у дітей системи відповідальних ставлень.

Значна частина наукових досліджень присвячена проблемі нормативності як основної характеристики поведінки дитини дошкільника. Результати досліджень Л. В. Артемової, Л. І. Божович, В. К. Котирло, М. І. Лісіної, С.Г. Якобсон та ін. констатують, що моральна норма, якщо вона усвідомлено закріплена і емоційно збагачена, перетворюється у відповідальність особистості. На етапі дошкільного дитинства моральні норми виступають і як мотиви поведінки.

У Коментарі до Базового Компоненту дошкільної освіти відповідальність визначається як серйозне ставлення до обов'язків, здатність надавати перевагу обов'язку перед розвагою; відповідати перед іншими за свої рішення та їх наслідки; дотримання даного комусь слова, виконання обіцянки; послідовність у словах та вчинках; відчуття межі припустимої поведінки; бажання самовдосконалюватися; готовність визнати свої помилки, повинитися, розкаятися; вміння з власного бажання братися за складну або копітку справу. Хоча традиційна педагогіка не заперечувала важливості цієї риси характеру дошкільника, вона, проте, здебільшого орієнтувала на відповідальність виконавського характеру, на виховання у дитини здатності відповідально виконувати розпорядження інших.

Досліджень, що стосуються педагогічних умов виховання відповідальності у дітей дошкільного віку, в психолого-педагогічній літературі досить небагато. Однією із перших в цій низці є робота З. Н. Борисової, в якій організація чергувань використовувалась як форма відповідальності окремої дитини і невеликого колективу чергових перед великим дитячим колективом. Відповідальність розглядається як почуття залежності, що переживається дитиною, обов'язковості перед педагогом і дітьми, усвідомлення необхідності і користі своєї справи для колективу [1].

Вчені встановили, що сприятливі для розвитку відповідальності умови містяться в тих видах суспільно-корисних справах, де старшому дошкільнику доступне розуміння необхідності, значущості їх виконання і залежності якості кінцевого продукту від прикладених для його досягнення зусиль. Дослідження велись у напрямі виховання відповідальності як мотиву поведінки. Вчені стверджують, що в дошкільному віці проявляються перші ознаки відповідальності, однак сама по собі вона не виникає навіть стосовно простих, нескладних обов'язків.

Аналіз наукової літератури свідчить, що у дітей дошкільного віку можна виділити:

Ініціативна відповідальність – дитина не лише розуміє значення відповідального виконання доручень, а й задоволена своєю поведінкою. Вона ініціативна, наполеглива, досягає успішного результату. В спілкуванні орієнтується на інших, відчуває, коли необхідна її допомога, вміє співчувати, турбуватися, творчо ставитися до справи, знає і використовує моральні норми.

Виконавська відповідальність – дитина наполеглива, старанна, сумлінна, орієнтується на моральні норми і дотримується їх, але діє за вказівкою дорослого, не виявляючи власної ініціативи.

Конформна відповідальність – дитина знає моральні норми, дотримується їх. Але лише в присутності дорослого. Вона вміє пристосовуватись до вимог дорослих, орієнтується на моральні норми, разом оцінюючи можливість використання їх у корисливих цілях.

Безвідповідальність – дитина за першої ліпшої нагоди прагне уникнути того, чого від неї чекають, легко кидає доручену справу. Власні інтереси ставить понад усе, не бачить у моральних нормах сенсу.

У старших дошкільників відповідальну поведінку можна виховувати в різних видах діяльності, а саме: на заняттях, в іграх та в праці.

Вплив занять на моральний розвиток великий і різноманітний. Заняття різнобічно впливають на дітей: вони формують різноманітні знання і вміння, моральні уявлення, виховують морально-вольові якості (наполегливість,

організованість, самостійність), що сприяють формуванню відповідальності у дітей.

В старшій групі створюються більш широкі можливості для морального виховання дітей в грі. Це пояснюється перед усім поглибленням і розширенням тематики дитячих ігор. В процесі сюжетно-ролевої гри створюються умови для подальшого зміцнення моральних уявлень, почуттів, якостей, які формувалися в побуті. В грі проявляються такі властивості, як відповідальність, цілеспрямованість, наполегливість і завзятість в подоланні труднощів.

Особливо велика роль праці в моральному вихованні. Саме в праці формуються такі риси людини, як колективізм, відповідальність, взаємодопомога, організованість, дружелюбність та інші важливі моральні якості.

На думку багатьох вчених найдоступнішою формою залучення дітей дошкільного віку до посиленої повсякденної трудової діяльності в закладі дошкільної освіти і дома є доручення. Доручити – значить зобов'язати дитину виконати завдання, яке може бути зв'язане з особистим самообслуговуванням і обслуговуванням колективу [1; 2].

Науковці вважають, що доручення можна поділити на такі види: за складністю завдань (прості й складні), за тривалістю їх виконання (короткочасні й тривалі), за характером організації дітей (індивідуальні, групові). Складне або просте доручення може бути і короткочасним, і тривалим, і індивідуальним, і груповим.

До змісту доручень входять організаційні вправи, які виховують у дитини вміння розподіляти свій час, приймати рішення, відповідати за виконане завдання.

Просте доручення полягає в тому, що дитина повинна виконати якесь одне нескладне завдання (наприклад, принести стілець, подати книжку або чашку, покласти на місце іграшку та ін.). Хоч це доручення і просте, але й воно має певну цілеспрямованість і примушує дитину докласти певних зусиль, щоб виконати прохання дорослої людини. Такі доручення мають епізодичний, короткочасний характер, їх можна давати дітям молодшого дошкільного віку.

Дітям середньої і старшої групи дають складніші доручення, які можуть бути пов'язані з проханням або зверненням до інших осіб. Наприклад, вихователь доручає дитині піти до директора ЗДО і попросити книжку. Дитина, виконуючи це доручення, повинна самотійно сформулювати своє прохання так, щоб її зрозуміли, з додержанням усіх правил ввічливої поведінки: перш ніж увійти до кабінету директора, вона повинна постукати в двері, а потім спокійним голосом звернутися з проханням і, одержавши книжку, подякувати.

На кожному етапі виконання доручення особливе значення має така тактика вихователя яка передбачає залучення дитини до праці без примусу. Дослідники рекомендують використовували такі способи як:

- постановка трудових завдань в ігровій формі;
- розкриття значення результатів праці для самої дитини та для інших людей, а згодом і підведення дітей за допомогою запитань до самотійних висновків про значущість тих чи інших трудових справ. Адже дітям має бути зрозумілим не тільки те, що вони робитимуть, а й те, для чого це треба робити;
- звернення до дітей за порадою;
- повідомлення про різні життєві ситуації та використання запитань з метою спонукати дітей виконувати ту чи іншу роботу;
- використання дорослими звертань, які сприяють розвитку в дітей почуття власної гідності й водночас дають можливість спиратись на нього;
- надання дитині права вибирати завдання з кількох запропонованих;
- надання можливості займатись роботою за інтересами під час праці.

Отже, використання зазначених способів залучення дітей старшого дошкільного віку до праці та виконання різноманітних доручень дає їм відчуття свободи, що сприяє формуванню у них відповідальності, цілеспрямованості та наполегливості.

Список використаних джерел

1. Борисова З. Н. Від доручень до колективної праці. *Дошкільне виховання*. 1986. №5. С. 22 – 23.
2. Проколієнко Л. М. та ін. Педагогічна психологія. К.: Радянська школа, 1991. 180 с.

Шелуха Юлія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Фенко М.Я.*

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІГРАХ ЗА СЮЖЕТАМИ НАРОДНИХ КАЗОК

Актуальність дослідження зумовлена новими тенденціями у розвитку системи національного дошкільного виховання; соціальною значимістю проблеми розвитку у дітей діалогічного мовлення; формування мовної компетенції в різних видах діяльності. Мовна компетенція дошкільнят визнана однією з провідних базисних характеристик особистості (А. Богущ, С. Бухвостова, М. Вашуленко, Л. Парамонова), одним з чинників якої є діалогічна компетенція.

Проблема розвитку діалогічного мовлення знаходить своє практичне втілення в дослідженнях вчених (О. Амацьєва, В. Захарченка, М. Луцан, Е. Паліхата, Н. Савінова, В. Скалкін, Г. Чулкова, С. Хаджірадева та ін.). Вплив гри на розвиток мовлення дітей відображено в роботах Н. Водолаги, В. Захарченка, М. Луцан, Г. Люблінської та ін. Вивчення стану зазначеної проблеми засвідчило однобічний підхід до формування діалогічної компетенції старших дошкільників, що обмежується ситуацією організованого навчання і недостатнім використанням набутих умінь в інших видах діяльності (ігрової, трудової, комунікативної).

Недостатня розробленість проблеми формування діалогічної компетенції в іграх за сюжетами народних казок, епізодичний характер роботи над діалогом у практиці масових дошкільних установ, що зводиться до репродуктивного відтворення дітьми діалогів, не дозволяє максимально повно й успішно вирішувати це завдання.

Діалог – це форма існування мови, пов'язана з його соціальною природою і комунікативною функцією; бесіда кількох людей з метою запитати про щось і спонукати до відповіді, пробудити до будь-якої дії; ряд реплік. Діалогічна мова є

особливо яскравим проявом комунікативної функції мови; визначається як форма мови, при якій відбувається безпосередній обмін висловлюваннями між двома або кількома особами.

Діалогічні вміння старших дошкільників ми розуміємо як вміння дітей взаємодіяти між собою, вступати в розмову, підтримувати і завершувати її відповідно до правил мовного етикету, доречно використовуючи усталені мовні вирази; виражатися логічно, зв'язно; правильно структурно та інтонаційно оформляти мову.

Засобом розвитку діалогічних умінь дошкільнят виступили гри за сюжетами народних казок, оскільки саме з них діти черпають зразки красивої правильної образної мови, засвоюють різні форми мовних еталонів, опановують культурою мови.

На початку експерименту було визначено критерії та показники сформованості діалогічних умінь старших дошкільників: комунікативний (на рівні встановлення контакту), мовної (на рівні засвоєння і вживання мовних еталонів), структурний (на рівні ведення діалогу).

Комунікативний критерій (на рівні встановлення контакту) з показниками: вміння вступати в спілкування, підтримувати і завершувати його; захоплювати і підтримувати ініціативу спілкування; враховувати компоненти ситуації спілкування; змістовність, різноманітність тематики під час діалогічного спілкування.

Мовний критерій (на рівні засвоєння і вживання мовних еталонів) з показниками: вміння висловлюватися логічно, зв'язно, самостійно, в нормальному темпі; говорити виразно, висловлювати основні мовні функції; різноманітність форм, мовних засобів, мовних еталонів, типів мовних висловлювань; доречність використання сталих мовних виразів, народних прислів'їв, приказок.

Структурний критерій (на рівні ведення діалогу) з показниками: вміння дотримуватися теми діалогу; швидко реагувати на хід бесіди, знаходити необхідні слова в різних ситуаціях спілкування, перепитувати співрозмовника

при необхідності; задавати питання і відповідати на запитання співрозмовника; дотримуватися правил ведення діалогу.

На основі вищезазначених критеріїв та показників були визначені рівні сформованості діалогічних умінь старших дошкільників в іграх за сюжетами художніх творів: високий, достатній, середній, задовільний, низький.

У ході експериментально-дослідної роботи були виявлені педагогічні умови формування діалогічних умінь: інтеграція різних видів діяльності (навчально-мовленнєвої, ігрової, театралізованої), поетапне впровадження сукупності методів репродуктивного та творчого характеру, пріоритетність такого засобу навчання, як ігри за змістом художніх творів.

Методика формування діалогічних умінь дітей старшого дошкільного віку в іграх за сюжетами художніх творів включала два послідовних етапи: репродуктивний і творчий. Для кожного етапу було визначено мету, пріоритетну лінію, напрямки (літературно-мовний, комунікативно-творчий, ігровий) і зміст роботи. Метою першого етапу, репродуктивного, було накопичення мовних еталонів з художніх творів, необхідних для формування діалогічних умінь, відображення їх через театралізацію. Метою другого етапу – творчого – була активізація діалогічного спілкування в іграх за сюжетами народних казок з вживанням мовних кліше, образних літературних висловлювань.

Результати заключного етапу засвідчили, що діти експериментальної групи досягли значних змін у рівнях сформованості діалогічних умінь в іграх за сюжетами народних казок: 22,9% з них піднялися до високого рівня, 29,3% – досягли достатнього, 32,7% – засвідчили середній, 11,1% – виявили задовільний і лише 4% – залишилися на низькому рівні. У контрольній групі 9,8% досягли високого і 18,4% – достатнього рівнів, більшість з них перебувало на середньому (31,8%) та задовільному (25,3%) рівнях, 14,7% залишилося на низькому рівні.

Педагогічними умовами реалізації методики формування діалогічних умінь старших дошкільників в іграх за сюжетами народних казок ми визначили: інтеграція різних видів діяльності (навчально-мовленнєвої, ігрової, театралізованої), поетапне впровадження сукупності методів репродуктивного та

творчого характеру, пріоритетність такого засобу навчання, як ігри за змістом народних казок.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. К., 2012. 26 с.
2. Березина О.М., Павловська Т.О. Мовні ігри і забави: учбово-методичний посібник. Тернопіль: Мальва, 2019. 107 с.
3. Богуш А.М. Заняття з розвитку мови в дитячому садку. К.: Рад. школа, 2008. С.99–123.
4. Богуш А.М., Орланова Н.П., Зеленко М.У., Лихолетова В.К. Мовний розвиток рідної мови та знайомлення з навколишнім в дитячому закладі. К.: Вища школа, 2002. 414 с.

Шило Руслана

*студент Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Фенко М.Я.*

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Виразне мовлення дітей – одна зі стрижневих проблем дошкільної педагогіки. Її актуальність обумовлена пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті, Законом України «Про дошкільну освіту», «Базовим компонентом дошкільної освіти», спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, удосконалення форм, методів, засобів і методики навчання дітей рідної мови, формування культури мовленнєвого спілкування.

Дошкільний вік – це період активного засвоєння дитиною мови, становлення й розвиток усіх боків мовлення – фонетичного, лексичного, граматичного, зв'язного, засвоєння його виразності та образності. Крім того, повноцінне оволодіння рідною мовою в дошкільному віці – необхідна умова вирішення завдань розумового, естетичного й духовно-морального виховання, засвоєння культури свого народу, національних та загальнолюдських цінностей у максимально сенситивний період розвитку.

Однією з найважливіших проблем становлення особистості дитини є розвиток її розмовного, живого мовлення, наповненого емоційним змістом. Сьогодні впровадження загальної автоматизації і комп'ютеризації збіднює мовлення дитини. У ситуації, що склалася, заповнити дефіцит емоційного й виразного мовлення дитини може допомогти залучення дітей з дошкільного віку до творів мистецтва.

Проблема виразності мовлення досліджувалася лінгвістами (О. Ахманова, Н. Бабич, Б. Головін та ін.) у загальному аспекті культури мовлення; психологами (В. Артемов, К. Ізард, А. Ковальов, С. Рубінштейн, О. Чебикін, П. Якобсон та ін.) у межах психології емоцій, де виразні засоби мовлення вивчаються поряд з іншими засобами зовнішнього прояву емоцій; у соціальній психології, у якій засоби мовленнєвої виразності розглядаються як засоби спілкування (Г. Андрєєва, О. Бодальов, Н. Горелов, С. Кулачковська, О. Кульчицька, М. Лісіна, Т. Репіна та ін.). Вербальні засоби виразності в мовленні, що звучить, виступили об'єктом досліджень багатьох учених (О. Аматьєва, С. Боднар, О. Говалешко, Б. Головін, Г. Дідук, Г. Колшанський, Л. Кулибчук, О. Потебня, О. Реформатський, Ю. Руденко, З. Семенова, Н. Черемсіна, Л. Щерба та ін.); невербальні засоби виразності в лінгвістиці вивчалися такими вченими, як А. Акішин, Т. Акішин, Г. Колшанський, Е. Красильников, Т. Ніколаєв, А. Пірз, Б. Успенський та ін.

У дослідженнях учених (А. Богуш, Н. Ветлугіна, Л. Виготський, О. Запорожець, Н. Зубарева, Г. Підкурманна, Н. Сакуліна, Б. Теплов, О. Фльорина, П. Якобсон та ін.) підкреслюється, що за умови цілеспрямованого навчання сприймання художніх творів дітям дошкільного віку доступне розуміння їх символічного змісту. Вони співвідносять сприймання зі створенням словесного образу, виражають свої емоції за допомогою вербальних і невербальних засобів мовлення.

Індивідуалізація навчання – розглядається як суто дидактичний принцип, що зумовлює необхідність у процесі навчання бачити кожну дитину. Індивідуалізація процесу навчання та виховання у дошкільному навчальному

закладі розглядається як організація діяльності під час якої враховуються індивідуальні відмінності дітей, рівень розвитку їх здібностей та соціалізації.

Формування виразного мовлення, збагачення активного словника дитини – це першочергові завдання ЗДО. Про посилену увагу до різних характеристик мовлення дитини зазначено в роботах К. Ушинського, О. Водовозової, С. Русової. не знижується інтерес до цієї проблематики і сьогодні, що відображено в Базовому компоненті дошкільної освіти, у програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», у роботах А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Луцан, Т. Котик та інших.

Виразне мовлення є характеристикою культури мовлення, що передбачає вільне і досконале володіння технічними характеристиками (темп, сила, ритм, чистота, логічні наголоси, інтонація тощо). Саме індивідуальний підхід дозволяє опрацювати наявні вади або недоліки виразності мовлення дитини, бо тут переважають форми спілкування з вихованцями на засадах партнерства, віра в творчі здібності й можливості дітей, спонукання їх до активного пізнання світу.

З метою визначення рівнів сформованості виразності мовлення було проведено роботу з дітьми 2-х підгруп старшої групи дитячого садочка. Нами було розроблено й проведено серію занять, що передбачали вправи на виховання звукової культури («Вимовляй як я»), на розвиток дихання («Погаси свічку», «Дмухай на метелика»), на розвиток характеристик голосу (тихо – голосно, швидко – повільно). За результатами такої роботи було визначено типові помилки дітей щодо виразності мовлення: швидкий або повільний темп (дитина неспроможна його контролювати), недосконале мовленнєве дихання (дитині забиває дихання під час декламування вірша), відсутність умінь робити паузи, інтонувати, ставити логічні наголоси.

Індивідуальні заняття базувалися на широкому використанні художніх творів: робота з книжкою, з ілюстрацією, репродукцією картини, музичними творами, виробами народних промислів, предметами обрядово-календарної поезії (писанка, вишиванка, глиняна іграшка). Художні твори дозволяють дитині збагатити емоційність мовлення, розширити словниковий склад, застосувати значну інтонаційну палітру, відчути можливості власного голосу. Особливо

ефективними були заняття, що передбачали роботу з фольклорними творами (скоромовки, чистомовки, інсценізації та читання казок).

З метою перевірки ефективності розробленої серії занять, було проведено роботу в експериментальній групі (відібрано 11 дітей, які мали низький рівень виразності мовлення). У контрольній групі переважали групові форми роботи, а в експериментальній – індивідуальні заняття з кожною дитиною. Результати формувального експерименту довели ефективність індивідуального підходу в процесі формування виразності мовлення дошкільників. Якісний і кількісний аналіз результатів показують, що відбувся перерозподіл дітей за рівнями сформованості виразності мовлення (8 дітей показують високий рівень, 3 – середній, дітей з низьким рівнем немає).

Таким чином, проведена робота, спрямована на формування виразності мовлення дітей дошкільного віку, підтвердила свою ефективність, завдання дипломного дослідження виконано.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. Запоріжжя: Просвіта, 2013. 37 с.
2. Богуш А. М. Методика ознайомлення дітей із довкіллям у дошкільному навчальному закладі. К. : Вид. Дім «Слово», 2018. 408 с.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440 с.

СЕКЦІЯ ІV. ПІДГОТОВКА І ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Семенова Наталія

кандидат педагогічних наук, доцент

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Педагогічну діяльність сьогодні необхідно орієнтувати на майбутнє, на новітні досягнення науки. Саме в цьому випадку можливий розвиток інноваційного навчання, основоположною умовою якого є підготовленість впровадження новітніх педагогічних технологій до професійної діяльності майбутніх педагогів, діяльності, що орієнтує на формування особистості, здатної творчо мислити, саморозвиватися, сприймати, створювати, впроваджувати нове.

В узагальненому вигляді інноваційну діяльність можна уявити як діяльність, яка забезпечує перетворення ідей у нововведення, а також формує систему управління цим процесом.

На основі врахування змістової специфіки явища «готовність до діяльності», «професійна готовність», ми конкретизували визначення поняття готовності до інноваційної діяльності, під якою в контексті нашого дослідження розуміється стан, що актуалізує всі потенційні можливості особистості з тим, щоб знайти оптимальний вихід із проблемної ситуації, творчо перетворити професійну діяльність на основі роботи з інноваційними технологіями і спрогнозувати траєкторію особистісного і професійного саморозвитку.

Таким чином, готовність педагога до інноваційної діяльності - це багатоаспектний і багатоплановий феномен, який має у своєму змісті як особистісні, так і діяльнісні характеристики.

Розглядаючи структуру готовності майбутнього вихователя до інноваційної діяльності, ми спиралися на теорію В. Слостенина і Л.Подимова,

згідно з якою інноваційна діяльність педагога має чотирикомпонентну структуру, яка включає: мотиваційний, креативний, технологічний і рефлексивний компоненти.

Поділяючи дану точку зору, ми в своєму дослідженні виділяємо такі компоненти готовності майбутнього вихователя до інноваційної діяльності:

1. Мотиваційно-ціннісний компонент вміщує в собі ставлення до педагогічних інновацій, а також мотиваційну готовність майбутнього вихователя до вдосконалення власної професійної діяльності. Критерієм його сформованості виступає мотиваційна готовність майбутнього вихователя до досягнення зазначеної мети (система мотивів вибору професійної діяльності, орієнтація на цінності педагогічної діяльності).

2. Когнітивний компонент включає в себе знання та уявлення майбутнього вихователя про інноваційні технології в обраній спеціальності та про власний інноваційний потенціал. Критерієм його сформованості виступають знання та уявлення майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу про інноваційні технології в обраній спеціальності та про власний інноваційний потенціал.

3. Операційно-виконавський компонент включає в себе вміння та навички застосування майбутніми педагогами знань і уявлень про інноваційні технології в обраній спеціальності та про власний інноваційний потенціал в умовах здійснення інноваційної діяльності. Критерієм сформованості даного компонента готовності до інноваційної діяльності є високий рівень реалізації майбутнім вихователем інноваційної діяльності.

4. Креативний компонент формується завдяки цілісному, системному навчання. Особливе місце в цьому відводиться педагогічній практиці та навчально-дослідницькій діяльності майбутніх вихователів, включенню їх у активну інноваційну практику. Він включає в себе наявність у майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу відношення до інноваційної діяльності не як до з'єднання готових форм, знайдених в практиці, а як до перетворення, зміни (розвитку в нових складних синтезах згідно власної індивідуальності й особливостям учнівського колективу), а також наявність

наукової рефлексії (співвідношення інноваційної системи з завданнями дослідження), необхідної для осмислення майбутнім педагогом власного новаторського досвіду. Критерієм його сформованості виступає готовність майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до здійснення системної інноваційної діяльності.

Досягнення накресленого результату, в свою чергу, залежить від певної побудови освітнього процесу, у якому реалізується формування готовності майбутнього педагога до інноваційної діяльності через реалізацію і активізацію інноваційної діяльності освітнього процесу ВНЗ, поступово удосконалюючись від адаптивно-орієнтаційного освоєння інноваційних технологій через формування пізнавально-рефлексивних навичок до створення майбутнім вихователем власних інноваційних проєктів.

Враховуючи даний факт, ефективне формування готовності до інноваційної діяльності в освітньому процесі педагогічного ВНЗ в нашій роботі представлено реалізацією наступної сукупності педагогічних умов, таких як:

1. високий рівень сформованої готовності до інноваційної діяльності самого викладача, включеного в процес підготовки майбутніх фахівців-педагогів;

2. включення майбутніх педагогів у здійснення інноваційної діяльності шляхом чергування індивідуальних (консультації, діагностування), групових (лекції і семінари) і колективних (рольові ігри, дискусії, тренінги) форм організації підготовки, спрямованої на формування готовності до інноваційної діяльності;

3. оволодіння майбутніми вихователями прийомами рефлексивного аналізу власної інноваційної діяльності;

4. застосування в освітньому процесі ВНЗ засобів інформаційних технологій для створення контекстних, проєктивних освітніх ситуацій.

Впровадження нової ідеї, проєкту або технології часто стикається з різними перепонами, які називають антиінноваційними бар'єрами.

Антиінноваційні бар'єри - зовнішні або внутрішні перешкоди, які заважають здійсненню інноваційної діяльності.

До зовнішніх бар'єрів належать:

- соціальні бар'єри (несумісність нового з існуючим досвідом і цінностями, прийнятими в суспільстві; стереотипи мислення педагогічного товариства);
- організаційні бар'єри (протидія керівних органів освіти втіленню нововведень; відсутність координаційних центрів з розробки та впровадження педагогічних інновацій);
- методичні бар'єри (брак методичного забезпечення нововведення, недостатня поінформованості в галузі педагогічної інноватики);
- матеріально-технічні бар'єри (навантаження педагогів, побутові умови, рівень заробітної платні).

До внутрішніх бар'єрів належать психологічні (особистісні) бар'єри, які приховують глибинні особистісно-професійні проблеми.

Психологічні бар'єри - психічні стани, які проявляються в неадекватній пасивності педагога, яка заважає здійснювати інноваційну діяльність. Опір нововведенням є поширеним явищем. Воно може виявлятися як пряма відмова від участі в інноваційній діяльності, імітація активності з одночасною демонстрацією того, що нововведення не дають позитивних результатів. Часто на шляху нового стає консервативний і невіддатливий до інновацій досвід роботи. Певні проблеми щодо цього пов'язані з особливостями мислення багатьох педагогів, які орієнтуються на здоровий глузд і побутові уявлення про свою професійну діяльність. Ці уявлення зводяться до висновку, що педагог повинен добре знати свою справу, а все інше - зайве. Заважають інноваціям застарілі, консервативні інструкції, розпорядження та укази, старання органів управління освітою все регламентувати, карати за будь-які відхилення. Щоб подолати всі ці бар'єри, педагог нерідко повинен не тільки виносити, осмислити, обґрунтувати ідею, але й проявити громадську мужність під час її реалізації. Психологічні бар'єри виникають при необхідності вийти за межі звичних способів вирішення професійного завдання, надати перевагу іншій точці зору. Вони стають внутрішніми перепонами (небажання, боязнь, невпевненість), які заважають людині виконувати певну дію.

Використовуючи їх для самозахисту, людина зосереджується лише на тій зовнішній інформації, яка може бути нею засвоєна і не буде вносити розлад в її душевний стан. Таке оберігання встановленого уявлення про світ заважає творчому процесу, настрою на пізнання, осмислення, використання і творення нового. Особистісний бар'єр є соціально-психологічним утворенням, його параметри змінюються в просторі і часі на різних етапах нововведення, в різних організаціях, у різної категорії працівників.

Психологічні бар'єри існують як:

- форма прояву соціально-психологічного клімату колективу в умовах інновацій у вигляді негативних психічних станів працівників, заподіяних нововведенням;
- сукупність дій, суджень, понять, очікувань та емоційних переживань працівників, у яких усвідомлено або неусвідомлено, приховано чи явно виражаються негативні психічні стани.

Сприйняття педагогічних нововведень залежить і від соціального оточення, педагогічного товариства. Часто психологічні бар'єри обумовлені не тільки індивідуальними особливостями педагога, а й соціально-психологічними рисами суспільства, до якого він належить. Зовнішній внутрішньоособистісний бар'єр проявляється в захисних висловлюваннях, які часто відображають поширення в суспільстві стереотипів щодо конкретних інновацій. Антиінноваційні стереотипи (форми антиінноваційної поведінки) часто будуються за логічною схемою: «Так, але ...», яка має такі модифікації:

1. «Це у нас вже є». Дається приклад, який подібний до запропонованого нововведення.
2. «Це у нас не вийде». Для підтвердження цієї точки зору наводять різноманітні причини, які, на думку опонентів нововведення, унеможливають його впровадження.
3. «Це не вирішує головних проблем». Такої позиції дотримуються прихильники радикальних нововведень.
4. «Це вимагає додаткового опрацювання». Виявивши недоліки нововведення, переконують, що воно ще не готове до застосування.

5. «Є й інші пропозиції». Нововведенню пропонується альтернатива, метою якої є перенесення уваги на взаємодію, політику авторів протилежних ідей.

Опору новому нерідко сприяє боязнь проявити власну некомпетентність, особистісну неспроможність, занижена або завищена самооцінка, слабка мотивація.

Ускладнюють, а іноді й унеможливають інноваційну педагогічну діяльність бар'єри творчості - перешкоди, які заважають особистісному вияву творчої діяльності. У сфері навчання і виховання вони проявляються як:

- схильність до конформізму (прагнення бути схожим на інших людей, не відрізнятися від них своїми судженнями і вчинками);

- боязнь виявитися «білою вороною», показатися дурним і смішним у своїх судженнях;

- боязнь виявитися занадто екстравагантним у своєму неприйнятті і критиці чужих думок;

- невміння реалізовувати нові способи і форми здійснення педагогічної діяльності;

- недостатня розвиненість індивідуального творчого потенціалу окремих педагогів;

- відсутність потреби впровадження нового;

- боязнь помсти іншої людини, чия позиція піддається критиці;

- особистісна тривожність, невпевненість у собі, негативне самосприйняття, що характеризується заниженою самооцінкою особистості, небажанням висловлювати свої ідеї;

- ригідність (негнучкість) мислення.

З метою подолання бар'єрів в інноваційній діяльності педагога використовують соціально-психологічні методи, а саме індивідуальні та групові психотехнології.

Таким чином, в процесі підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до інноваційної діяльності в освітньому процесі ВНЗ, орієнтованому на реалізацію виділених нами педагогічних умов, у студентів

формується вміння застосовувати отримані знання не тільки в змодельованих навчальних ситуаціях. А перенесення знань, вміння, навичок, в свою чергу, сприяє розвитку нестандартного мислення і адекватній оцінці педагогом власної педагогічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: Навчальний посібник / О. І. Гура. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224с.
2. Інноваційна практика в роботі вихователя ДНЗ: метод. посібн. / Н. Дятленко, А. Гончаренко, А. Шевчук та ін. – К. : Шкільний світ, 2010. – 128с
3. Оцінювання та вибір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект / За ред. Л. І. Даниленко. – К. : Логос, 2001, – 185с.
4. Панасюк Т. Інноваційні технології: обмінюємося досвідом / Т. Панасюк // Дошкільне виховання. – 2010. – №7. – С.18-19